

ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΣΤΕΡΟΣΚΟΠΕΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΜΙΑΣ ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΑΕΤΙΑΣ

(1890 - 1915)

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ

Α'

Κατ' Αύγουστον τοῦ ἔτους 1889 ὁ τότε ἐν Παρισίοις διατρίβων διαπρεπής ἀξιωματικὸς τοῦ Μηχανικοῦ Πέτρος Λυκούδης, προσελθὼν εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῶν Παρισίων, ἀνεκοινωσεν εἰς ἡμᾶς, κατ' ἐντολὴν τοῦ Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τοῦ πολυκλαύστου Χαριλάου Τρικούπη, τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, δπως ἀναθέσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν ἐξήτει δὲ συγχρόνως ὁ Λυκούδης, νὰ γνωρίσωμεν πρὸς αὐτὸν ἢ νὰ γράψωμεν ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Πρωθυπουργόν: ὑπὸ ποίους δρονς θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν τὴν φέσιν ταύτην;¹

¹ Ίδου ἡ σχετικὴ ἐπιστολὴ, ἣν, τῇ ἐντολῇ τοῦ Πρωθυπουργοῦ Χ. Τρικούπη, Ὅπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν τότε, ἀπέστειλεν ὁ Υπασπιτής αὐτοῦ, νῦν Υποστράτηγος κ. N. Ζορμπᾶς, πρὸς τὸν Λυκούδην εἰς Παρισίους (9/8/89):

«Ο κ. Πρόεδρος ἔχει μεγίστην ἐπιθυμίαν νὰ κατορθωθῇ, δπως δ κ. Alγυνήτης συγκατατεθῇ νὰ ὑπηρετήσῃ ἐν Ἐλλάδι· καὶ πρὸς τοῦτο ἀναθέτει εἰς τὴν φροντίδα σου νὰ ἀνακοινώσῃς εἰς τὸν Κύριον τοῦτον τὰ ἀνωτέρω καὶ μάθης παρὸ αὐτὸν: ὑπὸ ποίους δρονς συγκαταίθεται νὰ ἔλθῃ, ἢ τὸν παρακαλέσῃς νὰ γράψῃ ἀπ' εὐθείας τῷ κ. Προέδρῳ, δστις ἔχει τὴν διάθεσιν νὰ κάμῃ ὑπὲρ αὐτοῦ δ, τι ἐφικτόν. «Οθεν φρόντισον καὶ γράψον μοι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν σου».

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς σχετικάς, τὰς κατωτέρω παρατιθεμένας, ἔσχε τὴν εὐγενῆ καλωσόνην νὰ παραδώσῃ εἰς ἡμᾶς ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀειμνήστου Π. Λυκούδη, δ γνωστὸς νομομαθῆς καὶ λογοτέχνης κ. Ἐμ. Λυκούδης.

Ἡ πρότασις αὕτη, προερχομένη παρὰ τοῦ Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καὶ μάλιστα τοῦ Τρικούπη, διὰ προσώπου τῆς ἀξίας καὶ τῆς σοβαρότητος τοῦ Λυκούδη¹ καὶ κατὰ τρόπον τόσον τιμητικὸν καὶ κολακευτικόν, δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ ἀκουσθῇ μετὰ συγκινήσεως καὶ εὐγνωμοσύνης παρὰ νέου ἐπιστήμονος, ἔχοντος ὡς ἵδεῶδες νὰ ὑπηρετήσῃ, εἰ δυνατόν, κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἀσθενῶν του δυνάμεων, τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ καὶ αἱσθανομένου ἥθικήν τινα ὑποχρέωσιν πρὸς τοῦτο, ὡς ὑποτρόφου τοῦ Πανεπιστημίου².

Ἐν τούτοις ὁφείλω νὰ διμολογήσω, ὅτι τοιαύτην πρότασιν οὐδόλως ἀνέμενον ἔξι Ἑλλάδος εἶχον σοβαροὺς λόγους νὰ φρονῶ, ὅτι οὐδεμίᾳ πρόθεσις ὑπῆρχεν, οὐδὲ σκέψις κἄν ἐγίνετο παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ Κυβερνήσει περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς λειτουργίας τοῦ πρὸ πολλοῦ ἥδη ακειστοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν. Ἄλλως ἡ κατάστασις τῆς ἡμετέρας χώρας, μεθ' ὀλην τὴν ζωηρὰν πρὸς τὴν πρόδοδον καὶ τὸν πολιτισμὸν ὕδησιν, ἦν ἔδιδε τότε εἰς αὐτὴν ἡ μεγαλουργὸς διάνοια καὶ ἡ σπανία πολιτικὴ καὶ ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωσις τοῦ ὑπερόχου Πρωθυπουργοῦ αὐτῆς, δὲν ἐνέπνεε πολλὰς ἐλπίδας ὁργανώσεως ἐν αὐτῇ Ἀστεροσκοπείου, καλῶς ἐφωδιασμένου ἀπὸ ἀπόψεως ὁργάνων, ἐπαρκῶς κατηρτισμένου ἀπὸ ἀπόψεως προσωπικοῦ καὶ καθόλου ἐπιτυχῶς λειτουργοῦντος. Τὰ Ἀστεροσκοπεῖα, συνεπείᾳ τῆς ἐμμέσου καὶ

¹ Τὸν Π. Λυκούδην, ὃν ἐγνώριζον καὶ ἔξετίμων μεγάλως μόνον ἐκ φήμης, ὡς ἔνα τῶν κορυφαίων ἀξιωματικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, λόγῳ εὐφυΐας, μορφώσεως, ἥθους καὶ φιλοπατρίας, ἔβλεπον τότε διὰ πρώτην φοράν ἔκτοτε συνεδέθην, διὰ στενῆς φιλίας, μετὰ τοῦ σπανίου τούτου ἀνθρώπου.

² Μετὰ τὸ πέρας τῶν διδακτορικῶν ἡμῶν ἔξετάσεων, ἡ Σχολὴ ἀπεφάσισε καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦ ἀπονεμηθέντος βαθμοῦ, ὃς συμπλήρωμα αὐτοῦ, δημοσίᾳ ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν, διὰ τοῦ κοσμήτορος κ. Γ. Μιστριώτου, τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς: ὅπως, ὡς γέρας διὰ τὴν ἀσυνήθη ἐπιτυχίαν τῶν ἔξετάσεων ἡμῶν, ἀπενεμηθῇ ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὑποτροφία πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν ἡμῶν εἰς Ἐσπερίαν. Ἡ Σύγχλητος, ἀποδεχθεῖσα μετ' ὀλίγον τὴν πρότασιν ταῦτην τῆς Σχολῆς, ἀπέστειλεν ἡμᾶς, τῇ ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου, εἰς Παρισίους πρὸς σπουδὴν τῆς Ἀστρονομίας, ἀνενούσας ἄλλης ὑποχρεώσεως.

οὐχὶ ἀμέσου, ως θὰ ἵδωμεν κατωτέρω, πρακτικῆς χρησιμότητος αὐτῶν, οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ εἰς τόπους πολὺ μᾶλλον αὐτῆς προηγμένους εἰς τὸν πολιτισμόν, δὲν ἔννοοῦνται εὐκόλως ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐξ ἀγνοίας τῆς ἀληθοῦς, πλὴν ἀδήλου εἰς τοὺς μὴ εἰδικούς, φύσεως τῶν ἐπιστημονικῶν πραγμάτων, ἐξ ἀγνοίας τῶν ἐμμέσων ἀλλὰ σπουδαίων καὶ ἀπαραιτήτων εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν ἐκάστης χώρας ὑπηρεσιῶν αὐτῶν, θεωροῦνται συνήθως ως καθαρῶς ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια, ἀσχετα πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον, ἰδούματα **πολυτελείας** μᾶλλον ἢ **πρακτικῆς ἀνάγκης**. Ἡ κατανόησις τῆς χρησιμότητος αὐτῶν καί, συνεπῶς, ἡ ὑποστήριξις τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς δοιάς προσφέρουν εἰς τὴν ὑλικὴν προαγωγὴν καὶ τὴν ἡμικὴν ἀνάπτυξιν ἐκάστου τόπου, εἶναι καρπὸς ὑψηλοτέρας μορφώσεως καὶ δεῖγμα προηγμένου πολιτισμοῦ. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀδράνεια ἢ μᾶλλον ἡ ἄγονος καὶ ματαία τότε λειτουργία τόσων ἀλλων ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων ἐν Ἑλλάδι, καίπερ ως πολὺ πρακτικωτέρων καὶ χρησιμωτέρων τοῦ Ἀστεροσκοπείου κοινῶς θεωρουμένων, οὐ μόνον δὲν ἐνεθάρρυνεν ἡμᾶς εἰς ἀποδοχὴν τοιαύτης προτάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐνέπνεε τὸν φόβον, μήπως, διὰ τῆς λειτουργίας ἀτελοῦς Ἀστεροσκοπείου, γείνωμεν βλάβης μᾶλλον ἢ ὠφελείας πρόξενος εἰς τὸν τόπον, συντελοῦντες καὶ ἡμεῖς εἰς αὕξησιν κατὰ μίαν ἀκόμη μονάδα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τοιούτων κατὰ τύπους μόνον καὶ ἀνωφελῶς ὑφισταμένων ἰδρυμάτων, πράγματι δὲ ἀπλῶς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους ἢ τοῦ Πανεπιστημίου ἀσκόπως ἐπιβαρυνόντων! . . .

Τοὺς φόβους τούτους καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν δισταγμούς μου, δπως ἀναλάβω τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, ἐξέφρασα ἀμέσως πρὸς τὸν ἀείμνηστον Λυκούδην, προσθέσας, ὅτι δὲν μοὶ ἐφαίνετο ὁ τόπος ἡμῶν εἰσέτι ὥριμος διὰ σοβαρὰν καὶ καρποφόρον λειτουργίαν τοιούτου ἰδρύματος βραδύτερον, ἔλεγον, δτε καὶ ἡ χώρα βεβαίως θὰ εἶναι μᾶλλον πρόσφορος πρὸς κατανόησιν τοῦ σκοποῦ καὶ ὑποστήριξιν τοῦ ἔργου τοιού-

των δργάνων προόδου καὶ πολιτισμοῦ, καὶ ἐγὼ ἀφ' ἑτέρου θὰ
ἔχω, πιθανῶς, μεῖζον κῦρος καὶ πλείονα βεβαιώς πεῖραν, ἢ ἐπι-
τυχία τῆς λειτουργίας θὰ καταστῇ ἀσφαλεστέρᾳ: τότε εὐχαρί-
στως ἀναλαμβάνω, ἐὰν ἥθελε μοὶ προσφερθῆ, τὴν διεύθυνσιν
τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, ἀποδίδων οὕτω τὸ τροφεῖα πρὸς
τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον καὶ τὸν τόπον μου ἐν γένει. Τοῦτο
ἄλλως, προσέθετον, φαίνεται, διὰ ἐφρόνει, μέχρι πρὸς ὀλίγου
τούλαχιστον, καὶ αὐτὴ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διότι, καθ' ἄ-
ἐπληροφορήθην ἀσφαλῶς, ὑποδειχθείσης εἰς αὐτὴν ἄλλοθεν,
πρό τινος, τῆς ἀνάγκης τῆς λειτουργίας, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν
ἥμων, τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, οὐδεμίαν ἔδωκεν ἀπόκρισιν.

Ἄλλ' ὁ Λυκούδης, ἔχων οητὴν ἐντολὴν νὰ φέρῃ εἰς ἀποτε-
λεσματικὸν πέρας τὴν ἀποστολὴν του ταύτην, γνωρίζων δὲ καὶ
αὐτός, καθὸ ἐπιστήμων ἀξιωματικός, τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπαναλή-
ψεως τῆς λειτουργίας τοῦ Ἀστεροσκοπείου, καθ' ἣν μάλιστα
στιγμὴν ξένη γεωδαιτικὴ ἀποστολὴ εἶχε κληθῆ ἐξ Αὐστρίας καὶ
εἰργάζετο πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ γεωδαιτικοῦ δικτύου τῆς χώρας
καὶ δργάνωσιν τῆς Χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους, δὲν
ἥτο δυνατὸν νὰ πεισθῇ εὐκόλως καὶ νὰ ὑπόχωρήσῃ εἰς τὰς ἀντιρ-
ρήσεις ἥμων ταύτας ὅθεν ἐπέμεινεν ὑποστηρίζων θεομδῶς καὶ
ἐντόνως τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην καὶ τὸ ἀσφαλὲς τῆς ἐπιτυχίας
τοῦ ἔργου, ἐπιτυχίας ἐγγυωμένης ὑπὸ τῆς σοβαρότητος τοῦ
χαρακτῆρος, τῆς μεγάλης μορφώσεως καὶ τῆς παντοδυναμίας
τοῦ Τρικούπη. Ἀρκεῖ νὰ τεθῶσιν ἀπὸ τοῦδε, ἔλεγε, στερεαὶ
βάσεις, δι' ὀρισμένων καὶ σοβαρῶν ὅρων, δυναμένων νὰ ἀσφα-
λίσωσι τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου καὶ τοὺς ὅρους αὐτοὺς σεῖς εἰσθε
ἀρμόδιος καὶ ὀφείλετε νὰ θέσητε, ἀφοῦ μάλιστα οητῶς προκα-
λεῖσθε εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Τρικούπη δύνασθε δὲ τότε μόνον νὰ
δεχθῆτε, ὅταν οἱ ὅροι οὗτοι, οἱ ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ἐπιτυχίαν
τοῦ ἔργου, γείνωσι δεκτοὶ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Ὁθεν ἀπὸ ὑμᾶς
ἔξαρτάται ἡ ἐπιτυχία.

Ἡ λογικὴ αὐτῇ τοῦ Λυκούδη ἥτο ἀκλόνητος καὶ ἀνεπίδεκτος

περαιτέρω συζητήσεως· ὅμεν, εἰς τὰς εὐγλώττους καὶ εἴλικρινεῖς συστάσεις του, τὰς δοιάς ὁ διαπρεπής ἀξιωματικὸς καὶ ὑπέροχος πατριώτης δὲν παρέλειψε νὰ συνοδεύσῃ καὶ δι' ὑπομνήσεως τῶν πρὸς τὴν πατρίδα καθηκόντων τῶν τέκνων της, δσάκις ἔχει ἀνάγκην αὐτῶν, δὲν μοὶ ἥτο δυνατὸν πλέον νὰ ἀντιτάξω ἀπόλυτον ἄρνησιν. Ἐζήτησα λοιπὸν μόνον μικράν τινα προθεσμίαν, ὅπως σκεφθῶ καλλίτερον καὶ ἴδιως, ὅπως ζητήσω καὶ τὴν γνώμην τοῦ Διευθυντοῦ μου, τοῦ ἀειμνῆστον ναυάρχου Mouchez¹.

Ο ναύαρχος ἐν γένει δὲν ἐνέκρινε τὴν ἀπομάκρυνσιν ἡμῶν ἐκ τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων ἐνόμιζεν, διτὶ ἐπρεπε νὰ παραμείνω δριστικῶς ἐν αὐτῷ. Ἄλλ' ἴδιως ἐφάνη ἀντίθετος καὶ μὲ ἀπέτρεψεν ἐπιμόνως νὰ κατέλθω εἰς τὴν Ἑλλάδα· μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τῆς ἐκ Παρισίων ἀναχωρήσεως ἡμῶν ἥτο ἀνένδοτος καὶ ἀπεδοκίμαζε μετ' ἀγανακτήσεως τὴν ἰδέαν ταύτην. Τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῶν Ἀθηνῶν, ἔλεγεν, εἶναι ἥδη πρὸ πολλοῦ κλειστόν ἄνευ τῶν ἀπαραιτήτων ὅργάνων, ἄνευ τοῦ ἀναγκαίου βιοηθητικοῦ προσωπικοῦ, ἄνευ ἐπαρκῶν ὑλικῶν πόρων, ἄνευ ἐπι-

¹ Συνεπείᾳ τῶν δισταγμῶν ἡμῶν τούτων καὶ τῆς δηλώσεως, διτὶ καὶ αὐτὴ ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις, φαίνεται, διτὶ θὰ διστάζῃ, μὴ ἀπαντήσασα εἰς γενόμενον παρ' αὐτῇ σχετικὸν διάβημα, δ. κ. Ζορμπᾶς, εἰς ὃν ἀνεκοίνωσεν εὐθὺς ταῦτα ὁ Λυκούδης, ἀπέστειλε πρός αὐτὸν τὴν ἔξης ἐπιστολὴν (21/9/89):

«Ἐλαβον τὴν 2^{αν} ἐπιστολὴν σου καὶ εἶδον τὰ ἐν αὐτῇ, ἀτινα ἀνεκοίνωσα τῷ Κ^ω Προέδρῳ. Σὲ πληροφορῶ, διτὶ ὁ Ἀλγινήτης δὲν ἐπρότεινεν δρους εἰς τὴν Κυβέρνησιν οὐδ' ἔγραψε ποτὲ δὶδιος εἰς τινα, ὥστε νὰ ἀναμένη ἀπάντησιν· μόνον δ. κ. Βικέλας ἔγραψε τῷ Κ^ω Προέδρῳ ἐξ οἰκείας βουλήσεως, ἐκφράζων τὴν ἰδέαν τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ἀλγινήτου ἐνταῦθα καὶ οὐδὲν ἄλλο. Ἐχε ὑπ' ὅψει σου, διτὶ ὁ Ἀλγινήτης εἶναι ὑπότροφος τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως καὶ διτὶ ἡ ὑπότροφία του λήγει τὸν προσεκῆ Ἀπρίλιον καί, συνεπῶς, εἶναι ὑποχρεωμένος, ἡθικῶς τονδλάχιστον, νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του, ὥστε δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ κατ' ἀρχὴν τὴν ὑπηρεσίαν του πρὸς αὐτήν. Ἀναμένω τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μετ' αὐτοῦ συνεντεύξεώς σου».

Σημ. — Πράγματι, ὡς ἔγραψεν δ. κ. Ζορμπᾶς, οὐδέποτε ἔγὼ ἔγραψα ζητῶν θέσιν εἰς Ἀθήνας· τότε μόνον, προσκληθεὶς διὰ τοῦ Λυκούδη, ἐδίστασα νὰ δεχθῶ, καὶ ἔζήτησα προθεσμίαν, ὅπως σκεφθῶ καὶ ἀπαντήσω, εὐρισκόμενος ἄλλως καὶ πρὸ ἐτέρων ἔνων προτάσεων προγενεστέρων, διὰ τοῦ ναυάρχου Mouchez γενομένων. Ο δειμνηστος Δ. Βικέλας, γνωρίζων, διτὶ μοὶ ἔγένοντο τοιαῦται προτάσεις, οἰκειοθελῶς ἔχει γράψει πρὸς τὸν Τρικούπην.

στημονικοῦ περιβάλλοντος, θὰ θυσιάσῃς ἐκεῖ κάτω ἀδίκως τὸ ἐπιστημονικόν σου στάδιον, χάνων πολύτιμον χρόνον εἰς ἐνεργείας πρὸς ἔξεύρεσιν τῶν ὑλικῶν μέσων τῆς ἐργασίας, εἰς μόρφωσιν προσωπικοῦ, εἰς διοικητικὰς φροντίδας ἀσχέτους πρὸς τὴν Ἐπιστήμην, κατατριβόμενος εἰς δευτερεύοντα τὸ πολὺ ἐπιστημονικὰ ἔργα, ἀνάλογα πρὸς τὰ διατιθέμενα πτωχὰ ὑλικὰ μέσα, ἢ καὶ δλως ἀδρανῶν ἐπιστημονικῶς μὲν ἐν βαρόμετρον καὶ ἐν θερμόμετρον! Ἐὰν πρόκειται νὰ ἐγκαταλείψῃς τὸ ἐν Παρισίοις στάδιον σου, ἵδον δτι ὑπάρχουν ἄλλα καλὰ Ἀστεροσκοπεῖα ἐκτὸς τῆς Γαλλίας, ἔνθα μᾶς ζητοῦν Διευθυντήν ἐκεῖ, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι νὰ δράσῃς ἐπιτυχῶς καὶ ὑπὸ λαμπροὺς ἡμικούς καὶ ὑλικοὺς δρους.

Οἱ λόγοι τοῦ ναυάρχου ἥσαν, δυστυχῶς, ἀκριβεῖς καί, προφανῶς, σύμφωνοι πρὸς τὸ προσωπικὸν ἡμῶν συμφέρον ἐπρόκειτο νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸ ἐν Παρισίοις ἐπιστημονικὸν ἡμῶν στάδιον, τὸ ὅποιον, μετὰ μεγάλων μόχθων καὶ διὰ πολλῆς ἐργασίας δημιουργηθὲν (ώς δημιουργοῦνται συνήθως τὰ ἐπιστημονικὰ στάδια ἐν τῇ Ἑγγὺ, καὶ μάλιστα ἐν Γαλλίᾳ), ὑπέσχετο ἡμῖν ἐκεῖ ἀσφαλὲς μέλλον, ριψοκινδυνεύοντες νὰ λάβωμεν θέσιν, ἥτις, πλὴν τῶν γλίσχρων ὑλικῶν ἀμοιβῶν, παρεῖχε καὶ τὴν βεβαιότητα, δτι, ἐλλείψει τῶν ἀπαραιτήτων ὁργάνων καὶ τῶν ἀναγκαίων εἰδικῶν συνεργατῶν, καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν εὔμενεστέραν περίπτωσιν τῆς ἀμέσου καὶ πλήρους (κατὰ τὴν παρεχομένην ὑπόσχεσιν) παροχῆς τούτων ὑπὸ τοῦ Κράτους, ἥθελεν ἀπορροφήσει τὰ ὠραιότερα καὶ παραγωγιώτερα ἔτη τῆς ἐπιστημονικῆς ἡμῶν δράσεως εἰς προπαρασκευὰς τοῦ ἰδρύματος, ἀνέγερσιν κτιρίων, κατασκευὴν ὁργάνων, κατάρτισιν προσωπικοῦ κτλ.

‘Ἄλλ’ ἐὰν οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ ναυάρχου ἥσαν ὁρθοί, καὶ τὸ καθῆκον πρὸς τὴν πατρίδα, καλοῦσαν ἡμᾶς νὰ τὴν ὑπηρετήσωμεν, ὡς ὑπεδείκνυεν ὁ Λυκούδης, καθίστατο καὶ προέβαλλεν ἐνώπιον ἡμῶν, ἀκριβῶς διὰ τοὺς λόγους τούτους, ἔτι ἐπιτακτικώτερον. Η ἀνάγκη τῆς διοργανώσεως καὶ τῆς κανονικῆς λειτουργίας τοῦ κλειστοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀστεροσκοπείου προηγεῖτο

καὶ ἐπεβάλλετο εἰς ἡμᾶς κυρίως, πρὸ πάσης ἀλλῆς ἐν τῇ ἔνη
ὑπηρεσίᾳς καὶ πρὸ παντὸς ἀτομικοῦ συμφέροντος· ἡ δὲ δημιουρ-
γία ἐν Ἑλλάδι ἐπιστημονικοῦ κέντρου μελετῶντος τὴν φύσιν τῆς
χώρας, προάγοντος τὴν Ἐπιστήμην καὶ καταρτίζοντος ἀληθεῖς
αὐτῆς ἐργάτας, ἥτο οὐ μόνον καθηκον ἀλλὰ καὶ ἐπαγωγὸν ἐργον,
ἄξιον οίασδήποτε προσωπικῆς θυσίας. Τὴν πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ τοῦ
καθηκοντος τούτου ἐνδόμυχον ἔφεσιν ἡμῶν ἐνίσχυνον διαρκῶς
καὶ αἱ θερμαὶ προτρόπαι καὶ αἱ ἐνθαρρύνσεις, πλὴν τοῦ Λυκούδη,
καὶ ἐτέρους ὑπερόχου καὶ ἐπίσης σπανίας φιλοπατρίας ἀνδρός,
τοῦ πολυτίμου καὶ ἀειμνήστου φύλου ἡμῶν Δημ. Βικέλα, τοῦ
ἀνεπισήμου τούτου ἀλλ᾽ ἀληθοῦς τότε πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος ἐν
Παρισίοις. Ἀφ' ἐτέρου δὲ τοὺς ἐκ τῶν ἀνωτέρω λόγων τοῦ ναυ-
άρχου δισταγμοὺς ἡμῶν ἐμείωνε κατὰ πολὺ οὐ μόνον ἡ μεγάλη
ἡμῶν πεποίθησις εἰς τὴν εὐθύτητα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν πρὸς
τὰ σοβαρὰ καὶ ἐκπολιτιστικὰ ἐργα ζέσιν καὶ ροπὴν τοῦ Χαροκάου
Τρικούπη, ἀλλὰ καὶ ἡ φυσικὴ ἡμῶν αἰσιοδοξία καὶ ίδιᾳ τῆς νεό-
τητος τὸ θάρρος, τῆς νεότητος, ἥτις οὐδὲν ἀνυπέρβλητον πρόσ-
κομμα, εὔτυχῶς, βλέπει πρὸ τῶν ὀνείρων της, οὐδὲ πρέπει συνή-
θως νὰ βλέπῃ καὶ νὰ ὑπολογίζῃ μὲ τὰς διόπτρας καὶ τὴν
διστακτικότητα τοῦ γήρατος.

Οὕτως, ἀφοῦ ἐταλαντεύθημεν ἐπί τινα χρόνον, ἀπεφασίσαμεν
ἐπὶ τέλους νὰ δεχθῶμεν κατ' ἀρχὴν τὴν πρότασιν καὶ νὰ ἀποστεί-
λωμεν πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν ὑπόμνημα, ἐν τῷ ὅποιφ, ἀνα-
λύοντες τὸ ἐργον καὶ ἀναπτύσσοντες τὰς ἀνάγκας τοιούτου ίδρυ-
ματος ἐν Ἑλλάδι, ὑπεβάλλομεν συγχρόνως καὶ τοὺς ζητηθέντας
ὅρους, ὑφ' οὓς θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ ἀναλάβωμεν μετ' ἐλπίδων
ἐπιτυχίας τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ. Οἱ δροὶ δὲ οὗτοι ἥσαν: α') τὰ
ἀναγκαῖα ὅργανα β') τὰ σχετικὰ κτίρια γ') ἐπαρκὲς προσωπικὸν
τῆς ἐκλογῆς ἡμῶν καὶ δ') ὁ αὐτὸς περίπον μισθὸς πρὸς τὸν τοῦ
προκατόχου ἡμῶν J. Schmidt¹.

¹ Περὶ τῶν ὅρων τούτων ὁ κ. Ζορμπᾶς ἔγραψε πρὸς τὸν Λυκούδην (28/9/89):

«Ἐβράδυνα νὰ ἀπαντήσω εἰς τὴν ἐπιστολήν σου, διότι ἀνέμενον νὰ μάθω τὰς

Ο Τρικούπης, μελετήσας τὴν ἔκθεσιν καὶ ἐπιδοκιμάσας τὰς ἐν αὐτῇ σκέψεις ἡμῶν, ὀπεδέχθη τοὺς προταθέντας ὅρους καὶ ἡσιολήθη ἀμέσως πρὸς παργματοποίησιν αὐτῶν διὰ τῆς ἔξευρέσεως τῶν ἀναγκαίων χρημάτων σκεφθεὶς δὲ νὰ ζητήσῃ τὰ διὰ τὰ δργανα καὶ τὰς λοιπὰς ὑλικὰς ἀνάγκας τοῦ ἰδρύματος ἀπαραιτητα χρήματα ἔξι *ἰδιωτικῆς πρὸς τὸ ἔθνος δωρεᾶς*, διαθεσίμου εἰσέτι τότε, ἀνεκοίνωσε τὸ ὑπόμνημα ἡμῶν καὶ εἰς τὴν Α. Μ. τὸν

προτάσεις τοῦ *Αἰγινήτου* καὶ τὰς περὶ αὐτῶν σκέψεις τοῦ κ. *Προέδρου*. Τέλος πάντων εἶδον ταύτας καὶ δὲν κρίνω αὐτάς ὑπερβολικάς· συνιστανται εἰς τὴν προμήθειαν· τηλεσκοπίουν 170 χιλιάδων φράγκων, εἰς τὴν παροχὴν βοηθῶν καὶ εἰς τὴν μισθοδοσίαν 1.000 δραχμῶν κατὰ μῆνα. Ο κ. *Πρόεδρος* δὲν δυσκολεύεται διὰ τὰς λοιπὰς δαπάνας, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν μισθοδοσίαν, δι’ ἣν ἀνάγκη νὰ γείνη *Νόμος εἰδικός*.

Περὶ τῆς μισθοδοσίας ταύτης, δι’ ἣν τόσος ἐγένετο λόγος καὶ τόσος ἡγέρθη θόρυβος τότε εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, τῆς κακοβούλιας ἐκμεταλλευμένης τὴν ἄγνοιαν τῶν προγμάτων καὶ ἐπωφελουμένης τῆς ἐκουσίας, δι’ εὐνοήτους λόγους ἀξιοπρεπίας, σιωπῆς ἡμῶν, καιρὸς ἥδη νὰ εἴπωμεν ἐνταῦθα δλίγας λέξεις:

Ο μισθὸς τῶν 1.000 δραχμῶν, τὸν δόποιον ὡρίσαμεν ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ Λυκούδη (ἐκείνου μάλιστα ἐπιμένοντος εἰς ἔτι ἀνάτερον), τοσος περίπου πρὸς τὸν τοῦ προκατόχου ἡμῶν J. Schmidt, ἥτο τὸ ἡμισυ ἐκείνου, διστις ἐπιφορείνετο ἡμῖν, διὰ τοῦ ναυάρχου Mouchez, ἐκτὸς τῆς Ἐλλάδος. Ἄλλ’ ὁ Schmidt εἶχε διορισθῆ καὶ ἐμισθοδοτεῖτο ὑπὸ *ἰδιωτῶν*, τοῦ υἱοῦ τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ ἡμετέρου *Ἀστεροσκοπείου*, τοῦ ἀειμήστου Σ. Σίνα, ἐνῷ ἡμεῖς ἐπρόσκειτο νὰ μισθοδοτηθῶμεν παρὰ τοῦ *δημοσίου*. Διὰ τὴν Ἐλλάδα δῆμος, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, μισθὸς *Ἐλληνος δημοσίου* ὑπαλλήλου 1.000 δραχμῶν ἐθεωρεῖτο τι τερατῶδες! Διὰ τοῦτο ὁ Τρικούπης, δυσκολευόμενος νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς Βουλῆς τοιοῦτον μισθὸν (καὶ μάλιστα εἰς ἐποχήν, καθ’ ἣν, ἐλλείψει μεγάλης κοινοβουλευτικῆς δυνάμεως, ἡ ἐπιψήφισις τῶν νομοσχεδίων ἥτο ἀδύνατος ἄνευ τῆς συνανέσεως καὶ τῆς *Ἀντιπολιτεύσεως*), ἀλλ’ ἀφ’ ἐπέρου ἐννοῶν καὶ τὴν μεγάλην θυσίαν, εἰς ἣν ἐκουσίας ὑπεβλήθημεν, δεχόντες νὰ ὑπῆρετήσωμεν τὸν τόπον ἡμῶν μὲ τὸ ἡμισυ μόνον τοῦ μισθοῦ, διστις προσεφέρετο ἡμῖν ἐκτὸς τῆς *Ἐλλάδος*, δὲν ἐνόμισε πρέπον οὐδ’ ἀξιοπρεπές διὰ τὸ Κράτος νὰ ζητήσῃ παρὰ νέου ἐπιστήμονος μεῖζονα πρὸς αὐτὸ δωρεάν, ἥν καὶ αὐτὴν ἐθεώρει ὑπερβολικήν, καὶ κατέψυγε εἰς τὸν ἔξῆς συνδυασμόν: ‘Ο καθηγητής κ. I. Χατζιδάκης εἶχε πρό τινος ὑποδεῖξει εἰς αὐτὸν τὴν ἀνάγκην τοῦ διορισμοῦ εἰδικοῦ καθηγητοῦ τῆς Θεωρητικῆς Μηχανικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ· συνέστησε δὲ συγχρόνως ἡμᾶς ὡς ἀρμόδιον, ἵνα καταλάβωμεν τὴν ἔδραν ταύτην. Ταῦτα ἔχων ὑπὲρ δψιν δὲ τὸ Τρικούπης ἐσκέφθη νὰ ἀναθέσῃ εἰς ἡμᾶς συγχρόνως, πλὴν τῆς Διευθύνσεως τοῦ *Ἀστεροσκοπείου*, καὶ τὸ μάθημα τῆς Θεωρητικῆς Μηχανικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Οὕτως ἐνόμισεν, διτὶ οὐ μόνον τὸ ζήτημα τοῦ μισθοῦ ἡμῶν θὰ ἐλύνετο εὐκόλως, ἀλλὰ καὶ μία σπουδαία ἀνάγκη τοῦ Πανεπιστημίου θὰ ἐπληρούντο. Καὶ τὸ μὲν δημόσιον θὰ ἔδιδε μισθὸν 700 δραχμῶν

Βασιλέα Γεώργιον καὶ ἔλαβε τὴν συναίνεσιν καὶ Αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις, ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ἀπεφάσισε νὰ διαθέσῃ καὶ τὸ κληροδότημα Σβιορώνου¹. Μετὰ διαφόρους δὲ ἀλλὰ ματαίας προσπαθείας πρὸς ἐπίλυσιν καὶ τοῦ ζητήματος τῆς μισθοδοσίας τοῦ Διευθυντοῦ δι' ἴδιωτικῆς προσφορᾶς, (ῶς συνέβαινε καὶ ἐπὶ τοῦ προκατόχου ἡμῶν Schmidt) παρέδωκε τὸν φάκελλον τῶν σχε-

μόνον, τὸ δὲ ὑπόλοιπον μέχρι τῶν 1.000 θὰ συνεπληροῦτο δι' ἐπιμισθίου ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ διδασκαλίαν ἡμῶν. Ἀλλὰ τὴν λύσιν ταύτην ἀπεκρούσαμεν ἡμεῖς ἀμέσως, ὡς ἀσύμφορον πρὸς τὸ ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ κύριον ἡμῶν ἔργον ὡς ἐκ τῆς ὑπερμέτρου ἔργασίας, ἦν θὰ εἴχομεν ἐν ἀρχῇ εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, μόνος ἄνευ εἰδίκου καὶ ἡσηκμένου εἰς ἀστρονομικὰς ἔργασίας προσωπικοῦ, ἔθεωρήσαμεν ὅτι θὰ ἥτο ἀδύνατον νὰ ἀναλάβωμεν τότε μετὰ τῶν ἔργων τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ τὰ καθήκοντα τακτικῆς ἔδρας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἄνευ κινδύνου ἀποτυχίας εἰς ἀμφοτέρας τὰς θέσεις ταύτας. "Οθεν, ἐπὶ τῇ ἡπιολογημένῃ ταύτῃ ἀρνήσει ἡμῶν, ἡ σχετικὴ διάταξις τοῦ ὑποβιληθέντος νομοσχεδίου περιωρίσθη ἀπλῶς καὶ ἀορίστως εἰς διδασκαλίαν τινα θεωρητικήν καὶ πρακτικήν πρὸς τοὺς φοιτητὰς τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν, ἄνευ τῶν ὑποχρεώσεων τῆς τακτικῆς ἔδρας, πρὸς δικαιολογίαν τοῦ ἐπιμισθίου τοῦ Πανεπιστημίου.

'Αλλ', ὡς γνωστόν, τὸ ἐπιμισθίον τοῦτο, καίπερ διὰ Νόμου ὁρισμένον, κατόπιν ῥητῆς συμφωνίας καὶ ὑποσχέσεως τῆς Κυβερνήσεως, οὐδέποτε ἐζητήσαμεν καὶ οὐδέποτε ἐλάβομεν τούναντίον δὲ καὶ ἔξ αὐτῶν τῶν 600 δραχμῶν, εἰς τὰς δοπίας περιωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντι σχετικῷ Νόμῳ, δι συμφωνήσεις χιλιόδραχμος μισθὸς ἡμῶν, ἵκανὸν μέρος ἐν ἀρχῇ δι' ὑπηρεσιακὰ ἀμάξια γάγγια, τὸ πλεῖστον δὲ κατόπιν, ἐπὶ δωδεκαετίαν, εἰς συντήρησιν ἰδίας ἀμάξης, ἐδαπανῶμεν χάριν τῆς ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ ὑπηρεσίας ἡμῶν, παρὰ τὸν Κανονισμὸν τοῦ ἰδρύματος καὶ τὰ εἰς τοιαύτας ὑπηρεσίας ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰδι- σμένα!... Οὕτως δὲ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Λυκούδην προταθείς καὶ ὑπὸ τῆς Ἐλλ. Κυβερνήσεως καὶ τῆς Βουλῆς ἀποδεκτὸς γενόμενος μισθὸς ἡμῶν τῶν 1.000 δραχμῶν κατῆλθεν εἰς τὸν μισθὸν ἀπλοῦ βοηθοῦ περίπου!

Αὐτὸς εἶναι οἱ ὑπέρδογκος μισθὸς τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, διὰ τὸν ὃποιον τόσα ἥκουσεν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Βουλῆς ὁ ἀτυχῆς Τρικούπης, καὶ ὅστις τόσας ἐπιθεσεῖς, ἀντιδράσεις καὶ ἀντιπαθείας, ἔξ ἀντιζηλίας, προεκάλεσεν ἐναντίον ἡμῶν!.. "Ως νὰ εἴχομεν ἐπιτεξηθεῖ τὴν θέσιν ταύτην καὶ τὸν μισθὸν τῆς· ὡς νὰ μὴ εἴχομεν τοσάκις παραιτηθῆ καὶ ἀκοντες εἰσέλθει, παραμεινεὶ καὶ ἐπανέλθει ἐν αὐτῇ· καὶ ὡς νὰ ἥτο δυνατὸν ἡ νὰ ἐπετρέπετο νὰ δεχθῶμεν αὐτὴν ἐν ἀρχῇ προσφερομένην, ἀν ἐγνωρίζομεν τὸν πραγματικὸν δρονος, ὑφ' οὓς ἐπρόκειτο νὰ τὴν διατηρήσωμεν!..

¹ Τὸ κληροδότημα τοῦτο εἰς 70 - 80 χιλιάδας δραχμῶν ἀνερχόμενον, είχεν ἀφεθῆ εἰς τὸν Τρικούπην ὑπὸ τίνος ὁμογενοῦς Σβιορώνου, ἀποθανόντος ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ὅπως διαθέση αὐτὸν κατὰ βούλησιν ἀλλ' ἡ σχετικὴ διαθήκη, προσβληθεῖσα ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ Σβιορώνου, φαίνεται, ὅτι ἡκυρώθη βραδύτερον καὶ οὕτω τὸ κληροδότημα τοῦτο ἐματαιώθη.

τικῶν ἐγγράφων εἰς τὸν τότε Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας, τὸν ἀεί-
μνηστον Γ. Θεοτόκην, ὅπως ὑποβάλῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὸ σχετικὸν
νομοσχέδιον. Ὁ Θεοτόκης ὑπέβαλεν ὅντως, κατὰ Μάρτιον τοῦ
1890, εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον περὶ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀστε-
ροσκοπείου τὰ τοῦ λοιποῦ προσωπικοῦ τοῦ ἴδρυματος καὶ ἐν
γένει τὰ τῆς διοργανώσεως αὐτοῦ, τὰ δποῖα εἴχομεν διαγράψει
καὶ ἀποστείλει ἐν σχεδίῳ Ὁργανισμοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου,
ζητηθέντος ὑπὸ τοῦ Τρικούπη, ἀφέθησαν, ἵνα κανονισθῶσι βρα-
δύτερον, μετὰ τὴν ἀφίξιν ἡμῶν εἰς Ἀθήνας.

Μενδ' ὅλην τὴν μεγάλην τότε ἀντιδρασιν τῆς Ἀντιπολιτεύ-
σεως κατὰ τῆς ἐπιψηφίσεως τῶν κυβερνητικῶν νομοσχεδίων, τὸ
νομοσχέδιον τοῦτο, κατόπιν ἐνθουσιώδους ὑπὲρ ἡμῶν ἀγορεύ-
σεως τοῦ ἀειμνῆστου βουλευτοῦ Κορινθίας Δημ. Πετρίδου, θεο-
μοῦ λάτρου τῆς Ἀστρονομίας, προταχθὲν ἐν τῇ ἡμερησίᾳ δια-
τάξει, καθ' ὅμοφωνον ἀπόφασιν ἀμφοτέρων τῶν πτερούγων τῆς
Βουλῆς, τῇ προτάσει τοῦ Χ. Τρικούπη¹, τιμῆς ἔνεκεν, ἐψηφί-
σθη εἰς α' ἀνάγνωσιν ὑπ' αὐτῆς τὴν 17 Μαΐου 1890. Ἐν τού-
τοις ἡ πλήρης ἐπιψήφισις τοῦ νομοσχεδίου δὲν ἐγένετο ἀνευ
ἀντιδράσεως τινός, προοιωνιζούσης τὰς μεγάλας δυσχερείας, τὰς

¹ Ως ἔξῆς περιγράφει τὰ τῆς προτάσεως ταύτης, ἐξ ἀφορμῆς τῆς τελευταίας παραίτησεως ἡμῶν, ἐν ἀνοικτῷ ἐπιστολῷ πρὸς ἡμᾶς δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ «Ἐστίᾳ» (28 Τουλίου 1910), ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦ Παύλου Νιφάνα γράφων διαπρεπῆς λογοτέχνης:

«Ἐδιάβασα μὲν ἔκπληξίν μου εἰς τὰς ἐφημερίδας, ὅτι ὑπεβάλλατε πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας τὴν παραίτησίν σας ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν. Ἡ ἀνοδός σας εἰς τὸν γραφικὸν λόφον, ὁ δποῖος ἀντικρύζει τὸ Θησεῖον, τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὴν Φαληρικὴν θάλασσαν, ὑπῆρξε θριαμβευτική. Ἡ τύχη μ' ἔφερε νὰ παρευρεθῶ, κατὰ τὴν μακρυνὴν αὐτὴν ἡμέραν, εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἔνας ἀνθρωπος ἐγέμιζε τὴν αἴθουσαν αὐτῆν, ἡ δποία φαίνεται τόσον κενή ἔκτοτε. Ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ ἡ ψήφισις τῶν νομοσχεδίων, ὅταν είδα τὸν ἀνθρωπον αὐτὸν—ἡτο ὁ Χαροπλαστικῆς—νὰ ἐγείρεται ἀπὸ τὴν θέσιν του, ὃς ὀρειχάλκινος ἀνδριάς. Θρησκευτικὴ σιγὴ ἐπεκράτησεν ἐν μέσῳ τῆς δποίας ἡκούσθησαν τὰ δλίγα αὐτά λόγια: Κύριοι Βουλευταί! Προτείνω νὰ προταχθῇ τὸ νομοσχέδιον περὶ διορισμοῦ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, τιμῆς ἔνεκεν. Ἡ τιμὴ αὐτῇ ἀπενέμετο πρὸς σᾶς, Κύριε . . . καὶ δὲν πιστεύω νὰ τὴν ἐλησμονήσετε ποτέ . . . ».

δοίας ἐμέλλομεν νὰ συναντήσωμεν εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν ἡμῶν στάδιον ἐν Ἑλλάδι καὶ τὰς διαφόρους ἀντενεργείας κατὰ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς ἡμῶν. Κατόπιν εἰσηγήσεων ἐκ μέρους ἐνδιαφερομένων προσώπων παρά τινι τῶν ἀρχηγῶν μᾶς τῶν ἐν τῇ Βουλῇ μερίδων τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, ἀποδωσάντων τὴν πρόσκλησιν ἡμῶν εἰς πολιτικὸν δῆθεν λόγους (!), προεκλήθη ἀρκετὰ ζωηρὰ συζήτησις κατὰ τὴν α' καὶ τὴν β' ἀνάγνωσιν τοῦ νομοσχεδίου ἐν τῇ Βουλῇ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐρισκόμην καθ' ὁδὸν, ἐπιστρέφων δι' Ἰταλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα· οὐδὲν δέ, φυσικῶς, ἐγνώριζον ἐκ τῶν συμβαινόντων ἐν Ἀθήναις μόνον ὅταν ἔφθασα εἰς Κέρκυραν, ἀνέγνωσα ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου εἰς τὰς κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀφιχθείσας ἐκεὶ ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν τὰ ἐν τῇ Βουλῇ διατρέξαντα. Ὁμολογῶ, δτι, μεθ' ὅλην τὴν ἔξαιρετικὴν ὅλως τιμήν, ἥν ἔξεφραζεν ἡ ψῆφος τῆς Βουλῆς, **τιμῆς ἔνεκεν** προτασσούσης καὶ ψηφίζουσης, προτάσει τοῦ Τρικούπη, τὸ ὑπὲρ ἡμῶν προσωπικὸν νομοσχέδιον, παρὰ τοὺς ἐνθουσιώδεις καὶ κολακευτικὸν λόγους τοῦ Τρικούπη, τοῦ Πετρίδου, τοῦ Τυπάλδου καὶ ἄλλων ἐκ τῶν ἐπιφανῶν βουλευτῶν τῆς Συμπολιτεύσεως καὶ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, ὡς καὶ παρὰ τὰς εὐμενεῖς κρίσεις ὅλοκλήρου σχεδὸν τοῦ Τύπου¹, ἥσθιανθην ὁδυνηρὰν κατάπληξιν διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἐπίθεσιν, καθ' ἥν στιγμήν, ἐπιμόνως καλούμενος νὰ ὑπηρετήσω τὴν πατρίδα μου, προσεφέροντην μόνον νὰ θυσιάσω τὸ ἐν τῇ ἔνη, εἰς αὐτὸν τὸ φωτεινότερον

¹ Ἡ περὶ τοῦ κ. Αἰγινήτου ἀλληλογραφία, ἔγραφεν ἡ «Ἀκρόπολις» (17 Μαΐου 1890) . . . ἐκέντησε τὴν φιλοτιμίαν τῆς Βουλῆς, ὅπως ἀνασύρῃ τὸ περὶ ἀναδιοργανώσεως τοῦ Ἀστεροσκοπείου νομοσχέδιον ἐκ τοῦ βάθους τῆς ἡμερησίας διατάξεως, εἰς ἥν ἔκειτο, καὶ τὸ προτάξῃ πάντων τῶν ἄλλων. Καὶ ὅχι μόνον τὸ προτάξῃ, ἀλλὰ καὶ τὸ ψηφίσῃ **τιμῆς ἔνεκεν**, ὡς λίαν χαρακτηριστικῶς εἰπεν ὁ κ. Πρωθυπουργός. Σημειώτεον, δτι αἱ ψῆφοι τῶν δύο πτερύγων συνητήθησαν ἐν τῇ καλῇ ταύτῃ πράξει. Τοι-αύτη ἔκτακτος τιμὴ οὐδέποτε ἵσως ἀπενεμήθη μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς Βουλῆς μας εἰς Ἑλληνα ἐπιστήμονα . . . Εἰς τὸν κ. Αἰγινήτην ἡ πατρὶς δὲν ἦδύνατο νὰ προσφέρῃ τιμὴν μεγαλητέραν τῆς χθὲς ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Ἑλλήνων προσενεχθείσης αὐτῷ».

κέντρον τῆς Ἐπιστήμης, ἐπιστημονικόν μου στάδιον, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποστῶ ὑλικὴν θυσίαν δλως δυσανάλογον πρὸς τὰ ὑλικὰ μέσα νέου ἐπιστήμονος!... Ἡτο ἀργὰ ἵσως, οὐδὲ ἐπετρέπετο βεβαίως, νὰ σκεφθῶ νὰ ἐπιστρέψω εἰς Παρισίους ἀλλ᾽ ἡ τοιαύτη ἐπίθεσις, ἥτις ἐδικαιολόγει τοὺς ἀρχικοὺς φόβους καὶ δισταγμούς μου, μοὶ ἐνέπνευσεν ἀμφιβολίας τινας περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀποστολῆς μου. Ὁ Τρικούπης, εἰς δν, μόλις ἔφθασα εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀνεκοίνωσα τὰς ἐκ τῆς τοιαύτης ἀντιδράσεως δυσαρέστους ἐντυπώσεις μου καὶ τοὺς φόβους μήπως αὔτη, ἔξακολουθοῦσα καὶ κατόπιν, βλάψῃ σπουδαίως τὸ ἔργον, δπότε θὰ ἥτο προτιμητέον νὰ ἀπέλθω ἀμέσως, μὲ ἀπέτρεψε ζωηρῶς τῆς σκέψεως ταύτης καὶ μὲ ἐνεθάρρυνεν. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς τῆς Ἀντιπολινεύσεως Θ. Δηληγιάννης, εἰς δν ἐπίσης ἀνεκοίνωσα τὰς ἐντυπώσεις μου ταύτας, ἀπήντησεν, δτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀποδίδω σπουδαίαν σημασίαν εἰς τοιαύτας ἀντιδράσεις καὶ δτι αἱ πολιτικαὶ διαβολαὶ θὰ διασκεδασθῶσιν εὐκόλως σὺν τῷ χρόνῳ.

Μέχρις οῦ φθάσω εἰς Ἀθήνας τὸ περὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου νομοσχέδιον ἐψηφίσθη εἰς γ' ἀνάγνωσιν, τὴν δὲ 19 Ἰουνίου 1890 διωρίσθην καὶ μετ' ὀλίγον ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, ἀνεν οὐδεμιᾶς ἐπισήμου πράξεως παραλαβῆς καὶ παραδόσεως, παρὰ τὴν ἐπίμονον πρὸς τοὺς ἀρμοδίους αἴτησιν ἡμῶν.

B'

Δὲν θὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα λεπτομερῶς τὴν γνωστὴν κατάστασιν, εἰς ἣν παρέλαβον τότε τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἐν ἐπισήμῳ ἐκθέσει πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας καὶ τὴν Πρυτανείαν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ πρυτανικῇ λογοδοσίᾳ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1891 - 1892 καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ, πολυτρόπως προκληθείς, ἡγαγκάσθην νὰ παράσχω τότε δημοσίᾳ πλήρη εἰκόνα αὐτῆς.

Τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τοῦτο οὐδέποτε, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του, συστηματικῶς δργανωθὲν καί, ἐπομένως, οὐδέποτε κανονικῶς λειτουργῆσαν, ἐπὶ μακρὰν δὲ σειρὰν ἔτῶν, πρὸ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προκατόχου ἡμῶν J. Schmidt¹, διατελέσαν κλειστὸν ἦ ἐν ἀχρηστίᾳ, εὑρίσκετο εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε οἰαδήποτε ἐπιστημονικὴ ἐργασία ἦτο ἀδύνατος ἐν αὐτῷ. Τὸ κτίριον εὑρίσκετο εἰς ἐρειπιώδη κατάστασιν τὰ δὲ ἐν αὐτῷ δύο θεμελιώδη ἀστρονομικὰ δργανα, διὰ μεσημβρινὸς κύκλος καὶ τὸ ἴσημερινὸν τηλεσκόπιον, τὰ δωρηθέντα ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου ἰδρυτοῦ τοῦ καταστήματος Γ. Σίνα, πρὸ πολλοῦ εἶχον καταστῆ ἀκατάλληλα, εἰ μὴ ἀτελῶς ἀχρηστα, διὰ σοβαρὰς ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις. Ἄνευ δργάνων, ἄνευ ἐπίπλων, ἄνευ βιβλιοθήκης, ἄνευ προσωπικοῦ καὶ ἐν γένει ἄνευ οὐδενός, οὐδὲ τοῦ στοιχειωδεστέρου, ἵχνους ὑπηρεσιακῆς, ἐπιστημονικῆς ἦ ἄλλης οἰασδήποτε καταρτίσεως, τὸ ἴδρυμα τοῦτο ἔχοντες καθολικῆς ἐκ βάθρων δργανώσεως. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μετεωρολογικὸς Σταθμός, ἐλλιπῆς καὶ μὴ κανονικῶς τοποθετημένος ὑπὸ τὸν Λυκαβηττόν, ἐλειτούργει ἀτελῶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τότε βοηθοῦ. Ὁ βοηθὸς δὲ οὗτος, διὰ μόνος ὑπάλληλος, δῆν εὔρομεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ἀστεροσκοπείου², δῆλος ἐστερημένος οἰασδήποτε ἐπιστημονικῆς

¹ Ο ὑπέροχος οὗτος παρατηρητής, ὅστις διηγήθυνε τὸ ἡμέτερον Ἀστεροσκοπεῖον ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν (1858-1884) πρὸ ἡμῶν, δὲν ἡσχολήθη, ὡς γνωστόν, περὶ τὴν διοργάνωσιν τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν τοῦ ἴδρυματος τούτου καὶ δὲν ἀπέβλεψεν εἰς τὴν συστηματικὴν λειτουργίαν αὐτοῦ· οὐδὲ εἰργάσθη πάντοτε ἐν τῷ καταστήματι, πλὴν μόνον ἐπὶ τινα ἔτη ἐν ἀρχῇ. Ὁ Schmidt εἰργάσθη ἐν Ἀθήναις κυρίως κατ' οἶκον καὶ μάλιστα ἐν τῇ ὑπὸ τὸν Λυκαβηττόν ἴδιοκτήτῳ οἰκίᾳ του ὡς φίλαστρος (amateur) παρατηρητής, ἀλλὰ μετὰ σπανίας παρατηρητικῆς ἴκανότητος καὶ δραστηριότητος. Ἐκεῖ παρετήρει μόνος (τοῦ βοηθοῦ αὐτοῦ ἐκτελούντος μόνον τὰς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις) διὰ ἴσημερινού τηλεσκοπίου, δανεισθέντος εἰς αὐτὸν ἐκ Γερμανίας, μέχρι τοῦ θανάτου του (1884).

² Ο ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ὑπὸ τὸν Schmidt, κατέχων τὴν θέσιν τοῦ ἀστρονόμου τοῦ Ἀστεροσκοπείου, καθηγητὴς τῆς Ἀστρονομίας ἐν τῷ Ἑθν. Πανεπιστημίῳ κ. Δημ. Κοκκιδῆς, εἰς δὲν εἶχεν ἀνατεθῆ προσωρινῶς καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἴδρυματος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Schmidt, παρηγήθη τῆς ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ θέσεως αὐτοῦ ὀλίγον πρὸ τοῦ διορισμοῦ ἡμῶν.

μορφώσεως, ἥτο δὲ ὁκατάλληλος διὰ πᾶσαν ἀστρονομικὴν ἥ οἰανδήποτε ἄλλην σοβαρὰν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, πλὴν τῆς ἀπλῆς μετεωρολογικῆς παρατηρήσεως.

Οὐθεν, ἵνα λειτουργήσῃ τὸ ἴδρυμα τοῦτο, ἔστω καὶ ἀτελῶς, ἥτο ἀπόλυτος ἀνάγκη γενικῆς ἐπισκευῆς καὶ συμπληρώσεως τοῦ κτιρίου καὶ τῶν ὀργάνων, προσλήψεως καὶ μορφώσεως ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ, προμηθείας νέων τινων ἀπαραιτήτων ὀργάνων, ἴδρυσεως βιβλιοθήκης καὶ ἐν γένει δημιουργίας πάντων τῶν λοιπῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν παντὸς σοβαροῦ Ἀστεροσκοπείου θεμελιωδῶν στοιχείων.

Ταῦτα ὅμως ἀπήτουν ὀργανικὸν Νόμον ἐπιτρέποντα τὸν διορισμὸν ἐπιστημονικοῦ καὶ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ, πιστώσεις ἐν τῷ Προϋπολογισμῷ τοῦ Κράτους, εἰδικὸν μηχανικὸν διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῶν ὀργάνων, καὶ ἐν γένει πολλὰ καὶ ποικίλα ὑλικὰ καὶ ἄλλα σχετικὰ ἐφόδια ἀλλ' οὐδὲν τούτων ὑπῆρχεν, οὐδὲ Βουλὴ ἐν ἐνεργείᾳ, ὅπως παράσχῃ τούλαχιστον πίστωσίν τινα καὶ ψηφίσῃ τὸν ἀναγκαῖον Ὁργανισμόν. Ολίγον μετὰ τὴν ἄφιξιν ἡμῶν ἡ Βουλὴ διελύθη. Οὐθεν, διὰ νὰ μὴ χάνωμεν ματαίως πολύτιμον χρόνον καὶ καταστῆ δυνατὸν νὰ ἀρχίσῃ δπωσδήποτε ἡ διοργάνωσις καὶ ἡ λειτουργία τοῦ ἴδρυματος καὶ ἡ μόρφωσις τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ, ἡναγκάσθημεν νὰ καταφύγωμεν εἰς πρόχειρα καὶ ἡμιτελῆ μέτρα. Τῇ συστάσει τοῦ Ὅπουργείου, συνεπείᾳ πολλῶν καὶ ἐντόνων διαμαρτυριῶν ἡμῶν παρ' αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ χρόνου ἐν ἀδρανείᾳ, ἀνέλαβε τὸ Πανεπιστήμιον, διὰ πιστώσεως 10.000 δρχ. ἐν ἀρχῇ καὶ ἐτέρων 6.000 δρχ. μετά τινας μῆνας, τὴν ἐπισκευὴν τοῦ κτιρίου καὶ τῶν τηλεσκοπίων αὐτοῦ, τὴν προμήθειαν ὀλίγων ὀργάνων, βιβλιοθηκῶν καὶ ἄλλων ἐπίπλων καὶ σκευῶν, ὅπως καταστῇ δυνατή ἐν αὐτῷ ἡ ἀναγκαία προπαρασκευαστική ἐργασία.

Ἄλλὰ τοῦτο δὲν ἥρκει βεβαίως, ὅπως λειτουργήσῃ κανονικῶς καὶ πλήρως τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἐπρεπε νὰ ἀνευρεθῶσιν ἥδη οἱ ἀναγκαῖοι σπουδαῖοι πόροι διὰ τὴν παραγγελίαν τῶν

ΤΟ ΑΣΤΕΡΟΣΚΟΠΟ

ἀπαραιτήτων ἀστρονομικῶν καὶ ἄλλων ὁργάνων καὶ τὴν ἀνέγερσιν τῶν σχετικῶν κτιρίων πρὸς δὲ ὠφεῖλομεν νὰ περιμένωμεν τὴν ἔλευσιν τῆς νέας Βουλῆς, ὅπως ψηφίσῃ τὸν Ὁργανισμὸν τοῦ ἴδρυματος καὶ οὕτω παράσχῃ ἡμῖν τὸ ἀναγκαῖον ἐπιστημονικὸν καὶ ὑπηρετικὸν προσωπικόν.

Ο Τρικούπης, καθ' ἀ εσκέπτετο ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐδήλωσε πρὸ τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ νομοσχεδίου ἡμῶν, ἥλπιζεν, ὅτι τὸ ζήτημα τῶν ὁργάνων μετὰ τῶν κτιρίων αὐτοῦ θὰ ἔλευεν ἐξ ἴδιωτικῆς διαθεσίμου ἔτι δωρεᾶς ὑπὲρ τοῦ Ἐθνους· ἀλλ' ἀτυχῶς τὰ διαβήματα, εἰς ἀ προέβη πρὸς τοῦτο, ἀπέτυχον τὸ δὲ κληροδότημα Σβορώνου, ὅπερ ἥδυνατο νὰ διαθέσῃ ὁ ἴδιος, δὲν ἦτο εἰσέτι εἰς τὴν διάθεσίν του.

Οὐθεν, μετὰ πολλὰς συζητήσεις καὶ ἐρεύνας μετὰ τῶν ἐν τῷ Υπουργείῳ τῆς Παιδείας ἀρμοδίων, ἀπεφασίσθη, συναινέσει καὶ τοῦ Τρικούπη, νὰ καταφύγωμεν εἰς τὸ ἄθικτον ἔτι κληροδότημα Δωρίδου, ἐκ τῶν τόκων τοῦ ὅποίου, κατὰ τὴν διαθήκην, ἐδικαιοῦτο καὶ τὸ Ἀστεροσκοπεῖον νὰ λάβῃ σπουδαῖον ποσόν. Ἀλλ' ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν ἐπέποιτο, δυστυχῶς, συνεπείᾳ ὑπηρεσιακῶν τινων ἀντιδράσεων καὶ ἀναβολῶν, νὰ πραγματοποιηθῇ τότε· ὡς οὐδὲν ὁ Ὁργανισμὸς τοῦ Ἀστεροσκοπείου κατωρθώθη νὰ ψηφισθῇ ὑπὸ τῆς νέας Βουλῆς καὶ, ἐπομένως, οὐδὲ τὸ ἀπαραιτήτον τακτικὸν προσωπικὸν αὐτοῦ νὰ προσληφθῇ καὶ καταρτισθῇ τόσον ταχέως! Η Κυβέρνησις Τρικούπη, ἥτις ἐκάλεσεν ἡμᾶς ἐκ Παρισίων καὶ ἥσθιαντο τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς μεθ' ἡμῶν συμφωνηθέντας ὅρους, ἥτημεῖσα εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς 14 Οκτωβρίου 1890, ἐπεσεν ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸν διορισμὸν ἡμῶν.

Οὐθεν ἐπρεπε νὰ ἀναμείνωμεν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πολιτικῆς γαλήνης, ἵνα ἀρχίσωμεν νέας ἐνεργείας παρὰ τῇ νέᾳ Κυβερνήσει τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο πράγματι. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων μηνῶν καὶ πολλὰς καὶ κοπιώδεις προσπαθείας ἡμῶν¹ ἡ νέα

¹ Διὰ νὰ ἐννοηθῇ ἡ διανοητικότης, ἡ περὶ τοῦ καθήκοντος ἰδέα καὶ ἡ περὶ τῆς ἀξίας τοῦ χρόνου ἀντίληψις ὑπαλλήλων τινῶν τῆς τότε δημοσίας ὑπηρεσίας, καὶ, ἐπο-

Κυβέρνησις ἐπείσθη νὰ πληρώσῃ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἀστεροσκοπείου, κατὰ τὸ ὑφ' ἡμῶν συνταχθὲν πρόγραμμα, ἀρχιζούσα ἐν πρώτοις ἐκ τῶν πρακτικωτέρων καὶ ἥττον δαπανηρῶν, διὰ τῆς ἴδρυσεως τῶν Μετεωρολογικῶν Σταθμῶν· καὶ ὅντως δέ, ἐν ᾧτει 1891, τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας παρήγγειλεν εἰς Παρισίους, καθ' ὑπόδειξιν ἡμῶν, εἰς τὰ ἐκεῖ καταστήματα Tonneler, Richard καὶ Boulan, τὰ ἀναγκαῖα ὅργανα πρὸς ἰδρυσιν 15 νέων Σταθμῶν, συμπλήρωσιν τῶν 4 ἐν ταῖς ἐπαρχίαις παλαιῶν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ ἐν Ἀθήναις εἰς πλήρες Μετεωροσκοπείον μεθ' ὅλων τῶν σχετικῶν αὐτογραφικῶν ὁργάνων. Ἀλλά, πρὸν προφθάσωμεν νὰ ἴδωμεν πραγματοποιούμενας τὰς ἀποφάσεις ταύτας, ἐπεσε (κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1892) καὶ ἡ Κυβέρνησις αὐτή.

Τὸ Ὑπουργεῖον Θ. Δηληγιάννη διεδέχθη ἡ μεταβατικὴ Κυβέρνησις Κωνσταντοπούλου, ἡς ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ο. Κ. Παπαμιχαλόπουλος, γνωρίζων ἐξ ἴδιας ἀντιλήψεως τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἥτο εὔμενῶς διατεθειμένος ὑπὲρ τῆς συμπληρώσεως καὶ ἀναπτύξεως αὐτοῦ. Τὰς καλὰς δὲ ταύτας διαθέσεις τοῦ Ὑπουργοῦ ἐνίσχυσε καὶ ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς, συστήσας θεομῶς καὶ αὐθορμήτως πρὸς αὐτόν, εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς μετ' αὐτοῦ συνεργασίας, δπως παράσχῃ πᾶσαν δυνατὴν ὑποστήριξιν εἰς τὸ ἔργον ἡμῶν. Τῶν Βασιλικῶν τούτων συστάσεων λαβόντες ταχέως γνῶσιν παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ, ἐσπεύ-

μένως, ἵνα ἐκτιμηθῇ δεόντως τὸ μέγεθος τῶν δυσχερειῶν, ἃς συνήντων παρ' αὐτῇ αἱ τοιαῦται περὶ ἀμέσου διοργανώσεως καὶ ταχείας λειτουργίας τοῦ Ἀστεροσκοπείου ἐνέργειαι ἡμῶν, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι, ἀντὶ ὑποστηρίξεως καὶ ἐνθαρρύνσεως ἐν αὐταῖς, πολλάκις συνηντήσαμεν παρὰ τῇ ὑπηρεσίᾳ τὴν μᾶλλον ἀποθαρρυντικὴν καὶ παγεράν ὑποδοχῆν. Παρά τινος τῶν Ὑπουργῶν ἡκούσαμεν, ὅτι εὐχαρίστως θὰ παρείχεν ἡμῖν προσωπικήν τινα ἐκδούλευσιν, ἀλλὰ περὶ τοῦ Ἀστεροσκοπείου ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἦξει τὸν κόπον καὶ ἡτο ματαιοπονία νὰ ἀσχοληθῇ ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ὑπεδείκνυεν ἡμῖν νὰ μὴ στεναχωρούμεθα καὶ σπεύδωμεν, ἀφοῦ λαμβάνωμεν τακτικῶς τὸν μισθόν μας· ἔτερος δὲ ἐξ αὐτῶν, ἀδυνατῶν νὰ ἐννοήσῃ τὴν σπουδὴν ἡμῶν, ὑπώπτευεν, ὅτι αὐτῇ θὰ προηρχετο πιθανῶς ἐξ ὑλικοῦ συμφέροντος ἐν τῇ παραγγελίᾳ τῶν ὁργάνων!

σαμεν νὰ ἐπωφεληθῶμεν, ὡς καὶ τῶν εὐμενῶν ὑπουργικῶν διαθέσεων, δπως ἔξασφαλίσωμεν τὸ ταχύτερον τὴν παραγγελίαν τοῦ μεγάλου ἴσημερινοῦ τηλεσκοπίου ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Δωρίδου.

Αἱ ἐνέργειαι ἡμῶν αὗται καὶ αἱ μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ συννενοήσεις, μετ' ἐπισταμένην μελέτην τοῦ ζητήματος, ὑφ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐπόψεις, κατέληξαν εἰς πλήρη συμφωνίαν καί, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1892, συνετάχθη τὸ σχετικὸν Β. Διάταγμα, (τοῦ δποίου τὸ πρωτότυπον κατέχομεν καὶ διατηροῦμεν εἰς τὸ ἀρχεῖον ἡμῶν) καθ' ὅθα παρηγγέλλετο εἰς Παρισίους ἐκ τῶν τόκων τοῦ κληροδοτήματος Δωρίδου μέγα ἴσημερινὸν τηλεσκοπίον, διαμέτρου **60-65** ἐκατοστομέτρων, μετὰ τῶν συναφῶν ὀργάνων, τῶν ἀναγκαίων πρὸς λειτουργίαν αὐτοῦ. Ἄλλ' ἡ ἀπόφασις αὗτη, ἄγνωστον ἡμῖν διατί, τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐματαιώθη, ἡ δὲ Κυβέρνησις Κωνσταντοπούλου, ἐνεργήσασα τὰς ἐκλογὰς, μετ' ὀλίγον παρηγγέλη, ἵνα ἐπανέλθῃ ἐκ νέου εἰς τὴν Ἀρχήν, κατὰ Ιούνιον τοῦ 1892, δ Τρικούπης.

Οὐδεν νέα ἀναβολή, νέα χρονοτριβὴ καὶ νέαι ματαιοπονίαι τὸ δὲ ξείριστον πάντων ἦτο, ὅτι ἡ τότε δημιουργηθεῖσα πολιτικὴ καὶ ἴδιᾳ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ τόπου ἦτο τοιαύτη, ὥστε οὐδὲν ἡ ἐλάχιστα ἐπρεπε νὰ ἐλπίζωμεν παρ' οἰασδήποτε νέας Κυβερνήσεως ὑπὲρ τοῦ Ἀστεροσκοπείου. Ἡ χρεωκοπία ἔκρουεν ἦδη τὰς θύρας τοῦ Κράτους!... Ο μικρὸς τότε Προϋπολογισμὸς ἡμῶν ἐπαρουσίαζεν ἔλλειμμα 17 ὅλων ἑκατομμυρίων ὅμεν γενναῖαι οἰκονομίαι καὶ νέοι φόροι ἦτο τὸ γενικὸν σύνθημα. Τίς ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ τολμήσῃ ἡ νὰ σκεφθῇ κἄν νὰ δαπανήσῃ ἐκατοντάδας χιλιάδων δραχμῶν δι' ὀργανα καὶ κτίρια τοῦ Ἀστεροσκοπείου ἡ νὰ ψηφίσῃ Ὁργανισμὸν τοιούτου ἰδρύματος καὶ νὰ διορίσῃ προσωπικὸν διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν αὐτοῦ. Ἐπρεπε λοιπὸν ἐκ τῶν ἐνόντων, ὡς ἔλεγον τότε συνήθως αἱ ὑπηρεσίαι παρ' ἡμῖν, δηλαδὴ ἐκ τοῦ μηδενός, ἄνευ χρημάτων, ἄνευ Ὁργανισμοῦ, ἄνευ προσωπικοῦ, νὰ δημιουργή-

σωμεν Ἀστεροσκοπεῖον, ἥτοι ἐπιστημονικὸν ὕδρυμα, πρὸς δργάνωσιν τοῦ δποίου ἀλλαχοῦ καταβάλλονται ἑκατομμύρια καὶ ἔργαζονται ἐπὶ μακρὸν πολλοὶ συγχρόνως εἰδικοὶ ἐπιστήμονες. Ο Τρικούπης, ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἀρχήν, **ἰδίᾳ πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους**, πανίσχυρος μὲν κοινοβουλευτικῶς ἀλλά, κατ' ἀνάγκην, μὲ πρόγραμμα αὐστηρῶν οἰκονομιῶν, νέων φόρων καὶ περικοπῶν δαπανῶν εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, δὲν ἦτο δυνατὸν βεβαίως νὰ προβῇ τότε εἰς οὐδεμίαν ὑπὲρ τοῦ Ἀστεροσκοπείου σοβαρὰν δαπάνην.

Οὗτος ἡ θέσις ἡμῶν, εἰς ἣν ἀκουσίως, μετὰ τόσας προφυλάξεις, τόσους δισταγμούς, τόσας ἐπισήμους ὑποσχέσεις καὶ τοιαύτας προσωπικάς, ἡθικάς καὶ ὑλικάς, θυσίας, περιεπλέχθημεν, ἵτο εἰς ἄκρον δυσχερής. Καὶ τὴν κατάστασιν ταύτην καθίστων ἔτι μᾶλλον δυσάρεστον οἱ ἐκ διαφόρων λόγων ἐνδιαφερόμενοι ὑπὲρ τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἔργου, δπερ ἀνελάβομεν οὗτοι, ἐνῷ ἀφ' ἐνὸς εἰργάζοντο παντοιοτρόπως, δπως ματαιώνωσι πᾶσαν ἐνέργειαν ἡμῶν πρὸς πλούτισμὸν καὶ διοργάνωσιν τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἀφ' ἐτέρου διέδιδον, δτι οὐδὲν ἐπράττομεν, δτι εἴμεθα ἀργόμισθος, καὶ δτι κατεστρέψαμεν μάλιστα τὰ δργανα τοῦ ἰδρύματος! . . .

Πρὸ τοιαύτης λυπηρᾶς ὄντως καταστάσεως εὑρισκόμενοι, ἀντὶ ἀπαντήσεως, ἐθεωρήσαμεν ἀξιοπρεπέστερον νὰ σιωπῶμεν, πολλαπλασιάζοντες μόνον τὰς προσπαθείας ἡμῶν, δπως, ἐλλείψει ἀστρονομικῶν δργάνων, διὰ νυχθμέρου ὑπερομέτρου ἔργασίας, κυρίως εἰς τὸ Μετεωρολογικὸν Τμῆμα, διοργανώσωμεν τοῦτο τούλαχιστον καὶ παρασκευάσωμεν τὰ τῆς κανονικῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἀναμένοντες καλλιτέραν εὔκαιρίαν πρὸς συμπλήρωσιν καὶ τῶν λοιπῶν Τμημάτων. Βλέποντες δμως, δτι ἐθυσιάζομεν τὴν καλλιτέραν περίοδον τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἡμῶν σταδίου εἰς ἔργα, λίαν χρήσιμα μέν, ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, εἰς τὸν τόπον ὃς καὶ εἰς τὴν Ἐπιστήμην καθόλου, ἐκτὸς δμως τοῦ κυριωτέρου ἔργου τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ ἡμῶν, ἥτοι τῆς Ἀστρονομίας,

δτι ἔχάνομεν πολὺν πολύτιμον χρόνον εἰς φροντίδας καὶ ἴδιαι-
τέρας ἐνεργείας πρὸς ἔξεύρεσιν τῶν ὑλικῶν μέσων τῆς συμπλη-
ρώσεως τοῦ Ἀστεροσκοπείου, δτι, ἐλλείφει προσωπικοῦ, πολλά-
κις ἔξετελοῦμεν ἡμεῖς καὶ αὐτὰ τὰ στοιχειωδέστερα ἔργα τοῦ
βοηθοῦ, δτι ἀπησχολούμεθα, οὐχὶ σπανίως δυστυχῶς, εἰς ματαί-
ωσιν προσωπικῶν ἀντιδράσεων ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ὑπηρεσίας ἡμῶν
καὶ ἀπόρουσιν συνασπισμῶν πρὸς δυσφήμισιν ἡμῶν ἐντὸς καὶ
ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ, πολλάκις
ἐνεθυμήθημεν δσα, ὡς μάντις, προέλεγεν ἀποτρέπων ἡμᾶς τῆς
ἀποδοχῆς τῆς διευθύνσεως τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν ὁ
ναύαρχος Mouchez. "Αν καὶ ἐπανειλημμένως δὲ ἐσκέφθημεν νὰ
παραιτηθῶμεν καὶ νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς Παρισίους, ἐν τούτοις
οὐδέποτε ἀπεγοητεύθημεν ἐντελῶς οὐδ' ἀπηλπίσθημεν δριστικῶς
εἴχομεν τὴν πεποίθησιν, δτι, διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς ἔργασίας,
ἡθέλομεν ἐπὶ τέλους ὑπερνικήσει δλας τὰς δυσχερείας καὶ τὰς
ἀντιδράσεις ταύτας. Τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς θέσεως ἡμῶν ἐθεω-
ροῦμεν ὡς λιποταξίαν· ταύτης δὲ ἀπέτρεπεν ἡμᾶς οὐ μόνον ἡ
ἀνάγκη τῆς λειτουργίας Ἀστεροσκοπείου ἐν Ἑλλάδι, οὐ ἡ ἐλλει-
ψις καλῶς ἐγνωρίζομεν ἡμεῖς πόσον ἔξημίου ἥθιως καὶ ὑλικῶς
τὸν τόπον, οὐ μόνον αἱ ἐνθαρρύνσεις τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ
Τριμούπη, δπως ἐπιμείνωμεν ἀναμένοντες προσεχῇ καταλληλο-
τέραν εὐκαιρίαν, ἀλλὰ καὶ ἡ προσωπικὴ ἡμῶν ὑποχρέωσις πρὸς
διοργάνωσιν τοῦ Ἀστέροσκοπείου, ἡτις ἔλαχεν εἰς ἡμᾶς ὡς
καθῆκον πρὸς τὸν τόπον, τοῦ δποίου τὸ μὲν Πανεπιστήμιον
ἐτίμησεν ἡμᾶς δι' ἀπονομῆς ἄθλου ὑποτροφίας εἰς Ἐσπερίαν,
ἡ Κυβέρνησις ἐκάλεσε τιμητικώτατα πρὸς τοῦτο ἐκ Παρισίων, ἡ
δὲ Ἐθνικὴ Ἀντιπροσωπεία προσήνεγκε τὴν μεγίστην τῶν
τιμῶν, πρὸς ὀλίγου μόλις ψηφίσασα προσωπικὸν ὑπὲρ ἡμῶν
Νόμον **τιμῆς ἔνεκεν !**

Ἐντεῦθεν ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐπιμείνωμεν ἔργαζόμενοι ἀλλά,
θυσιάζοντες ἔτη τινα τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἡμῶν σταδίου χάριν
τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου τούτου, νὰ μὴ ζητήσωμεν νὰ ἐκτελέσω-

μεν, ώς ἔπρεπε, τὸ δλον ἔργον διὰ μιᾶς ἀλλὰ νὰ συμμορφωθῶμεν πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου, περιοριζόμενοι ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν πρακτικωτέρων καὶ ἡττον δαπανηρῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἥτοι: τῆς **Χρονομετρικῆς ὑπηρεσίας**, πρὸς ἔξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ Βασιλικοῦ καὶ τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ τῆς χώρας, τῆς **Σεισμολογικῆς** πρὸς μελέτην τῶν πολλῶν σεισμῶν αὐτῆς, καὶ τῆς **Μετεωρολογικῆς** διὰ τῆς ἰδρύσεως ἐνὸς Σταθμοῦ ἀ' τάξεως εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, καὶ 19 Σταθμῶν β' τάξεως ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Οὕτω, βαθμηδὸν προχωροῦντες, ἔστω καὶ βραδέως, ἡλπίζομεν, ὅτι ἡθέλομεν κατορθώσει νὰ ἴδρυσωμεν καὶ διοργανώσωμεν καὶ τὸ πρωτεῦον καὶ μᾶλλον δαπανηρὸν Τμῆμα τοῦ ἴδρυματος, τὸ **Ἀστρονομικόν**.

Μετὰ πολλὰς ἐνεργείας καὶ ἐπιμόνους προσπάθειας κατωρθώμη ἐπὶ τέλους νὰ πεισθῇ τὸ Ὑπουργεῖον, ὅπως δαπανήσῃ μόνον τὸ διὰ τὴν πληρωμὴν καὶ παραλαβὴν τῶν ὑπὸ τῆς προκατόχου Κυβερνήσεως παραγγελθέντων πρὸ πολλοῦ μετεωρολογικῶν ὁργάνων τῶν Σταθμῶν ἀναγκαῖον μικρὸν ποσὸν ἐκ τοῦ ἀληφοδοτήματος Δωρίδου ἀλλ' ἐνῷ ἡτοιμάζετο τὸ σχετικὸν Διάταγμα καὶ ἐπρόκειτο νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὰ Ἀνάκτορα πρὸς ὑπογραφήν, ματαιωθέντος τότε τοῦ πρὸς θεραπείαν τῶν ἐπειγουσῶν ἀνογκῶν τοῦ δημοσίου ταμείου διαπραγματευομένου ἐν Λονδίνῳ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1893 δανείου, τὸ Κράτος, εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον τῆς χρεωκοπίας καὶ ἔπεσεν ἡ Κυβέρνησις Τρικούπη.

Ἡ ἀτυχία κατεδίωκε, προφανῶς, τὸ ἔργον ἡμῶν καὶ ἡ ἀποτυχία αὐτοῦ ἐφαίνετο πλέον βεβαίᾳ· εἰς ἐπίμετρον δὲ ἡ νέα Κυβέρνησις, ἀποτελουμένη ἐν μέρει ἐκ πολιτικῶν ἀντιπάλων τοῦ Τρικούπη, δυσμενῶς ἐκφρασθέντων ἄλλοτε κατ' αὐτοῦ ἐν τῇ Βουλῇ διὰ τὴν πρόσκλησιν ἡμῶν, δὲν ἐνέπνεεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐλπίδα, εἰς στιγμὴν μάλιστα χρεωκοπίας τοῦ Κράτους, ὅτι ἡτο δυνατὸν νὰ παράσχῃ αὗτη τὰ μέσα τῆς συμπληρώσεως τοῦ Ἀστεροσκοπείου. "Οὐδεν ἐθεωρήσαμεν ώς ἀνωφελῆ πᾶσαν περαι-

τέρω ἐπιμονὴν καὶ ἐνομίσαμεν, ὅτι ἐπεβάλλετο πλέον νὰ παραιτηθῶμεν, διὰ νὰ μὴ χάνωμεν εἰς μάτην πολύτιμον χρόνον ἡ ἀπόφασις ἡμῶν ἦτο δριστική καὶ ἡρχίσαμεν τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς, ἐτοιμάζοντες πάντα τὰ σχετικὰ στοιχεῖα πρὸς παράδοσιν τοῦ καταστήματος εἰς τὸν βιοηθὸν ἡμῶν. Ἀλλ᾽ ἐνῷ ἡσχολούμεθα εἰς τοῦτο, δὲ Υπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Ἀθ. Εὐταξίας, πληροφορηθεὶς παρὰ κοινοῦ φίλου, τοῦ ἀειμνήστου Γ. Τυπάλδου Κοζάκη, τὴν ἀπόφασιν ἡμῶν ταύτην, ἔσπευσε νὰ καλέσῃ ἡμᾶς εἰς τὸ Υπουργεῖον πρὸς συνεννόησιν. Ὁ κ. Εὐταξίας, ἀκούσας τοὺς λόγους τῆς ἡμετέρας παραπτήσεως, μεταξὺ τῶν ὅποιων ἦτο καὶ ἡ ἐν τῇ Βουλῇ ἐναντίον ἡμῶν στάσις τῆς ἐν τῇ Κυβερνήσει πολιτικῆς μερίδος αὐτοῦ, εἴτεν, ὅτι ἡ ἀντίδρασις ἐκείνη εἶχεν οὐχὶ προσωπικὸν χαρακτῆρα ἐναντίον ἐμοῦ, τὸν ὅποιον ἔξετίμων καὶ ἐπεθύμουν πολὺ νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἀλλὰ πολιτικὸν κατὰ τοῦ Τρικούπη πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῆς πρὸς ἡμᾶς προσωπικῆς ἐκτιμήσεως καὶ εὔνοίας τῆς Κυβερνήσεως καὶ πρὸς ἵκανοποίησιν τῆς τρωθείσης φιλοτιμίας ἡμῶν, ἦτο αὕτη πρόθυμος νὰ ἀπονείμῃ ἡμῖν ἀμέσως τὸ παράσημον.

Εἰς ἀπάντησιν, ἀφοῦ ηύχαριστησα τὸν κ. Υπουργὸν διὰ τὰς τόσον εὐμενεῖς περὶ ἐμοῦ ἐκφράσεις του, ἐδήλωσα, ὅτι ἡ πρακτικωτέρα καὶ ὀφελιμωτέρα ἐκδήλωσις τῆς εὐμενείας τοῦ Υπουργείου καὶ ἡ μόνη **χρήσιμος** ἵκανοποίησις, ἡτις συγχρόνως θὰ ἡδύνατο καὶ νὰ ἀρῃ τὸν κύριον λόγον τῆς παραπτήσεως ἡμῶν καί, ἐπομένως, νὰ ματαιώσῃ αὐτήν, ἦτο ἡ παροχὴ ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Δωρίδου τῆς ἀναγκαίας πιστώσεως (25.000 δραχμῶν) πρὸς πληρωμὴν καὶ παραλαβὴν τῶν παραγγελμέντων ὁργάνων καὶ ἴδρυσιν τῶν Μετεωρολογικῶν Σταθμῶν. Ὁ κ. Εὐταξίας, ἀν καὶ ἐτόνισε τὴν εἰς ἄκον δυσχερῆ θέσιν, εἰς ἣν εὐρίσκετο ἡ Κυβέρνησις, εἰς στιγμὴν χρεωκοπίας νὰ ἔξαγάγῃ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου τοιοῦτο ποσὸν διὰ τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, ἐν τούτοις ἐδέχθη τὴν πρότασιν ἡμῶν καὶ ἔσπευσε νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὸν Βασιλέα τὸ Διάταγμα τῆς ἐγκρίσεως τῆς σχετικῆς πιστώσεως.

Ούτως εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην τοῦ κ. Ἀθ. Εὐταξίου, προκληθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἀποφάσεως τῆς παρατήσεως ἡμῶν, ὅφείλεται ἡ Ἰδρυσις τῶν Μετεωρολογικῶν Σταθμῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἡ πρώτη σοβαρὰ διοργάνωσις τοῦ Μετεωρολογικοῦ Τμήματος τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Γ'

Τὰ μετεωρολογικὰ ὅργανα, τὰ ὁποῖα εἶχον παραγγελθῆ κατὰ τὸ 1891 ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας εἰς Παρισίους, παρελήφθησαν οὕτως ἐν ἔτει 1893, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους τούτου Ἰδρύοντο 17 νέοι Μετεωρολογικοὶ Σταθμοὶ β' τάξεως εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ Κράτους, συνεπληροῦντο ἡ μᾶλλον ἀνιδρύοντο ἐκ νέου οἱ 4 παλαιοὶ ἐπαρχιακοὶ καὶ προήγετο ὁ τῶν Ἀθηνῶν εἰς πλῆρες Μετεωροσκοπεῖον, πλουτιζόμενος δι' ὅλων τῶν ἀναγκαίων **αὐτογραφικῶν** ὅργάνων. Τὸ προσωπικὸν τῶν ἐπαρχιακῶν Σταθμῶν, ἐκ καθηγητῶν, διδασκάλων, μηχανικῶν καὶ τινῶν Ἰδιωτῶν ἀποτελούμενον ἐν ἀρχῇ¹, ἡσκήθη καὶ ἐν γένει κατηρτίσθη εἰς τὰ τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν ὑφ' ἡμῶν καὶ τῶν ἡμετέρων βοηθῶν, μεταβάντων εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ Κράτους πρὸς Ἰδρυσιν τῶν Σταθμῶν. Τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα εἶχον πάντα παρασκευασθῆ ἐγκαίρως πλήρῃ. Πρὸς ἐντελῆ μόρφωσιν καὶ διαρκῆ ποδηγέτησιν τῶν παρατηρητῶν ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν μεθοδικὴν καὶ μετ' ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας ἐκτέλεσιν τῶν παρατηρήσεων, προέβημεν ὅλιγον μετὰ τὸν διορισμὸν ἡμῶν, ἐν ἔτει 1891, εἰς τὴν σύνταξιν ἐκτενοῦς καὶ λεπτομεροῦς **Πρακτικῆς Μετεωρολογίας**, ἥτοι **Οδηγοῦ πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι Μετεωρολογικῶν Σταθμῶν** τὸ ἔργον τοῦτο, δημοσιευθὲν ἐν ἔτει 1892 (ἐκ τοῦ Ἐθν. Τυπογραφείου),

¹ Ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1895, διὰ τοῦ νέου Ὁργανισμοῦ τῶν Σταθμῶν, ἡ διεύθυνσις καὶ αἱ παρατηρήσεις αὐτῶν ἀνετέθησαν ὑποχρεωτικῶς εἰς τοὺς λειτουργούς τῆς μέσης καὶ τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσεως· ἔκτοτε καὶ ἡ λειτουργία αὐτῶν ἐβελτιώθη μεγάλως.

ῆτο ἔτοιμον κατὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν νέων Σταθμῶν καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἐπιτυχῆ διοργάνωσιν καὶ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν αὐτῶν.

’Αλλά, προβαίνοντες εἰς ἑκτέλεσιν νέας σειρᾶς παρατηρήσεων, εἶχομεν καθῆκον, συνεπείᾳ τοῦ πλούτου καὶ τῆς προϊούσης συλλογῆς τῶν παλαιῶν, οὐ μόνον πρὸς τὸν τόπον, δστις ἡγγόνει ἀκριβῶς τὸ κλῖμα του, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Ἐπιστήμην αὐτῆν, ἐν ᾧ ὑπῆρχεν αἰσθητὸν καὶ σπουδαῖον κενόν, σχετικὸν πρὸς τὴν μετεωρολογικὴν φύσιν τῆς ΝΑ Εύρωπης, νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ ἐκμεταλλευθῶμεν τὰς παλαιὰς παρατηρήσεις δεόντως τὸ ταχύτερον ἔπειτε νὰ ἔξαγάγωμεν ἀμέσως εἰς φῶς πάντα τὰ πορίσματα, ἅτινα ἥδυνατο νὰ παράσχῃ ὑπὲρ ἀμφοτέρων μακρὰ καὶ σπουδαία σειρὰ ἡμίσεος περίπου αἰῶνος ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων. “Οθεν, ἔχοντες ὑπ’ ὄψιν τὸ πολύτιμον τοῦτο πρὸς τελείαν σχεδὸν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τοῦ ἀθηναϊκοῦ κλίματος πρῶτον ὑλικόν, ὅπερ εὔρομεν τῇδε κάκεῖσε διεσπαρμένον, καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς τοιαύτης μελέτης, ἐπεχειρήσαμεν, εὐθὺς ὡς ἥδυνήθημεν νὰ ἀναλάβωμεν τὰ καθήκοντα ἡμῶν ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ, τὴν σπουδὴν τοῦ κλίματος τῶν Ἀθηνῶν ἦτο τοῦτο **χρέος τοῦ παρελθόντος**, ὅπερ παρίστατο ἐπείγουσα καὶ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ πληρώσωμεν ἡμεῖς. ‘Ολόκληρον σχεδὸν τὸ πλούσιον τοῦτο ὑλικὸν τῶν παλαιῶν μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων τῶν Ἀθηνῶν, παραμένον ἄχοηστον ἐν τοῖς σχετικοῖς βιβλίοις τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ κινδυνεῦον, ὡς ἐκ τῆς διὰ **μολυβδίδος** γραφῆς των (**ἀσυγγνώστον** εἰς τοιαύτας ἐπιστημονικὰς ἔργασίας) νὰ ἔξαφανισθῇ πρὸς μεγάλην καὶ ἀνεπανόρθωτον ζημίαν τῆς Ἐπιστήμης, ἔπειτεν ἀμέσως νὰ συλλεχθῇ, νὰ καταταχθῇ, νὰ μελετηθῇ καὶ τέλος νὰ διατυπωθῇ εἰς ἐν ὅλον συστηματικὸν ἔργον. “Οθεν πᾶσαι αἱ σχετικαὶ παρατηρήσεις 50 περίπου ἑτῶν, ἀνερχόμεναι εἰς ἡμισυ σχεδὸν ἑκατομμύριον, ἀντεγράφησαν, ἔξηλέγχθησαν ἐπισταμένως, παρεβλήθησαν πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὰς νεωτέρας, ἀνήχθησαν καὶ ἐλογίσθησαν ἐπανειλημμένως μία πρὸς

μίαν, ίνα ἔξαχθωσιν ἔξ αὐτῶν οἱ ἐν τῇ πρώτῃ (γαλλικῇ) ἐκδόσει τοῦ *Κλίματος τῶν Ἀθηνῶν* δημοσιευθέντες πολυάριθμοι *πίνακες* καὶ τὰ ἐν αὐτῇ παρατεθέντα ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα. Ἐκαστος τῶν ἐν αὐτῇ δημοσιευθέντων ἀριθμῶν εἰναι οὐ μόνον προϊὸν μεγάλου πλήθους παρατηρήσεων, ἀλλὰ καὶ ἔξαγόμενον πολλῶν λογισμῶν, αὐστηροῦ καὶ πολλαπλοῦ ἐλέγχου, μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου ἐργασίας. Πρὸς τοῦτο οἱ παλαιοὶ καὶ πολλοὶ νεώτεροι συγγραφεῖς ἐμελετήθησαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, πρὸς συλλογὴν τῶν ἐπὶ τοῦ κλίματος τῶν Ἀθηνῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν λοιπῶν σχετικῶν ἐπιστημονικῶν δοξασιῶν τῶν ἀρχαίων. Τετραετής περίπου συστηματικὴ ἐργασία (1891 - 1895), μετὰ τριῶν βοηθῶν, ἐκτελεσάντων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ τὰς ὁδηγίας ἡμῶν, πολλοὺς τῶν ἀναγκαίων λογισμῶν, κατεβλήθη, ὅπως περατωθῆ τὸ ἐργον τοῦτο, οἷον ἐδημοσιεύθη ἐν ἔτει 1896. Ὁ ἀρχικὸς ἡμῶν σκοπὸς ἦτο ἡ δημοσίευσις - πρῶτον ὅλων τῶν παλαιῶν παρατηρήσεων καὶ ἀκολούθως καὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν γενικῆς κλιματολογικῆς μελέτης ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ δημοσίευσις τῶν παρατηρήσεων, αἵτινες μόναι θὰ ἀπετέλουν τέσσαρας ὀγκώδεις τόμους εἰς 4^{ον}, οὐ μόνον θὰ ἐβράδυνε πολύ, ἀλλὰ καὶ ἀπήτει δαπάνην, ἥν δὲν ἦτο εὔκολον νὰ ἐπιτύχωμεν, προετιμήσαμεν, ἐν ἔτει 1895, ὃν καὶ πᾶσα ἡ σχετικὴ ὑλὴ ἦτο τότε ἔτοιμος πρὸς ἐκτύπωσιν, νὰ προβῶμεν ἀμέσως εἰς ἔκδοσιν τοῦ *Κλίματος τῶν Ἀθηνῶν*.

Ἡ Ἑλλάς, χώρα ἐκ τῶν μᾶλλον εὐσείστων τῆς Γῆς, ἐστεργεῖτο μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης *Σεισμολογικῆς ὑπηρεσίας*, ὡργανωμένης οἱ πολυπληθεῖς καὶ πολλάκις, δυστυχῶς, καταστρεπτικοὶ σεισμοὶ αὐτῆς ἀτελῶς καὶ ἀτάκτως ἐμελετῶντο παρ' ἡμῖν ὅτε μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ὅτε δὲ ὑπὸ ἄλλων, εἰδικῶν καὶ μή, Ἑλλήνων καὶ ξένων ἐπιστημόνων ἐκτὸς αὐτοῦ¹. Παρατη-

¹ Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι γενομένης σεισμολογικῆς ἐργασίας ὁ διάσημος Γάλλος σεισμολόγος κ. F. De Montessus de Ballore, ἐν τῷ ἔξοχῳ συγγράμματι αὐτοῦ: *Les tremblements de terre* (σελ. 264) γράφει:

«La Grèce, dépendance méridionale de la presqu'île balkanique, est un des

οητάς τινας ἐθελοντάς είχε κατορθώσει νὰ ἔχῃ εἰς τὰς ἑπαρχίας ὁ ἀείμνηστος Schmidt: συστηματικὴ ὅμως ὀργάνωσις καὶ εἰδικὴ ὑπηρεσία τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς μελέτης τῶν σεισμικῶν φαινομένων ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπῆρχεν καὶ ὁσάκις ἐπεχειρήθη ἡ ἴδρυσις αὐτῆς ὑπὸ εἰδικῶν τινων ἀπέτυχεν. Ἐν ἔτει 1892 ἐθεωρήσαμεν ἐπάναγκες νὰ ἴδούσωμεν ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ σεισμολογικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς συστηματικὴν παρατήρησιν καὶ μελέτην τῶν ἐν Ἑλλάδι σεισμῶν ἐν εἰδικῷ δὲ κεφαλαίῳ τῆς **Πρακτικῆς Μετεωρολογίας** ἡμῶν παρείχομεν τὰς ἀναγκαίας δδηγίας ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως τῶν σεισμῶν. Ἐκτότε μέχρι τοῦ ἔτους 1894 ἡ σεισμολογικὴ ὑπηρεσία τοῦ Ἀστεροσκοπείου διεξήγετο ὑπὸ τοῦ Μετεωρολογικοῦ Τμήματος αὐτοῦ· αἱ παρατηρήσεις ἐγίνοντο ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ τῇ βοηθείᾳ δύο σεισμοσκοπίων συστήματος Brassart¹ καὶ ἐν τοῖς Μετεωρολογικοῖς Σταθμοῖς ἄνευ ὀργάνων.

Ἐνεκα ὅμως τοῦ πλήθους καὶ τῆς σπουδαιότητος, διὰ τε τὴν χώραν καὶ τὴν Ἐπιστήμην, τῶν ἐν Ἑλλάδι σεισμικῶν φαινομένων, καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ταχείας καὶ πλήρους μελέτης αὐτῶν, προέβημεν, ἐν ἔτει 1894, τῇ ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου, εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ διοργάνωσιν ἵδιου εἰδικοῦ Τμήματος ἐν τῷ

pays du monde les mieux connus au point de vue séismique; car ses annales historiques datent d'une haute antiquité, et ont fourni abondante matière aux grands catalogues de Perrey et de Julius Schmidt; ce dernier a entretenu de 1860 à 1878 de nombreux correspondants. De 1825 jusqu'à nos jours D. G. et B. A. Barbiani, de Biasi et Margaris ont poursuivi à Zante une série d'observations, interrompue seulement de 1869 à 1888, et il n'est pas de localité qui en présente une aussi étendue. Eginitis enfin, directeur de l'Observatoire d'Athènes, a institué depuis 1893 un service public d'informations séismiques répandu sur toute la surface du pays et assuré par le concours des instituteurs et employés des postes et télégraphes. La répartition des tremblements de terre est ainsi connue avec une précision qui ne le cède en rien à celle d'aucun pays du monde».

¹ Τὸ ἐν τούτων ἡγοράσαμεν ἐν Ρώμῃ, τὸ ἔτερον ἐδωρήθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου ἡμετέρου φίλου P. Taccini, Διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ρώμης.

Αστεροσκοπείφ, τοῦ *Γεωδυναμικοῦ*, τῇ συνεργασίᾳ εἰδικοῦ ἐπιστήμονος, τοῦ γεωλόγου κ. Σ. Παπαβασιλείου, προσκολληθέντος εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, τῇ προτάσει ἡμῶν, κατὰ Μάϊον τοῦ 1894, διὰ διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, παρὰ τῷ ὅποιφ εἰργάζετο τότε.

Διὰ τῆς συντάξεως καὶ δημοσιεύσεως τῶν πρακτικῶν ὁδηγιῶν τῶν μετεωρολογικῶν καὶ σεισμικῶν παρατηρήσεων, διὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν Μετεωρολογικῶν Σταθμῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ τοῦ Μετεωροσκοπείου ἐν Ἀθήναις, διὰ τῆς συγκεντρώσεως, τακτοποιήσεως καὶ ἐπεξεργασίας ὅλων τῶν παλαιῶν παρατηρήσεων καὶ τῆς ἔξ αὐτῶν μελέτης τοῦ κλίματος τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τῆς διοργανώσεως τακτικῆς καθ' ἑκάστην τηλεγραφικῆς ἐπικοινωνίας μετὰ 56 ξένων Σταθμῶν, ἀποτελούντων εύρῳ Μετεωρολογικὸν δίκτυον, καλῦπτον ὅλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Μεσόγειον μέχρι τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, διὰ τῆς δργανώσεως σεισμολογικῆς ὑπηρεσίας μετὰ ἑκατοντάδων παρατηρητῶν εἰς δλά τὰ σημεῖα τῆς Ἑλλάδος διεσπαρμένων καὶ ἐπὶ ἐντύπων εἰδικῶν **δελτίων**, ἐπὶ τῇ βάσει λεπτομερῶν ὁδηγιῶν, σημειούντων τὰ διάφορα στοιχεῖα τῶν σεισμικῶν φαινομένων, ἐτέθησαν ἐδραῖαι αἱ βάσεις τῆς λειτουργίας τοῦ Μετεωρολογικοῦ καὶ τοῦ Γεωδυναμικοῦ Τμήματος τοῦ Ἀστεροσκοπείου ἡμῶν πρὸς ἔξασφάλισιν ὅμως τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῶν Τμημάτων τούτων καὶ παρασκευὴν τῆς τοῦ Ἀστρονομικοῦ, ἵτο ἐπείγουσα καὶ ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ διορισθῇ καὶ μօρφωθῇ μόνιμον καὶ κατάλληλον ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν ἀντὶ τοῦ εὐαριθμού ἐκτάκτου, δπερ καὶ τοῦτο μετὰ πολλῶν δυσκολιῶν ἡδυνήθη νὰ ἔχῃ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ Ἀστεροσκοπεῖον. Ἐκ τῶν δύο καὶ ἐνίοτε τριῶν βοηθῶν, οὓς κατωρθώσαμεν νὰ ἔχωμεν κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον τῶν ἐτῶν 1891-1895, δ εἰς μόνον ἵτο μόνιμος (καὶ αὐτὸς ἑκατοντάδραχμος), οἱ ἄλλοι ἥσαν ἐκτακτοι, δτὲ μὲν ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου, δτὲ δὲ ἔξ ἐκτάκτων πιστώσεων καί, ἐλλείψει τούτων, ἴδιᾳ ἡμῶν

δαπάνη, ἐπί τινα χρόνον, μισθοδοτούμενοι¹. Κατὰ τὸ ἔτος 1895, παύσαντος πλέον τοῦ Πανεπιστημίου ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1893, νὰ μισθοδοτῇ τοὺς βοηθοὺς καὶ τοὺς κλητῆρας τοῦ Ἀστεροσκοπείου, λόγῳ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, τὸ βοηθητικὸν προσωπικὸν ἡμῶν ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ τακτικοῦ βοηθοῦ καὶ ἐνὸς δοκίμου· ἡ ἔλλειψις τοῦ προσωπικοῦ ἦτο λίαν αἰσθητὴ καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ διορισμοῦ μονίμων βοηθῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους, ἐπαρκῶς διπλασιάτοπε μισθοδοτούμενων καὶ σὺν τῷ χρόνῳ προαγομένων κατὰ βαθμὸν καὶ μισθόν, ἐπείγοντα καὶ ἐπιτακτική. Εὐτυχῶς Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἦτο τότε ὁ ἀείμνηστος Δημήτριος Πετρίδης, ἀνὴρ φέρεταις καὶ θερμὸς ὑποστηρικτὴς τοῦ ἔργου τοῦ Ἀστεροσκοπείου, μεγάλως συντελέσας εἰς τὴν πρόοδον αὐτοῦ· ὅθεν, ἐπωφεληθέντες τῆς εὐκαιρίας ταύτης, κατωρθώσαμεν, χάροις εἰς τὴν εὐμένειαν ἐκείνου καὶ διὰ τῆς ἐπιμονῆς ἡμῶν, κατόπιν πολλῶν δυσχερειῶν, νὰ ψηφισθῇ, κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1895, μετ' ἀρκετῶν καὶ, δυστυχῶς, οὐσιωδῶν περικοπῶν, ἐπιζημίων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἰδρύματος, ὑπὸ τῆς Βουλῆς ὁ μέχρι τοῦδε ἴσχυσαν ἀτελῆς καὶ ἀνεπαρκῆς Ὁργανισμὸς τοῦ Ἀστεροσκοπείου.

Διὰ τοῦ Νόμου τούτου, ἐδόθη (ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1895) εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τὸ ἥδη ἐν αὐτῷ εὐάριθμον ἐπιστημονικὸν καὶ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν αὐτοῦ καὶ ἐκανονίσθη διπλασιάτοπε ἡ ὑπηρεσία τῶν Μετεωρολογικῶν καὶ Σεισμολογικῶν Σταθμῶν τοῦ Κράτους.

¹ Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ, πλὴν τῶν ἐπὶ μισθῷ ὑπηρετησάντων βοηθῶν καὶ δοκίμων, εἰργάσθησαν καὶ τέσσαρες ἄλλοι ἐπιστημονες ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμοιβῆς, χάριν ἐπιστημονικῶν ἔρευνῶν, προσενεγκόντες εἰς αὐτὸν πολυτίμους. ὑπηρεσίας: ὁ ἀείμνηστος Γερ. Ζωχιός, ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ, δοτις, ἀφοῦ ἡσκήθη ἐπιτυχῶς ἐπί τινα χρόνον εἰς διαφόρους ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις, ἀνέλαβε κατόπιν τὴν Χρονομετρικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἰδρύματος· ὁ κ. Σ. Παπαβασιλείου, ἐν τῷ Γεωδυναμικῷ Τμήματι, καὶ οἱ κ. κ. Βασ. Αλιγινήτης καὶ Σ. Σταματιάδης ἐν τῷ Μετεωρολογικῷ Τμήματι.

Δ'

Μετὰ τὴν διοργάνωσιν τοῦ Μετεωρολογικοῦ καὶ τοῦ Γεωδυναμικοῦ Τμήματος τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ τὸν διορισμὸν τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ, ἵτοι καιρὸς πλέον νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἴδρυσιν καὶ τοῦ κυριωτέρου Τμήματος αὐτοῦ, τοῦ Ἀστρονομικοῦ. Ὁθεν, ἐπωφελούμενος μικρᾶς τινος παλιτικῆς νηνεμίας τῆς χώρας, ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ παρουσιασθῇ, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1896, ἐνώπιον τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, ὅπως ἐκθέσω τὰ τῆς καταστάσεως τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ ζητήσω τὴν ὑψηλὴν ἀρωγὴν καὶ ὑποστήριξιν Αὐτοῦ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἴδρυματος. Εἰς τὸν Βασιλέα εἴπομεν, ὅτι, ἀφιερώσαντες πενταετίαν δλόκληρον, ἵτοι μακρὰν σχετικῶς περιόδον τοῦ καλλιτέρου τμήματος τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἡμῶν σταδίου, εἰς διοργάνωσιν τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ ἔξυπηρέτησιν τοῦ τόπου, ἐπὶ τὸ ἐπωφελέστερον διὰ τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας τῆς χώρας, ἵτοι τὰς ἀνάγκας τῆς μελέτης τῆς φύσεως αὐτῆς, καὶ καταρτίσαντες τὰ δύο σχετικὰ Τμήματα τοῦ ἴδρυματος, ἐνομίζομεν, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἡδύναντο νὰ συνεχίσωσι καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες¹. Ὁθεν ἐθεωροῦμεν τὴν ἀποστολὴν ἡμῶν λήγουσαν ἐν Ἑλλάδι, ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο νὰ συμπληρωθῇ ταχέως, διὰ τῆς ὁργανώσεως καὶ τοῦ ἑτέρου Τμήματος, τοῦ Ἀστρονομικοῦ. Ἡτο δοτως περιττὸν νὰ θυσιάσωμεν δλόκληρον τὸ ἐπιστημονικὸν ἡμῶν στάδιον εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ περιορισθῇ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ εἰς μόνην τὴν Μετεωρολογίαν καὶ τὴν Γεωδυναμικὴν ἀνευ τῆς Ἀστρονομίας.

Οἱ ἀείμνηστος Βασιλεὺς Γεώργιος, ὅστις πάντοτε ἐπέδειξε ζωηρὸν ὑπὲρ τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ ἡμῶν ἐνδιαφέρον καὶ ἐν γένει δὲ προθύμως παρεῖχε τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ὑποστήριξιν εἰς τὰς δημοσίας ἡμῶν ὑπηρεσίας, πρὸς προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν

¹ Συμφώνως πρὸς τὸν πρὸς μικροῦ τότε δημοσιευθέντα νέον Ὀργανισμὸν τοῦ Ἀστεροσκοπείου, τοῦ μὲν Μετεωρολογικοῦ Τμήματος προΐστατο ὁ κ. Κ. Μαλτέζος, τοῦ δὲ Γεωδυναμικοῦ ὁ κ. Σ. Παπαβασιλείου, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν ἡμῶν.

αὐτῶν, δισάκις ἡδύνατο καὶ καθίστατο ἐνήμερος τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων, εἰπεν, ὅτι λίαν εὐχαρίστιως θὰ ἐνῆργει πᾶν ὅ, τι ἔξηρτάτο παρ' Αὔτοῦ, δπως συμπληρωθῇ δεόντως τὸ ἥμετερον Ἀστεροσκοπεῖον, πλουτιζόμενον καὶ διὰ τῶν ἀναγκαίων ἀστρονομικῶν ὁργάνων ἔξήτησε δὲ νὰ μάθῃ τὶ θὰ ἡδύνατο νὰ πράξῃ πρὸς τοῦτο. Εἰς τὴν ἔρωτησιν ταύτην ἐσπεύσαμεν νὰ ἀπαντήσωμεν, ὅτι ἡ Α. Μ. ἡδύνατο νὰ λύσῃ εὐκόλως τὸ ζήτημα, διορίζων Ἐπιτροπὴν ἐκ διακεκριμένων προσώπων, ὑπὸ τὴν Προεδρείαν ἐνος τῶν Προϊκήπων, πρὸς συλλογὴν ἔργων ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἀστεροσκοπείου.

Ο Βασιλεὺς ἐδέχθη προθύμως τὴν ἡμετέραν πρότασιν, προσθέσας, ὅτι θὰ διώριζε Πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς τὴν Α. Β. Υ. τὸν Πρίγκηπα Γεώργιον, ὃν ἔκρινεν ἀρμόδιον πρὸς τοῦτο. Καὶ ὅντως δέ, συνεννοηθεὶς τάχιστα μετὰ τοῦ Υπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Δημ. Πετρίδου, διώρισεν ἀμέσως τὴν Ἐπιτροπὴν ταύτην, ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, ὡς Προέδρου, τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς κ. Ἀλ. Ζαΐμη, τοῦ Υπουργοῦ τῶν Ἑξωτερικῶν κ. Ἀλ. Σκουζέ, τοῦ Υπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν κ. Κυρ. Μαυρομιχάλη, τοῦ Υπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Δημ. Πετρίδου, τοῦ βουλευτοῦ κ. Ἀθ. Ρωμάνου, (ώς Γραμματέως καὶ Ταμίου), τοῦ κ. Ἀνδρ. Συγγροῦ, τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου κ. Διομ. Κυριακοῦ καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου. Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ταύτην βραδύτερον, ἀπουσιάζοντος τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου εἰς Κρήτην, προσετέθη, ἵδιᾳ πρὸς ἀναπλήρωσιν Αὔτοῦ ὡς Προέδρου, διὰ τοῦ ἀπὸ 19 Ἀπριλίου 1898 Β. Δ., τοῦ κανονιζοντος συγχρόνως καὶ τὰ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης, ἡ Α. Β. Υ. δ Πρίγκηψ Νικόλαος.

Η Ἐπιτροπή, συνελθοῦσα τὸ πρῶτον ἐν τοῖς Ἀνακτόροις, τὴν 8 Φεβρουαρίου 1896, ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν ἐγκυρωθεῖσαν, πρὸς συλλογὴν ἔργων, ἐντὸς στενοῦ κύκλου πλουσίων ὁμογενῶν εἰς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἡ Α. Β. Υ. δ Πρίγκηψ Γεώργιος εὐηρεστήθη

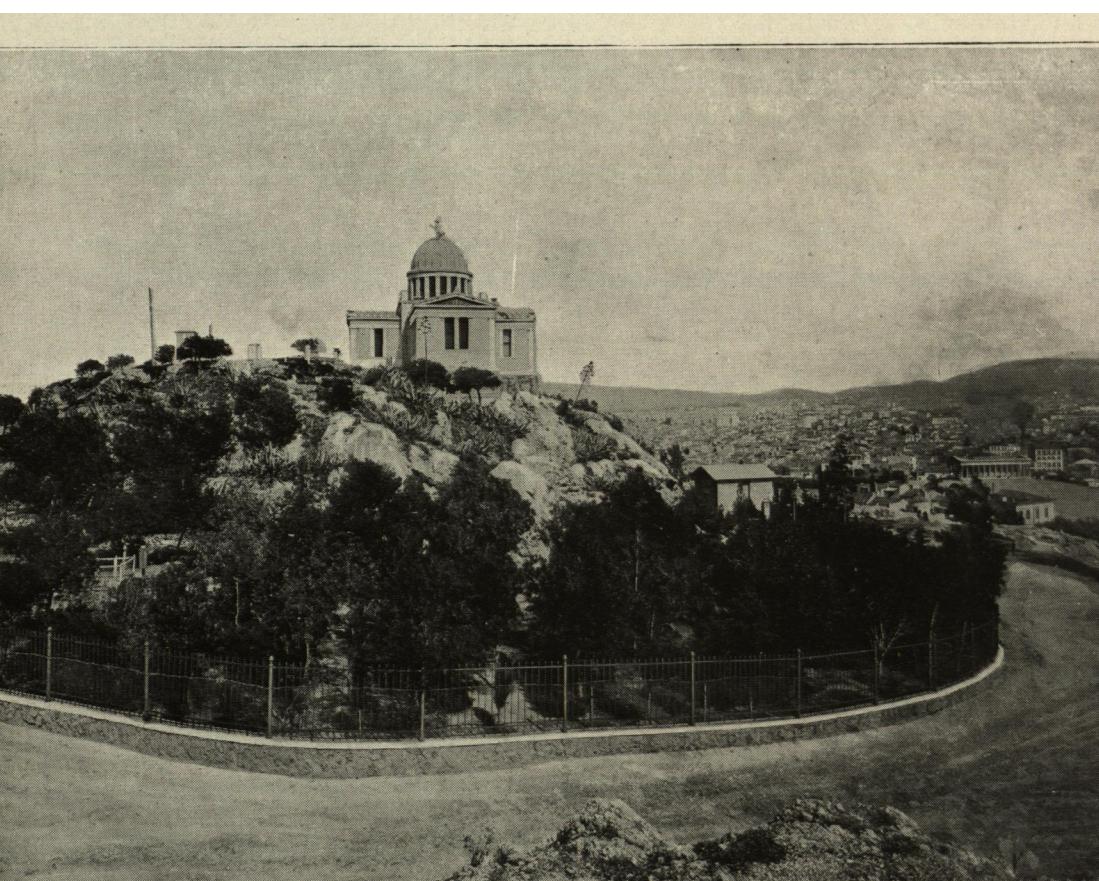
νὰ ἀπευθύνῃ καὶ προσωπικὰς ἐπιστολάς, ζητῶν τὴν συνδρομήν των ὑπὲρ τῆς συμπληρώσεως τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν. Πολλὰ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ἐνεγράφησαν πρῶτοι διὰ γενναῖα ποσά· μεταξὺ τούτων ὁ ἀείμνηστος ἐθνικὸς εὐεργέτης Ἀνδρέας Συγγρός ἐδήλωσεν ἀμέσως ἀπὸ τῆς πρώτης συνεδριάς εως, διὰ ἡθελε προσφέρει 50.000 φρ. χρ. Μετ' ὀλίγον δὲ ἥρχισαν ἐρχόμεναι καὶ ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ ἀρκετὰ γενναῖαι εἰσφοραί.

Τὸ ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς ἔβαινεν οὕτω ἐπιτυχῶς καὶ, χάρις εἰς τὴν Υψηλὴν Προστασίαν τοῦ Βασιλέως, τὴν θερμὴν καὶ ἐνεργὸν συμμετοχὴν τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, τὰς ἐν τῷ ἔξωτερικῷ ἐνεργείας τοῦ κ. Ἀθ. Ρωμάνου, τὸν ξῆλον τοῦ Υπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Πετρίδου καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν προσωπικῶν ἡμῶν φίλων, θὰ κατέληγεν ἀσφαλῶς εἰς πλήρη καὶ λαμπρὰ ἀποτελέσματα, ἐὰν δὲν διέκοπτεν αὐτὸν καὶ παρημπόδιζεν δριστικῶς τὴν ἐντελῆ ἐπιτυχίαν του ὁ μετ' ὀλίγον ἐκραγεὶς ἀτυχὴς ἡμῶν πόλεμος.

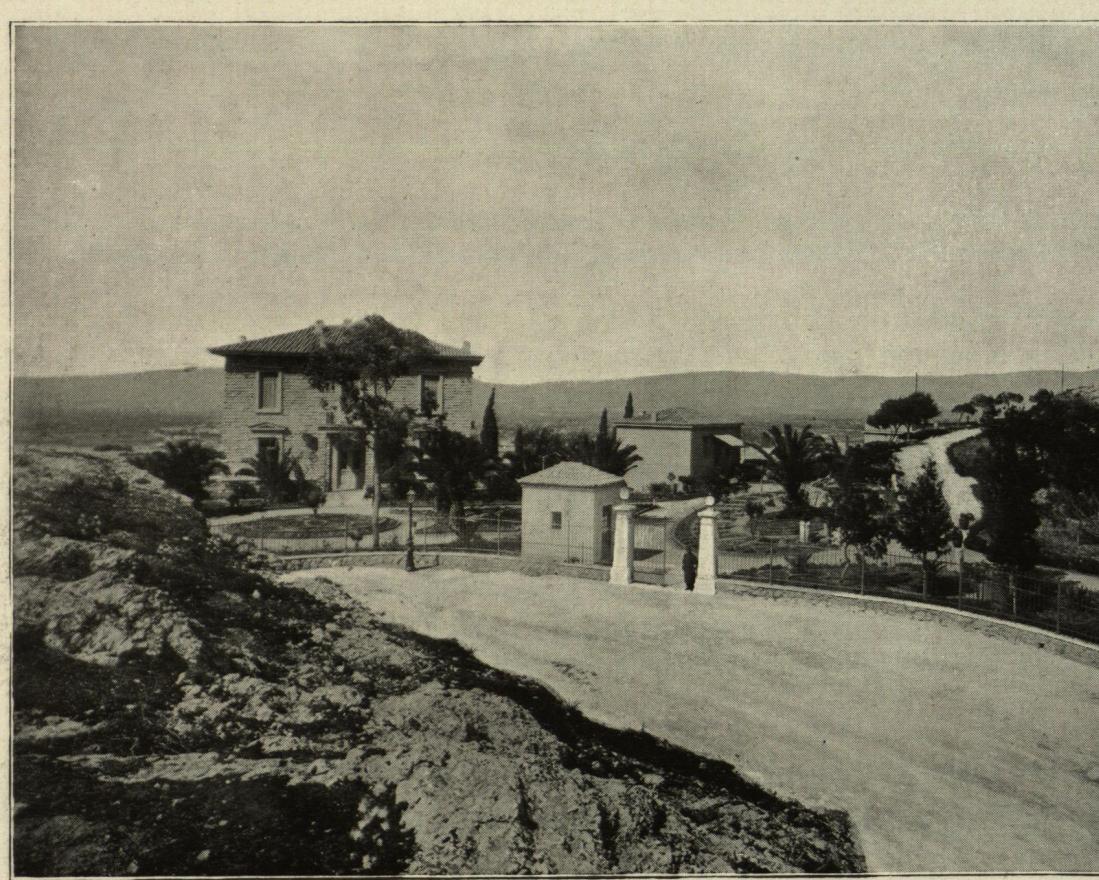
Ἐν τούτοις, ἐὰν ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν ἐπέτυχεν ἔξ δλοκλήρου τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, δὲν δύναται ὅμως νὰ λεχθῇ καὶ ὅτι ἀπέτυχεν αὐτοῦ τούναντίον, ἡδυνήθη αὐτῇ νὰ εἰσπράξῃ 145.000 δραχμῶν ἔξ ἐράνων καὶ 105.000 δραχμῶν ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Δωρίδου, ἦτοι ἐν δλφ ποσὸν 250.000 δραχμῶν¹, τὸ δποῖον κατώρθωσε,

¹ Ιδοὺ ὁ πίνακς τῶν γενομένων εἰσφορῶν, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Γραμματέως καὶ Ταμίου τῆς Ἐπιτροπῆς κ. Ἀθ. Ρωμάνου συνταχθεῖσαν ἔκθεσιν:

Δ. Δωρίδης	δρχ. 105.000
Α. Συγγρός	> 100.000 (50.000 φρ. χρ.+16.000 δρχ.)
Π. Ζαφίφης	> 5.000 Λεων. Ζαφίφης δρχ. 1.500
Μ. Κοργιαλένιος	> 5.000 Ε. Εὐγενίδης > 1.000
Π. Στεφάνοβηκ	> 5.000 Γ. Ι. Χατζηκώστας > 1.000
Έλ. Γ. Ζαφίφη	> 2.500 Π. Α. Ράλλης > 1.000
Κυρ. Μαυρομιχάλης . . .	> 2.000 Ι. Κωστής > 1.000
Άλεξ. Σκουζές	> 2.000 Ι. Α. Οίκονόμου > 1.000
Νικ. Χρυσοβελώνης . . .	> 2.000 Π. Ι. Σκαφαμαγκᾶς > 1.000
Άθ. Ρωμάνος	> 2.000 Ι. Αντ. Δημητρίου 500
Στεφ. Ι. Ράλλης	> 4.405 Δ. Πετροκόκκινος > 1.745 (1000 φρ.)
Δ. Αιγινίτης	> 4.400 Τόκοι Ἐθν. Τραπέζης 958

EION EN ETEI 1916

ΤΟ ΑΣΤΕΡ

παρὰ τὴν τότε λίαν ύψηλὴν τιμὴν τοῦ ἔξωτερικοῦ συναλλάγματος (1^ο·68 - 1^ο·70), νὰ χρησιμοποιήσῃ λίαν ἐπιτυχῶς, μετὰ μεγάλης φειδοῦς καὶ οὐκονομίας διαχειρισθεῖσα αὐτὸ, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κυριωτέρων καὶ μᾶλλον ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν τριῶν Τιμημάτων τοῦ Ἀστεροσκοπείου, καὶ ἵδιᾳ τοῦ ἀστρονομικοῦ. Δι’ αὐτοῦ ἡγοράσθησαν τὰ δύο μεγάλα τηλεσκόπια ἡμῶν (τὸ ἴσημερινὸν καὶ τὸ μεσημβρινὸν, μετὰ τῶν σχετικῶν ἔξαρτημάτων αὐτῶν, ἥτοι δύο ὑδραργυρικῶν κατόπτρων, μιᾶς περιστροφικῆς μηχανῆς, μιᾶς ἀεροστάθμης κλπ.), δύο ἔξαιρετα ἀστρονομικὰ ὠρολόγια (ἐν ἐκκρεμὲς καὶ ἐν χρονόμετρον) καὶ εἰς χρονογράφος, ἔργα τοῦ περιφήμου Γάλλου ὠρολογοποιοῦ Fénon, δύο σεισμογράφοι συστήματος Agamemnon, ἐν ἀστροικὸν φασματοσκόπιον καὶ τὸ παρὰ τὸν λόφον τῶν Νυμφῶν ἀναγκαῖον ἰδιωτικὸν οἰκόπεδον (ἐκ 2.765 πήχεων) ἀνηγέρθησαν τὰ νέα κτίρια, κατεσκευάσθησαν αἱ δεξαμεναί, ἐγένετο ἡ ὑδραυλικὴ ἐγκατάστασις, καὶ ἐν γένει ἐπλουτίσθη δι’ ὅλων τῶν ἀναγκαιοτέρων ὁργάνων καὶ σκευῶν τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἡμῶν¹.

Οφείλομεν νὰ ἀναφέρωμεν εὐγνωμόνως ἐνταῦθα τὴν πολύτιμον συνδρομὴν, ἣν παρέσχεν ὁ ἐπιφανῆς Διευθυντῆς τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων, ὁ ἀείμνηστος Loewy, ἀναλαβὼν προθύμως τὴν παραγγελίαν καὶ ἐπιβλέψας ἐπιμελῶς τὴν κατασκευὴν τῶν ἀστρονομικῶν ἡμῶν ὁργάνων πρὸς δέ, πρέπει νὰ διμολογήσωμεν χάριτας καὶ εἰς τοὺς ἐν Παρισίοις κατασκευαστὰς κ. κ. Henry (τοὺς διασήμους ὀπτικοὺς καὶ ἀστρονόμους) καὶ Gautier, τὸν ἔξοχον κατασκευαστὴν τηλεσκοπίων, οἵτινες, χάρις εἰς τὴν προσωπικὴν ἐπέμβασιν τοῦ Loewy καὶ τὰς ἐντεῦθεν ἡμετέρας φιλικὰς παρακλήσεις, ἐδέχθησαν, ὅπως συντελέσωσι

¹ Λήξαντος τοῦ πολέμου καὶ ἀποκατασταθείσης πολιτικῆς τινος τάξεως καὶ ἡρεμίας, ἡ Ἐπιτροπὴ συνῆλθεν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τὴν 11 καὶ τὴν 20 Δεκεμβρίου 1897 καὶ ἀπεφάσισε τὴν παραγγελίαν τοῦ ἴσημερινοῦ τηλεσκοπίου, διὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων Loewy, καὶ τὴν ἀνέγερσιν τῶν ἀναγκαίων κτιρίων.

καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν διευκόλυνσιν καὶ ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀναλαβόντες τὴν κατασκευὴν τῶν δύο ωραίων ήμῶν τηλεσκοπίων, καὶ ίδιᾳ τοῦ ἴσημερινοῦ, εἰς τιμὰς ἐκτάκτως χαμηλάς, σχεδὸν ἄνευ κέρδους.

Διὰ τῶν τηλεσκοπίων τούτων, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ήμῶν ἐφωδιάσθη μὲν διὰ τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς κανονικὴν αὐτοῦ λειτουργίαν δογάνων, ὅλῃ, ἐλλείψει ἐπαρκῶν πόρων, δὲν ἡδυνήθη νὰ ἀποκτήσῃ καὶ τὸ ἀνέκαθεν ὑφ' ήμῶν ἐπιζητηθὲν μέγα διπλοῦν ἴσημερινὸν τηλεσκόπιον, ἀνογκαῖον εἰς εὐρυτέρας ἐρεύνας τῶν νεωτέρων μεγάλων προβλημάτων τῆς Ἀστρονομίας. Διὸ καὶ ἡ σχετικὴ αὕτη ἐπιτυχία τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἀστεροσκοπείου δὲν ἐσταμάτησε μέχρις αὐτῆς τὰς ἐνεργείας ήμῶν πρὸς ἐντελῆ συμπλήρωσιν τοῦ ἰδρύματος τούτου. Μὴ κατορθώσαντες νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦτο ἀμέσως, ἔνεκα τῆς μετὰ τὸν ἀτυχῆ ήμῶν πόλεμον ἀνωμάλου καὶ ἀπογοητευτικῆς ἐθνικῆς καταστάσεως, ἡδυνήθημεν νὰ ἔξασφαλίσωμεν αὐτὸ διὰ τὸ προσεχὲς μέλλον, στεφθείσης ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας τῆς τοιαύτης ἐνεργείας ήμῶν. Καὶ ὅντως, ὁ πρό τινος ἐν Λονδίνῳ ἀποθανὼν φιλόπατρις δόμογενής καὶ πρωσιπικὸς ήμῶν φίλος ἀείμνηστος Μ. Κοργιαλένιος, ὁ διλόκληρον σχεδὸν τὴν μεγάλην περιουσίαν του ἀφιερώσας εἰς ἐθνικοὺς σκοπούς, ἐκληροδότησε, τῇ παρακλήσει ήμῶν, εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν 200.000 δραχμῶν, πρὸς ἀγορὰν μεγάλου ἴσημερινοῦ τηλεσκοπίου¹. Διὰ τοῦ κληροδότηματος τούτου, διπερ, κατὰ

¹ «Ἐπιθυμῶν, γράφει ἐν τῇ διαθήκῃ του, ὁ ἀείμνηστος Κοργιαλένιος, νὰ συντελέσω, δύποις τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν ἐπωφελῆται τῆς σπανίας διαγείας τοῦ Ἀττικοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐξυπηρετῇ ἐτὶ τελεσφορώτερον ἢ μέχρι τοῦδε τὴν προαγωγὴν τῆς Ἀστρονομικῆς Ἐπιστήμης, δίδω εἰς τὸ ρηθὲν Ἀστεροσκοπεῖον τὸ ποσὸν τῶν 8.000 λιρῶν, ἵνα χρησιμοποιηθῇ πρὸς ἀγορὰν καὶ ἐγκατάστασιν μεγάλου ἴσημερινοῦ τηλεσκοπίου, τὸ δποῖον νὰ φέρῃ τὸ δονομά μου. Τὸ κληροδότημα τοῦτο θὰ ἔχῃ ἴσχὺν μόνον ἐάν δ. κ. Δημήτριος Αλγινήτης δεχθῇ νὰ ἐξακολουθήσῃ διεύθυνσιν τὸ ρηθὲν Ἀστεροσκοπεῖον καθ' δν χρόνον τὸ κληροδότημα τοῦτο θέλει ἐφαρμοσθῆ, καὶ ὑπὸ τὸν ὅφον νὰ τῷ ἀνατεθῇ ἡ πλήρης ἐκτέλεσις τῆς διατάξεως ταύτης ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν Ἑλλήνων ἐκτελεστῶν μου».

‘Αλλ’ ἐπειδὴ μόνα τὰ δραγανα καὶ τὰ κτίρια, ἄνευ τῶν ίκανῶν ἀνθρώπων, δὲν

μέγιστον μέρος, εἰσπραχθὲν ἥδη, εὑρίσκεται κατατεθειμένον παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλλάδος, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἡμῶν ὃντα ἀποκτήσῃ προσεχῶς τὸ ποθούμενον ἴσχυρότατον ὄργανον, ὅπερ, ὑπὸ τὸν διαυγὴν τῆς Ἀττικῆς οὐρανού, θέλει ἀναμφιβόλως προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἐπιστήμην.

Πλὴν τῶν μηχανικῶν καὶ ὀπτικῶν ὄργανων, μεγάλην σπουδαιότητα κέκτηται, χρήσιμος πρὸς ἔκτελεσιν τῶν ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ γινομένων ἐπιστημονικῶν ἔργασιῶν καὶ ἀπαραίτητος πρὸς παρακολούθησιν τῶν ἐν τοῖς ἔνεσι τοιούτοις ἰδρύμασι ἔκτελουμένων πρωτοτύπων ἔρευνῶν, ἡ Βιβλιοθήκη αὐτοῦ μετὰ τῶν περιοδικῶν τοῦ Ἀναγνωστηρίου της. Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν παραλαβὴν αὐτοῦ ὑφ' ἡμῶν, ἀπετελεῖτο ἐξ ὀλίγων τινῶν βιβλίων καὶ φυλλαδίων. Καὶ αὐταὶ αἱ δημοσιεύσεις τοῦ ἰδρύματος δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτῷ· οὐδεμίᾳ σειρᾷ τούτων, πρὸς χρῆσιν τούλαχιστον τῆς ἐν αὐτῷ ὑπηρεσίας, εὑρέθη ἐν τῷ καταστήματι! Ἡ μικρὰ Βιβλιοθήκη, ἣτις εἶχε καταρτισθῆναι κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον αὐτοῦ, δι’ ἀγορῶν καὶ ἵδιως διὰ δωρεῶν τῶν ἔνεσιν Ἀστεροσκοπείων, εὑρεθεῖσα κατὰ

ἀρκοῦν, οὐδὲ μόνον τὸ Ἀστεροσκοπεῖον δύναται νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς πάσας τὰς ἀνά γκας ὅλων τῶν κλάδων τῆς μελέτης τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας χώρας καὶ τὴν προαγογὴν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐφαρμογῶν αὐτῶν εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας τοῦ τόπου, δ’ αἵμιμηστος Κορυγαλένιος διέθεσε, τῇ συστάσει ἡμῶν, καὶ ἐτερον κληροδότημα ἐκ 375.000 δραχμῶν (15.000 λιρῶν) «ὅπως διὰ τοῦ εἰσοδήματος αὐτῶν νέοι Ἑλληνικῆς καταγωγῆς σπουδάζωσιν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φυσικᾶς καὶ πρακτικᾶς ἐπιστήμας καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὴν γεωργίαν, καὶ τὰς ἐν γένει τέχνας (τῆς ιατρικῆς καὶ τῆς νομικῆς ἀποκλειομένων)».

Ἄρχῃ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ κληροδοτήματος τούτου ἐγένετο ἥδη διὰ τῆς ἀποστολῆς ἐνὸς ἀριστούχου διδάκτορος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐκ τῶν καλλιτέρων βοηθῶν ἡμῶν, πρὸς σπουδὴν τῆς Φυσικῆς Ἀστρονομίας, καὶ ἐνὸς φοιτητοῦ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν πρὸς σπουδὴν τῆς Γεωλογίας (εἰδικῶτερον μηχανικοῦ γεωλόγου).

Διὰ τοῦ κληροδοτήματος τούτου, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς Ἐπιστήμης, τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Τέχνης ἀναφερομένης σχετικῆς μεγάλης δωρεᾶς τοῦ κ. Οθ. Σταθάτου, εὐελπιστοῦμεν νὰ ἀποκτήσωμεν, μετά τινα ἔτη, τοὺς ἀνθρώπους, ὃν ἔχει ἐπείγουσαν καὶ μεγάλην ἀνάγκην ὁ τόπος ἡμῶν.

τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ τότε Διευθυντοῦ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὅπου, ως εἴπομεν ἥδη, οὗτος εἰργάζετο, συμπεριελήφθη ὑπὸ τῶν πληρονόμων του μετὰ τῆς ἰδίας περιουσίας αὐτοῦ, ἐλλείψει μερίμνης ἐκ μέρους τῶν ἀριθμών, καὶ ἀπωλέσθη, δυστυχῶς, δλόκληρος. Καὶ οὕτω τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἡμῶν παρέμεινεν ἄνευ Βιβλιοθήκης, στερούμενον καὶ αὐτῶν τῶν στοιχειωδεστέρων καὶ ἀπαραιτήτων διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν του συγγραμμάτων, ἦτοι ἄνευ ἐνὸς τῶν κυριωτέρων ὁργάνων του! . . .

Ἡ σπουδαία αὕτη ἐλλειψις, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία τοῦ Ἀστεροσκοπείου προσέκοπτεν ἀνὰ πᾶν βῆμα ἥ μᾶλλον ἡ κανονικὴ λειτουργία του ἥτο ἀδύνατος, ἐπεβάλλετο νὰ πληρωθῇ ἀμέσως, τούλαχιστον ἐν μέρει. Πρὸς τοῦτο, πλὴν τῆς προσωπικῆς δωρεᾶς πολλῶν τῶν ἡμετέρων καὶ δλων σχεδὸν τῶν προσωπικῶν πρὸς ἡμᾶς ὑπὸ ἔνων συναδέλφων ἀποστελλομένων συγγραμμάτων, δι’ ἐγκυλίου πρὸς τὰ ἐν τῷ ἔξωτερικῷ σχετικὰ ἐπιστημονικὰ ἴδρυματα, καὶ μάλιστα διὰ προσωπικῶν ἐνεργειῶν παρὰ τοῖς ἔξω συναδέλφοις καὶ ἄλλοις ἀριθμοῖς κύκλοις, προσεπαθήσαμεν καὶ βαθμῆδον κατωρθώσαμεν νὰ πληρώσωμεν τὸ μέγα τοῦτο κενόν. Ἡδη ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀστεροσκοπείου ἔχει περὶ τὰς 15.000 τόμων, ὃν ἡ ἀξία ὑπερβαίνει τὰς 200.000 δραχμῶν, τὸ δὲ Ἀναγνωστήριον αὐτῆς λαμβάνει τακτικῶς δωρεάν περὶ τὰ 50 πολύτιμα ἐπιστημονικὰ περιοδικά.

Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἥτο βεβαίως εὔκολον, ἀλλ’ ἐκ τῶν δυσκολωτέρων διότι πολλὰ τῶν ζητουμένων συγγραμμάτων, πρὸ πολλοῦ ἐκδοθέντα, ἐσπάνιζον ἥ εἶχον ἔξαντληθῆ καί, συνεπῶς, ἥσαν πολύτιμα· ἀλλα δέ, ἀπαξ ἀποσταλέντα, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δημοσιεύσεώς των, εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἡμῶν, πολὺ δυσκόλως καὶ μετὰ πολλὰς παρακλήσεις καὶ ποικίλας ἐνεργείας ἀπεστέλλοντο καὶ ἐκ δευτέρου δωρεάν!

¹ Τοιαύτη ἡ ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν διοργάνωσις τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν· ἂς ἀφήσωμεν ἥδη τοὺς ἀριθμοῖς ἔνους ειδικοὺς νὰ διμιλήσωσι περὶ αὐτῆς. Ὁ διάσημος Διευθυντής τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων, παρουσιά-

E'

Ἐὰν ἡ ἴδρυσις οἰουδήποτε ἐπιστημονικοῦ κέντρου ἐν Ἑλλάδι παρουσιάζῃ πολλάς καὶ ποικίλας προσωπικάς καὶ ύλικάς δυσχερείας, μὴ ἀπαντώσας ἀλλαχοῦ, ἡ διοργάνωσις Ἀστεροσκοπείου, τοῦ ὅποίου, ὡς εἴπομεν ἥδη, ἡ πρακτικὴ χρησιμότης ἀγνοεῖται ὑπὸ τῶν πολλῶν, ἥτο φυσικὸν νὰ προσκρούσῃ εἰς ἀσυγκρίτως μείζονα ἥ σχεδὸν ἀνυπέρβλητα προσκόμματα. Πρὸς τούτοις ὅμως, κατὰ κακὴν τύχην, ὡς εἴδομεν, τὸ ἔργον ἐπέπρωτο νὰ συμπέσῃ εἰς ἐποχὴν πρωτοφανοῦς ἐν Ἑλλάδι δυσπραγίας, καὶ

ἷων τὸν 3ον τόμον τῶν *Annales* τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπείου ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων, ἐν εἰδικῇ αὐτοῦ ἐκθέσει, δημοσιευθείῃ εἰς τὰ *Πρακτικὰ αὐτῆς (Comptes Rendus de l'Académie des Sciences de Paris, t. 134, σελ. 732)*, ὑπὸ τὸν τίτλον: *Nouvelle organisation des études d'Astronomie et de Physique du Globe à l'Observatoire national d'Athènes*, γράφει:

«Depuis que M. Eginitis a pris la direction de l'Observatoire d'Athènes en 1890, un développement considérable a été donné à l'activité scientifique de cet établissement déjà illustré par les publications de M. J. Schmidt, le célèbre prédecesseur du directeur actuel.

L'Observatoire de Paris peut revendiquer l'honneur d'avoir produit en M. Eginitis un de ses élèves les plus brillants. Grâce à des connaissances variées acquises dans nos hautes écoles et à l'Observatoire de Paris, cet astronome a su faire valoir ses belles facultés aussi bien dans le domaine de l'Astronomie théorique que dans celui de l'Astronomie pratique. M. Eginitis a élargi le programme des travaux de son établissement en en faisant un centre véritable aussi bien pour l'observation des phénomènes célestes que pour l'étude physique du globe.

Les incessantes et prodigieuses conquêtes de l'époque moderne dans tous les domaines de l'activité intellectuelle ayant profondément modifié les conditions du travail scientifique, M. Eginitis a reconnu l'absolute nécessité de doter son observatoire de nouveaux moyens d'investigation. Il a sollicité et obtenu de son gouvernement des ressources importantes pour l'acquisition de plusieurs instruments puissants, dont la construction a été confiée à l'éminent artiste français M. Gautier.

Profitant du délai imposé pour l'exécution de ces appareils, M. Eginitis a d'abord consacré ses efforts au relèvement du niveau des études météorologiques en Grèce, en leur imprimant une vraie direction scientifique. Avant lui il n'existeit dans ce pays que quatre stations météorologiques départementales de deuxième ordre: celles de Patras, Corfou, Volos et Tripolis et quelques autres stations de moindre importance, confiées en grande partie à des personnes incompétentes.

μακρᾶς σειρᾶς θεομηνιῶν πλὴν τῆς χρεωκοπίας τοῦ Κράτους καὶ τῆς ἐκδύθμου πολιτικῆς καταστάσεως, ἡ σταφιδικὴ κρίσις, οἱ πολυάριθμοι καταστρεπτικοὶ σεισμοὶ (Ζακύνθου, Ἀταλάντης κλπ.) καὶ δὲ ἐπακολουθήσας ἀτυχὴς πόλεμος ἐδημιούργησαν τοι- αύτην κατάστασιν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν τότε ἐν Ἑλλάδι, ὥστε οἰαδήποτε ἀπόπειρα πρὸς πλουτισμὸν καὶ συμπλήρωσιν, εἴτε ὑπὸ τοῦ Κράτους εἴτε ὑπὸ ἴδιωτῶν, διὰ τῶν ἀναγκαίων ὁργάνων, κτιρίων καὶ τοῦ ἀπαραιτήτου προσωπικοῦ, τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἦτο ματαιοπονία καὶ ἐθεωρεῖτο χίμαιρα!

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀστεροσκοπείου πολὺ δυσκόλως προσείλκυε

Dans cet ordre d'idées, la première tâche qui s'est imposée à M. Eginitis fut de recruter et de former un personnel capable et sûr pour effectuer les observations dans des conditions satisfaisantes d'exactitude. Dans ce but, il rédigea en 1892 un **Traité de Météorologie pratique**, de 200 pages environ, renfermant des instructions détaillées sur l'usage des divers appareils, le mode de réduction des données recueillies et les conditions de précision à réaliser. Grâce à son énergie persistante, de nouvelles stations furent fondées : un règlement définitif, sanctionné par les Pouvoirs publics, fut publié en 1895, règlement qui a contribué beaucoup au développement de ces études en leur procurant des bases sûres et des méthodes homogènes ; les professeurs des lycées et les maîtres d'école furent chargées, d'une manière obligatoire, de l'exécution des observations météorologiques dans les départements. Les appareils affectés au service des stations de ce pays sont sortis presque en totalité des ateliers français. La Grèce dispose aujourd'hui d'une station de premier ordre à Athènes et de 21 stations de deuxième ordre dans les divers départements ; l'une d'elles a été fondée à Delphes par l'École française d'Athènes, au moyen d'instruments offerts par le Bureau central météorologique de France.

De même, M. Eginitis a organisé l'étude systématique des phénomènes géodynamiques de son pays. Le sol de la Grèce éprouve presque constamment des mouvements séismiques dont quelques-uns deviennent souvent désastreux. Dès 1892, M. Eginitis est parvenu à créer un service régulier ayant pour objet spécial l'observation suivie de ces phénomènes géologiques. Sur son initiative, un décret royal a chargé les bureaux télégraphiques et les écoles publiques de l'enregistrement des observations séismiques. Un réseau de 550 stations, uniformément disséminées sur tout le territoire grec, fournit annuellement une précieuse récolte de renseignements. M. Eginitis soumet à une analyse approfondie l'ensemble des observations ainsi recueillies ; il met en évidence les faits généraux et arrive à des conclusions offrant un grand intérêt scientifique. Dans le troisième volume des

τότε καὶ αὐτῶν τῶν γενναιοτέρων πλουσίων τέκνων τῆς Ἐλλάδος τὴν ὑλικὴν ὑποστήριξιν¹. Καὶ διὰ τοῦτο, πολλαὶ ἐνέργειαι ἡμῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὑπὲρ τοῦ ἴδρυματος τούτου, ἀπέτυχον δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν ἄνευ ὑπερβολῆς, ὅτι οἱ μόχθοι, οἵτινες κατεβλήθησαν καὶ αἱ δυσκολίαι, αἵτινες ὑπερενικήθησαν, πρὸς συμπλήρωσιν καὶ διοργάνωσιν τοῦ Ἀστεροσκοπείου ἡμῶν, θὰ ἥρκουν ἵσως πρὸς ἴδρυσιν δέκα ἄλλων ἐπιστημονικῶν ἢ φιλανθρωπικῶν ἴδρυμάτων, ἔξι ἐκείνων, τὰ ὅποια εὐκόλως ἔννοεῖ καὶ προθύμως εύνοεῖ ὁ πολὺς κόσμος.

Ἐν τούτοις, ἐὰν ἡ κατάστασις, εἰς ἣν εὑρομεν τὸ ἴδρυμα

Annales de l'Observatoire d'Athènes, dont il me prie de faire hommage à l'Académie, M. Eginitis a pu ainsi faire voir, contrairement à certaines théories, qu'il ne se manifeste aucune liaison sensible entre les positions de la Lune et 567 séismes qui ont ébranlé la Grèce en 1899.

Dans le domaine de l'Astronomie, M. Eginitis a inauguré, en 1896, un important service d'observations météoriques qui depuis a fonctionné avec beaucoup de succès. Le ciel, si favorable de la presqu'île hellénique, est surveillé attentivement tous les soirs. Non seulement M. Eginitis a consigné, dans le troisième volume de ses **Annales**, les observations accomplies dans cet ordre d'idées, mais il a aussi mis en lumière les nombreux résultats qui s'en dégagent. De nouveaux radiants ont été découverts; en outre M. Eginitis, à l'aide de ses recherches personnelles et en fouillant les chroniques du passé, a réussi à montrer la connexion de certaines chutes d'étoiles avec d'anciennes apparitions cométaires.

On doit féliciter M. Eginitis d'avoir su déployer une activité scientifique si féconde qui promet de rendre à l'Astronomie grecque tout l'éclat dont elle a brillé dans l'antiquité.

L'Observatoire d'Athènes est désormais en pleine possession de tous les moyens de travail nécessaires pour réaliser, d'une manière complète, dans les trois branches scientifiques indiquées, le vaste plan d'études proposé à son activité; il a, en effet, reçu dernièrement les instruments astronomiques qu'il avait commandés. Nous sommes persuadé que, sous le beau climat de ce pays, et entre les mains de M. Eginitis, ils procureront à bref délai un contingent de résultats utiles et nouveaux».

¹ "Οταν ὁ ἀειμνηστος ἐθνικὸς εὐεργέτης Ἀνδρ. Συγγρός, ὅστις τόσον ἀφειδῶς καὶ γενναίως παρεῖχε τὸν πλοῦτον του εἰς ἐθνικὰς ἀγαθοεργίας, συνήνεσε νὰ προσφέρῃ 50.000 φρ. χρ. ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἐδήλωσε συγχρόνως, ὅτι ἐπεθύμει νὰ δαπανηθῶσι πρὸ παντὸς διὰ τὰ ἔχοντα καὶ πρακτικὸν σκοπὸν δργανα καὶ κτίρια!

τοῦτο καὶ αἱ παντοῖαι δυσχέρειαι, δις συνηντήσαμεν πρὸς συμπλήρωσιν καὶ διοργάνωσιν αὐτοῦ, ἀπερρόφησαν πολὺν καὶ πολύτιμον χρόνον, μὴ χρησιμοποιηθέντα, ὃς ἔδει, εἰς παραγωγικὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, ἐὰν ἡ στέρησις τῶν ὁργάνων, ἡ ἔλλειψις τῶν μέσων παρημπόδισαν ἢ ἐπεβράδυναν πολλὰς τῶν ἐπιστημονικῶν ἡμῶν ἐργασιῶν καὶ ἐματαίωσαν ἢ ἀφῆκαν ἀτελεῖς ἄλλας, ἡ κατὰ τὸ διάστημα τῆς εἰκοσιπενταετίας ταύτης συντελεσθεῖσα ἐπιστημονικὴ ἐργασία οὐδόλως φαίνεται μαρτυροῦσα τοῦτο· οἵ ἔξ ὅγκῳδεις τόμοι τῶν *Annales* τοῦ Ἀστεροσκοπείου, οἱ δύο τόμοι τοῦ *Κλίματος τῆς Ἑλλάδος*, αἱ δύο ἐκδόσεις τῆς *Πραντικῆς Μετεωρολογίας*, ἡ ἐκατοντάς τῶν πρωτοτύπων ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν ἡμῶν, αἴτινες ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ *Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων* καὶ ἄλλα πρωτεύοντα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ ἢ ἀνεκοινώθησαν εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ συνέδρια, ὁ ὅγκος τῆς ἥδη ἐκτυπουμένης ἐν τῷ 7^ῷ τόμῳ τῶν *Annales* ἐπιστημονικῆς ὑλῆς καὶ τὸ μέγα ποσὸν τῶν ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ καταστήματος εὑρισκομένων ἐτοίμων πρὸς δημοσίευσιν παρατηρήσεων δεικνύουν ἀσφαλῶς τὸ μέγεθος τῆς ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα συντελεσθείσης οιβαρᾶς ἐργασίας.

Ἄλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο, ἔργον μελέτης τῆς φύσεως τοῦ τόπου, ἦτοι *πραντικῆς ὀφελείας τῆς χώρας ἡμῶν* ἀφ' ἐνός, καὶ *προαγωγῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης* ἀφ' ἐτέρου, θὰ ἦτο βεβαίως ἔτι μεῖζον καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ θέσις τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπείου, παρὰ τῷ ξένῳ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ, ἔτι ἀνωτέρᾳ, ἐὰν ἔξ ἀρχῆς τῆς ἀναδιοργανώσεως αὐτοῦ εὑρίσκομεν ἢ, τούλαχιστον, ταχέως καὶ ἐγκαίρως παρείχοντο ἡμῖν ὑπὸ τῆς Πολιτείας τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ὅργανα καὶ κτίρια, ἡ Βιβλιοθήκη καὶ τὸ βιοηθητικὸν προσωπικόν. Δυστυχῶς, ὡς εἰδομεν ἥδη, *συνέβη δλως τὸ ἀντίθετον* καὶ οὕτως ἐχάθη πολὺς χρόνος καὶ ἐθυσιάσθη ἀδίκως ἐκτὸς τοῦ καθαρῶς ἐπιστημονικοῦ

ἔργου πολλὴ ἐνέργεια. Παρῆλθε **πενταετία** διάλογος (1890-1895) μέχρις οὗ δοθῇ εἰς τὸ ἴδρυμα, διὰ τοῦ ἔτι ισχύοντος Ὁργανισμοῦ αὐτοῦ, τὸ ἥδη ἐν αὐτῷ ὑπάρχον εὐάριθμον καὶ τόσον γλίσχως μισθοδοτούμενον προσωπικόν ἔχοειάσθη σειρὰ ἐτῶν τινων μέχρις οὗ τὸ προσωπικὸν τοῦτο ἀσκηθῇ δεόντως καὶ καταστῇ χρήσιμον ἐδέησε νὰ παρέλθῃ ἐνδεκαετία διάλογος (1890-1901) μέχρις οὗ ἀποκτηθῶσι τὰ ἀπαραίτητα ἀστρονομικὰ δργανα, κτίρια καὶ λοιπὰ μέσα πρὸς κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ Ἀστρονομικοῦ Τμήματος τοῦ ἴδρυματος.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν περίοδον ταύτην, αἱ δυσχέρειαι, καθ' ὃν προσέκοπτεν ἡ κανονικὴ λειτουργία, ἡ συμπλήρωσις καὶ καθόλου τὸ ἔργον τοῦ Ἀστεροσκοπείου, δὲν ὑπῆρξαν μικρότεραι. Ἡ γλισχούτης τῆς μισθοδοσίας τοῦ προσωπικοῦ παρεῖχε διαρκῶς πράγματα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἴδρυματος καὶ καθίστατο πρόξενος διαρκῶν μεταβολῶν καὶ ἀνωμαλιῶν ἐν αὐτῷ· ἡ δὲ δωρεάν, ἄνευ οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης ἀμοιβῆς, ὑπηρεσία τῶν παρατηρητῶν τῶν Σταθμῶν οὐ μόνον τὸ ἔργον τῶν παρατηρήσεων ἐδυσχέραινεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς διευθύνσεως τοῦ Ἀστεροσκοπείου, εἰς ἣν ἀδίκως ἀπεδίδετο ἡ ἄνευ ἀποζημιώσεώς τινος ἐπιβολὴ τῆς προσθέτου ταύτης τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν ἔργασίας, προεκάλει τὰ παράπονα τούτων καὶ αὐτὴν τὴν προσωπικὴν κατ' αὐτοῦ ἔχθραν ἐνίστε. Ως δὲ διὰ τὴν ἴδρυσιν τῶν Μετεωρολογικῶν Σταθμῶν καὶ τὸν διορισμὸν τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἐδέησε νὰ καταφύγῃ ἡ διεύθυνσις αὐτοῦ δις εἰς τὸ ἔσχατον μέτρον τῆς **παρατήσεως**, διμοίως ἡναγκάσθη νὰ φθάσῃ ἐκ νέου καὶ ἐπανειλημμένως εἰς τὸ αὐτὸ μέτρον, διπος ἀποκρούσῃ τὴν ἀποκοπὴν ἐκ τοῦ Προϋπολογισμοῦ τῆς διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν **Annales** πιστώσεως καὶ διπος ματαιώσῃ τὴν ἀπόπειραν ἐλαττώσεως· ἡ μᾶλλον ἀντικαταστάσεως τοῦ ὀλίγου βιητητικοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἴδρυματος¹.

¹ Ἡ παραίτησις ἡμένη (ἡ ὑποβληθεῖσα τῇ 18 Ιουλίου 1910 καὶ γενομένη δεκτὴ τῇ 24 Αὐγούστου 1910), λόγῳ τῆς ἐκκαθαρίσεως τοῦ Πανεπιστημίου, ἐκ τῶν θέσεων

Τοιαύτη, ἐν περιλήψει, ἡ πρὸς διοργάνωσιν τοῦ Ἀστεροσκοπείου δρᾶσις ἡμῶν. Τὸ ίστορικὸν αὐτῆς ἐπεβάλλετο νὰ γραφῇ οὐ μόνον χάριν τῆς ίστορίας τοῦ ἰδρύματος τούτου, ἀλλὰ καὶ ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς νέους ἐπιστήμονας, τοὺς ἀναλαμβάνοντας δημοσίας ὑπηρεσίας ἐν Ἑλλάdi, ὅπως μὴ ἀποθαρρύνωνται εὐκόλως καὶ διπισθοδρομῶσι πρὸ τῶν συνήθως παρ’ ἡμῖν ἀπαντωμένων ποικίλων δυσχερειῶν, ἔχοντες πάντοτε ὑπ’ ὄψιν, ὅτι: **ὅ επιμένων νικᾷ.** ἀφ’ ἑτέρου δὲ δυνατὸν νὰ χρησιμεύσῃ καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν, ὅπως καταβάλλωσι πᾶσαν προσπάθειαν καὶ παρέχωσιν ἐγκαίρως πᾶσαν ὑποστήριξιν, ἵνα μὴ ἔξαντληται ὁ ζῆλος πρὸς τὸ καθῆκον καὶ ἡ ἐπιμονὴ εἰς βελτίωσιν τοῦ οἰκείου ἔργου οὐδὲ σπαταλᾶται ἐπὶ ματαίῳ καὶ ἀτόπως ἡ δραστηριότης καὶ ὁ χρόνος τῶν χρησίμων εἰς τὸν τόπον νέων ἐπιστημόνων.

Καιρὸς ἥδη νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα τί εἶναι τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, τίς ὁ σκοπὸς καὶ ποῖον τὸ ἔργον του· τί ἐγένετο μέχρι

τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς ἔξαγεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, δὲν ἦτο ἡ πρώτη εἰχομενὴ ἥδη ἐπανειλημμένως (πεντάκις) ὑποβάλλει παραίτησιν προηγουμένως, πρὸς βελτίωσιν τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ Νόμου τῆς ἐκκαθαρίσεως καὶ χάριν τοῦ γοήτρου τοῦ Πανεπιστημίου, προκειμένου νὰ ὑποβληθῇ σχετικὸν Νομοσχέδιον εἰς τὴν Βουλὴν. Καὶ ἡ μὲν ὑποβολὴ τοῦ πρώτου ἔκεινον νομοσχεδίου τῆς ἐκκαθαρίσεως τοῦ Πανεπιστημίου ἐματαιωθή τότε, χάρις εἰς τὴν διὰ τῆς ἡμετέρους παραιτήσεως γενομένην ἀντίδρασιν, ὑποστηριχθείσαν ἀμέσως καὶ ὑπὸ ὁμοίας δηλώσεως τῶν καθηγητῶν κ. κ. Γ. Στρείτ καὶ Θ. Ζαΐμη· ἀλλὰ τὸ μέτρον τῆς ἐκκαθαρίσεως τοῦ Πανεπιστημίου, δυστυχῶς, δὲν ἐματαιωθή δριστικῶς, ἐλλείψει θάρρους καὶ ἀλληλεγγύης τῶν καθηγητῶν του! . . .

Ἡ ἐπάνοδος ἡμῶν ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ (17 Νοεμβρίου 1910) ὡς καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ (24 Ιανουαρίου 1912) ἐγένετο τῇ ἐπιμόνῳ αἰτήσει τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ κ. Ἐλ. Βενιζέλου καὶ κατόπιν ὑποσχέσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ὅτι ἥθελε ταχέως ἐπανορθωθῆ τὸ κατὰ τοῦ Πανεπιστημίου, διὰ τῆς ἀπολύσεως τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ, γενόμενον ἀδίκημα. Εἰς τὴν αἰτησιν δὲ ταύτην τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ἐθεωρήσαμεν καθῆκον ἡμῶν νὰ ἐνδώσωμεν, οὐ μόνον ὅπως συντηρήσωμεν καὶ φέρωμεν, εἰ δυνατόν, εἰς πέρας τὸ ἔργον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἵνα μὴ χάσῃ τὸ ἡμέτερον Ἀστεροσκοπεῖον τὸ μέγα Κοριγιαλένειον τηλεσκοπίον του, τὸ κληροδότημα τοῦ ὅποιου ἄλλως κατὰ τὴν σχετικὴν διαθήκην (σελ. 34) θὰ ἔχάνετο δριστικῶς.

τοῦδε καὶ τί ὑπολείπεται εἰσέτι νὰ γείνῃ ἐν αὐτῷ, ὅπως τὸ ἔθνικὸν τοῦτο ἴδρυμα, ἀπαραιτητὸν ὁργανὸν τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῆς ὅλης πολιτειακῆς μηχανῆς, ἐκπληρώσῃ πλήρως καὶ δεόντως τὸν προορισμόν του.

Ἡ τοιαύτη ἔκθεσις δὲν θὰ εἶναι βεβαίως ἄχρηστος. *Εἰς τὶ χρησιμεύει ἡ Ἀστρονομία καὶ τί τὸ θέλομεν τὸ Ἀστεροσκοπεῖον;* Τὴν ἐρώτησιν ταύτην οὐχὶ σπανίως ἥκουσα ὁτῶς ἀπευθυνομένην καὶ πολλάκις ἐννόησα σιωπηλῶς ὑποβαλλομένην. Θὰ ἀπήντων ἀπλῶς καὶ ἐπαρκῶς ἵσως, ὅτι ὑπάρχουσι **καλαὶ ἐπιστῆμαι**, ὡς ὑπάρχουν **καλαὶ τέχναι**: ὅλαι αἱ τέχναι, ὡς ὅλαι αἱ ἐπιστῆμαι, δὲν δύνανται νὰ περιορισθῶσιν εἰς μόνην **τὴν παρασκευὴν τοῦ ἄρτου**: οὐκ ἐν ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἀνθρωπος. Ἄλλα διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ὀλιγότερον χρήσιμοι ὅσαι δὲν ἀσχολοῦνται **ἀποκλειστικῶς** καὶ **ἀμέσως** διὰ μόνον τὸν στόμαχον ἄλλως δὲν θὰ ὑπῆρχον ἡ **κλίβανοι** καὶ **ἄρτοποιοι** ἐν τῷ κόσμῳ. Ὅτι πάρχουν καὶ ἄλλα οὐ μόνον ὑψηλότερα, ἄλλὰ καὶ ἐπίσης χρήσιμα, ἃν οὐχὶ χρησιμώτερα ἔργα, προωρισμένα οὐχὶ τόσον νὰ ἔξυπηρετῶσι τὰ βάναυσα, ὅσον καὶ κυρίως νὰ ἔξυπηρετῶνται ὑπὸ αὐτῶν. Δὲν ζῶμεν διὰ νὰ τρώγωμεν, ἄλλὰ τρώγωμεν διὰ νὰ ζῶμεν καὶ ἐρευνῶμεν τὴν ἀλήθειαν ἐν τῷ κόσμῳ: ὅμεν ἐκεῖνα εἶναι **χρήσιμα**, ἐφ' ὅσον συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν ὑψηλοτέρων. Ἄλλ' εὐρυτέρα ἀνάλυσις τοῦ θέματος δὲν θὰ εἶναι ἵσως περιττή.

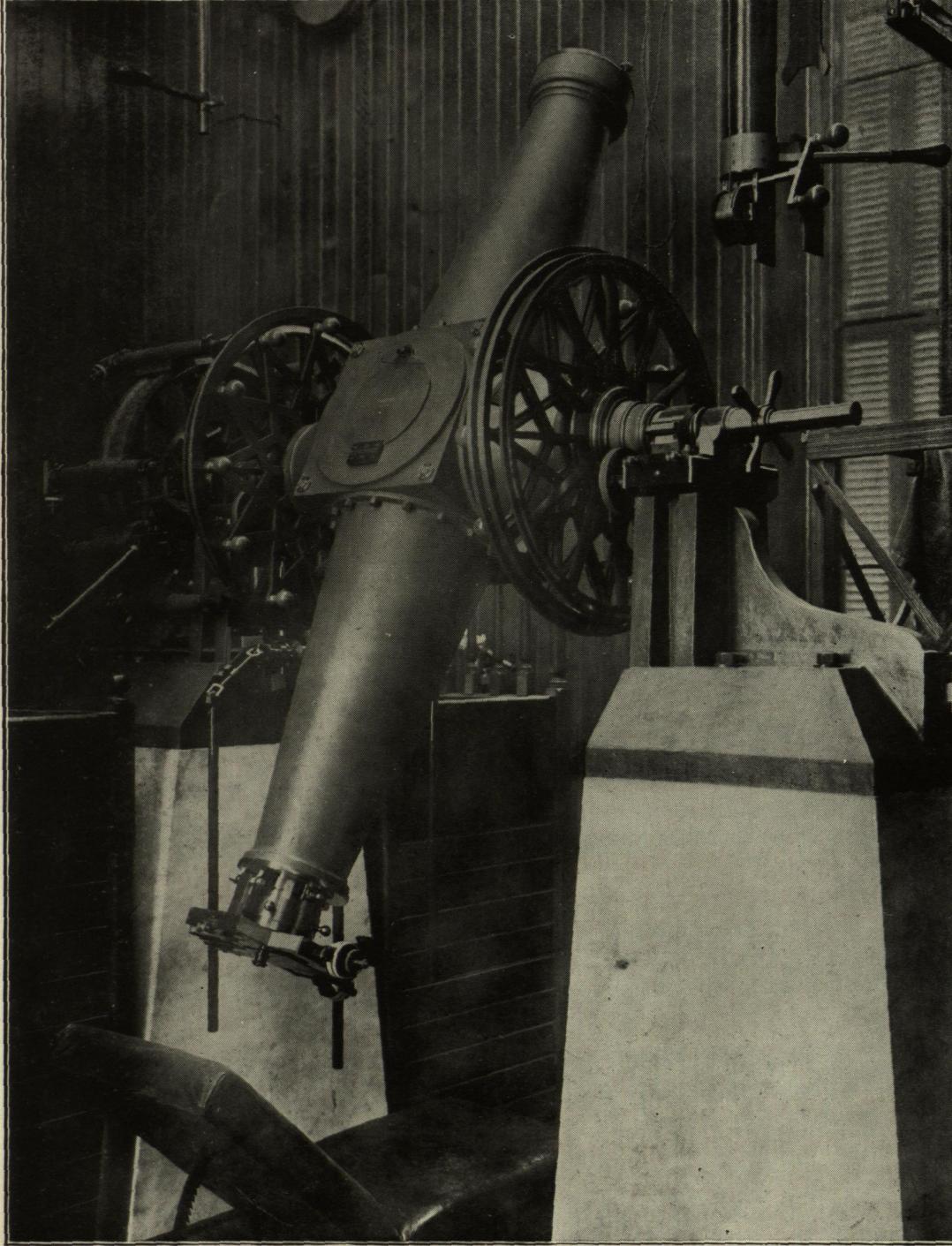
ΕΡΓΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙ ΤΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣΚΟΠΕΙΟΥ

A'

Εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν, ἀπὸ τῆς ἀναδιογανώσεως αὐτοῦ, ἐν ἔτει 1890, ἀνετέθησαν ὑπὸ τοῦ Κράτους, ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν ἔργων, ἵτοι τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων καὶ ἄλλων σχετικῶν θεωρητικῶν ἔρευνῶν, πλὴν τῶν πρακτικῶν ἀσκήσεων τῶν φοιτητῶν τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας καὶ τῆς καθόλου ἐπιστημονικῆς μορφώσεως αὐτῶν, καὶ ἄλλαι ποικίλαι ἐπιστημονικαὶ παρατηρήσεις καὶ ἔρευναι, ὡς αἱ μετεωρολογικαὶ, γεωδυναμικαὶ καὶ γεωφυσικαὶ καθόλου, αἵτινες ἄλλαχοῦ, πρὸ πολλοῦ ἥδη ἀποσπασθεῖσαι τῶν Ἀστεροσκοπείων, ἐνεκα τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῶν σχετικῶν οἰλάδων τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς γενικωτέρας σπουδαιότητος. ἦν οὕτοι ἀπό τε θεωρητικῆς καὶ μάλιστα πρακτικῆς ἀπόφεως προσέλαβον, ἀνετέθησαν εἰς ἵδια ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα, τὰ Μετεωροσκοπεῖα καὶ τὰ Γεωφυσικὰ Ἰνστιτούτα.

Οθεν τὰ τρία Τμήματα, εἰς ἃ διὰ τοῦ Ὁργανισμοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἔτους 1895 (Νόμος ΒΣ.Θ.), ὑποδιηρέθη τὸ ἡμέτερον Ἀστεροσκοπεῖον (τὸ ἀστρονομικόν, τὸ μετεωρολογικὸν καὶ τὸ γεωδυναμικὸν) ἀποτελοῦσιν ἥδη πολλαχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τρία ἴδιαιτερα ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα, ἀνεξάρτητα ἀλλήλων,

Πρὸς τούτοις δῆμος, διὰ τοῦ αὐτοῦ Ὁργανισμοῦ, πλὴν τῶν κυρίων τούτων ἔργων, ἵτοι πλὴν τῶν χάριν τῆς προόδου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης ποικίλων παρατηρήσεων καὶ λοιπῶν ἐπιστημονικῶν ἔρευνῶν, ἐκτὸς τῆς πρὸς τὴν ἀνωτέραν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ φυσικομαθηματικὴν διδασκαλίαν ἀρωγῆς, εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἡμῶν ἀνετέθησαν ὑπὸ τῆς Πολιτείας καὶ πολλὰ ἄλλα.

Ο ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣΚΟΠΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟ ΙΣΗΜΕΡΙΝΟΝ ΤΗΛΕΣΚΟΠΙΟΝ ΤΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣΚΟΠΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

δλως πρακτικῆς φύσεως ταῦτα, πλὴν ἐπίσης σπουδαῖα, ὅσον καὶ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ὑλικὴν τοῦ τόπου ἀνάπτυξιν, ἐπιστημονικὰ ἔργα, χάριν τῆς προαγωγῆς ἢ τῆς ἀσφαλείας τῆς Γεωργίας, τῆς Ναυτιλίας, τῆς Βιομηχανίας, τοῦ Ἐμπόρου, τῶν Δημοσίων Ἔργων καὶ ἐν γένει πρὸς ἔξυπηρέτησιν τῶν ποικίλων τοῦ Κράτους καὶ τῆς Κοινωνίας καθόλου πρακτικῶν καὶ ὑλικῶν ἀναγκῶν, ὡς π. χ.:

α') Ἡ ἔρευνα τοῦ κλίματος τοῦ τόπου.

β') Ἡ μελέτη καὶ ὁ κανονισμὸς τῶν χρονομέτρων τοῦ Βασιλικοῦ καὶ τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ.

γ') Ἡ σπουδὴ τῆς φαινομενολογίας τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων τῆς χώρας.

δ') Ἡ δημοσίευσις δελτίων τοῦ καιροῦ.

ε') Ἡ ἔρευνα τοῦ γηῶν μαγνητισμοῦ, τῆς ἴσχύος τῆς βαρύτητος, τῶν φυσικῶν ἴδιοτήτων καὶ ἐν γένει τῆς φύσεως τῆς Ἑλλάδος.

Αλλὰ καὶ αἱ πρακτικαὶ αὗται ὑπηρεσίαι, ἐνεκα τῆς εὐρύτητος καὶ ἵδια τῆς σπουδαιότητος, ἥν διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς δημοσίας οἰκονομίας τῶν ἐθνῶν ἀπέκτησαν σήμερον, πρὸ πολλοῦ ἥδη πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς οὐ μόνον ἀπεσπάσθησαν τῶν Ἀστεροσκοπείων, ἀνατεθεῖσαι εἰς ἄλλα χωριστὰ εἰδικὰ ἱνστιτοῦτα, ἀλλὰ καὶ τινες ἐξ αὐτῶν, ὡς π. χ. ἡ Χρονομετρικὴ Υπηρεσία τοῦ Ναυτικοῦ, ἡ τοῦ Γηῶν Μαγνητισμοῦ καὶ ἄλλαι, ἀπετέλεσαν ἴδια, εἰδικώτερα, ἀνεξάρτητα τούτων ἰδρύματα.

Οὕτω λοιπόν, αἱ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἀστεροσκοπείῳ ἀπό τίνος λειτουργοῦσαι καθαρῶς ἐπιστημονικαί, καθὼς καὶ αἱ ἄλλαι, αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτάς, πρακτικαὶ ἴδιως ὑπηρεσίαι, ἀποτελοῦσιν εἰς ἄλλας χώρας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, πλὴν ὀλίγων ἀκόμη ἔξαιρέσεων (ἵδια μικρῶν τινων τῆς Εὐρώπης Κρατῶν) 4 ἡ καὶ 5 ἐνίοτε χωριστὰ εἰδικὰ ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα. Ἡ τοιαύτη ὅμως πολλαπλῇ ὑποδιαιρεσίς τοῦ ἔργου τοῦ Ἀστερο-

σκοπείου, διὰ πολλοὺς ἵσχυροὺς λόγους, εἶναι, ἐπὶ τοῦ παρόντος τούλάχιστον, ἀδύνατος, εὔτυχῶς δὲ οὐχὶ καὶ τόσον ἀπαραίτητος, ἐν Ἑλλάδι. Πλὴν τὸν μεγάλων δαπανῶν, ἃς θὰ ἀπήτει ἡ χωριστὴ λειτουργία πολλῶν τοιούτων ἐπιστημονικῶν καταστημάτων, εἰς ἵδια κτίρια, μετὰ ἴδιων Διευθυντῶν, ἴδιων ὁργάνων καὶ ἴδιου δι᾽ ἔκαστον αὐτῶν πολυμελοῦς προσωπικοῦ, ἄλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις ἐν Ἑλλάδι τῶν πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενων πολλῶν **εἰδικῶν ἐπιστημόνων**, ἐπιβάλλει, ὅπως πάντα ταῦτα παραμείνωσι συγκεντρωμένα παρ' ἡμῖν ὑπὸ ἑνιαίαν διεύθυνσιν, μὲ κοινὴν ἐγκατάστασιν ὁργάνων καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἰδρύματι. Διὰ τῆς τοιαύτης δὲ ὁργανώσεως τοῦ Ἀστεροσκοπείου ἡμῶν οὐ μόνον οἰκονομία χοήματος μεγάλη προκύπτει, ἄλλὰ (ἐπιβαρυνομένου βεβαίως σχεδὸν ὑπερομέτρως τοῦ ἐνὸς Διευθυντοῦ αὐτοῦ διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων ἐπιστημονικῶν καὶ διοικητικῶν καθηκόντων) καὶ ἡ ἔλλειψις πολλῶν τοιούτων εἰδικῶν ἐπιστημόνων, ἐπὶ τοῦ παρόντος τούλάχιστον, ἐπαρκῶς ἀναπληροῦται.

B'

Ἡ πολυσχιδὴς ὅμως αὕτη τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπείου διοργανώσις, καὶ ἴδιᾳ ἡ ποικιλία καὶ ἡ σπουδαιότης τῶν ἐν αὐτῷ πρακτικῶν ὑπηρεσιῶν, ἀρρήκτως ἥδη πανταχοῦ τοῦ κόσμου πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν ἐκάστης χώρας συνδεομένων, δὲν εἶναι παρ' ἡμῖν γενικῶς γνωστή· ἔξι ἀγνοίας τῆς βαθμιαίας ἐπὶ τὸ πρακτικότερον τροπῆς καὶ ἔξελιξεως τῶν τοιαύτης φύσεως ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων, κατὰ τοὺς τελευταίους ἴδιως χρόνους, καὶ τῆς συμφώνως πρὸς αὐτὴν ὁργανώσεως καὶ ἀφομοιώσεως τῆς λειτουργίας καὶ τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπείου, θεωρεῖται τοῦτο εἰσέτι ἐσφαλμένως ὑπὸ τῶν μὴ παρακολουθούντων ἐκ τοῦ πλησίον τὰς ἐργασίας αὐτοῦ ὡς ἀποκλειστικῶς πάντοτε εἰς θεωρητικάς, καὶ ἴδια ἀστρονομικάς, ἐρεύνας, ὅλως ἀσχέτους πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον, ἀσχολούμενον!

‘Αλλ’ ἐὰν τοῦτο δὲν ἀπεῖχεν ὅντως πολὺ τῆς ἀκριβείας ἄλλοτε, πρὸ πολλοῦ ἥδη **ἀνήνει εἰς τὸ παρελθόν·** ἡ προσκόλλησις δὲ τυχὸν ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὴν ἵδεαν ταύτην εἶναι πλάνη καὶ ἀναχρονισμός. Πράγματι, τὰ **Άστεροσκοπεῖα** ἐν γένει **ἄλλοτε**, ως ἐκ τῆς καθαρῶς ἐπιστημονικῆς φύσεως τῶν κυρίων αὐτῶν ἐργασιῶν, ἀλλὰ καὶ συνεπείᾳ τῆς **ἔμμεσον** μᾶλλον ἢ **ἀμέσου** ἐπιδράσεως τοῦ ἔργου αὐτῶν, διὰ τῆς Ναυτιλίας, τῆς Γεωδαισίας, τῆς Γεωγραφίας, τῆς **Ύδρογραφίας**, τοῦ **Ἐμπορίου**, τῆς **Ἐκπαιδεύσεως** κ.τ.λ., ἐπὶ τῆς κανονικῆς λειτουργίας καὶ τῆς προόδου τῆς κοινωνικῆς μηχανῆς, ἐθεωροῦντο, ως καὶ ἦσαν ὅντως, κυρίως ἐπιστημονικὰ τεμένη, εἰς τὴν λατρείαν τῆς Οὐρανίας, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς, ἀφιερωμένα!

Ἡ ἐποχὴ ὅμως αὕτη παρῆλθεν ἥδη ἀνεπιστρεπτεί, τὰ δὲ ἐπιστημονικὰ πράγματα πρὸ πολλοῦ μετεβλήθησαν διζικῶς. Διότι ἐννοήθη ἥδη καλῶς πανταχοῦ, δτὶ ἡ **Ἐπιστήμη**, ἥτις θὰ ἀπεξενοῦτο ἢ θὰ ἀπεμακρύνετο τῆς πρακτικῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος, θὰ κατεδίκαζεν ἑαυτὴν εἰς στείρωσιν καὶ θὰ ἔμαραινετο ἄγονος ἐντὸς τοῦ στενοῦ χώρου τοῦ θεωρητικοῦ σταδίου τοῦ ἐπιστήμονος: ἐὰν ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια ἔχῃ ἀπειρον ἴδιαν ἀξίαν καὶ ἀναμφισβήτητος ἔχει, αὐτὴ καθ’ ἑαυτήν, ἀνυπολόγιστον σπουδαιότητα, καὶ ἐὰν καθηκον καὶ τιμὴ μάλιστα διὰ τὸν ἐπιστήμονα εἶναι, ως ὁρθῶς εἴπεν ὁ πολὺς Poincaré, νὰ τὴν ἀναζητῇ **δι’ ἑαυτὴν καὶ μόνην**, ἀνεξαρτήτως τῆς χρησιμότητος καὶ τῶν πρακτικῶν ἐφαρμογῶν αὐτῆς, καθίσταται ὅμως αὕτη ἀκόμη πολυτιμωτέρα, ἀσυγκρίτως χρησιμωτέρα καὶ πολὺ γονιμωτέρα εἰς ἀποτελέσματα, δταν, ἀνακαλυψθεῖσα, δὲν περικλείεται ἐν τῇ πρακτικῇ ἀχρηστίᾳ τῆς καθαρᾶς **Ἐπιστήμης**, οὐδὲ φυλακίζεται ἐν τῇ μονώσει τοῦ σπουδαστηρίου ἢ τοῦ ἐργαστηρίου μετὰ τοῦ ἐπιστήμονος, ἀλλ’ ἐξέρχεται τούτων, όπιττομένη ἐν τῷ κοινωνικῷ σταδίῳ, ἐπίκουρος τοῦ ἀνθρώπου ἐν ταῖς ποικίλαις πρακτικαῖς αὐτοῦ ἀνάγκαις.

“Οθεν ἡ **Ἐπιστήμη**, ἔχουσα ἥδη πλήρη συνείδησιν τῆς μεγά-

λης αὐτῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ διπλῆς ἀποστολῆς, δὲν περιορίζεται πλέον εἰς μόνην τὴν θεωρητικὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ θεωρεῖ καθήκον τῆς νῦν ἐπεκτείνη αὐτὴν καὶ εἰς τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογάς ἐκλαμβάνει ώς παράλειψιν τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ προορισμοῦ τῆς, ἐὰν δὲν ἔχομενοι εἰ καὶ ἐγονιμοποίει πρακτικῶς τὰς ἀνακαλύψεις καὶ ἐν γένει τὰ φῶτά της, συντελοῦσα οὕτω τεραστίως εἰς τὴν πρόοδον, τὸν πολιτισμόν, τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐντεῦθεν αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι καθόλου, μηδ' αὐτῆς τῆς κορωνίδος αὐτῶν, τῆς Ἀστρονομίας, ἔξαιρουμενῆς, δὲν εἶναι πλέον σήμερον μόνον ἡ κυριωτέρα πηγὴ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀπαραιτήτοι θεοπατινίδες καὶ σύμβουλοι τῆς νεωτέρας κοινωνίας. Ἐκλήθησαν ἦ, ἀκριβέστερον, προσῆλθον καὶ αὐταί, δπως προσφέρωσι, πλὴν τῶν καθαρῶν φιλοσοφιῶν, καὶ τὰς πρακτικὰς αὐτῶν ὑπηρεσίας εἰς τὰς διαφόρους, καὶ μάλιστα τὰς κυριωτέρας, ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ ἡ ἔξελιξις αὕτη τῆς Ἐπιστήμης, ἀπὸ τῶν μέσων ἵδιᾳ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὑπῆρξε τόσον ὁμοιαίη, καὶ ἡ πρόοδος αὐτῆς, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τῶν πρακτικῶν ἐφαρμογῶν, τόσον μεγάλη καὶ ταχεῖα, ὥστε διάλογος ὁ νεώτερος ἡμῶν πολιτισμὸς στηρίζεται ἡδη ἀσφαλῶς ἐπὶ τῶν ἀκλονήτων βάσεων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὃν φέρει ὑπερηφάνως, μετὰ τοῦ αἰῶνος ἡμῶν, τὸ ὄνομα.

Ἐντεῦθεν καὶ τὰ Ἀστεροσκοπεῖα, τὰ κυριώτερα καὶ γενικώτερα ταῦτα Ἐργαστήρια τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν καθόλου, μεταβαλόντα ἐν μέρει προορισμὸν καὶ, συνεπῶς, μεταμορφωθέντα ἀναλόγως, ἀπέβαλον μετὰ τῆς ἐσωτερικῆς διογανώσεως καὶ τὸν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐπιστημονικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα. Εἰς αὐτὰ καὶ τὰ ἔξ αὐτῶν ἀποσπασθέντα εἰδικώτερα ἐπιστημονικὰ ἴδρυματα καταφεύγει ἡδη, οὐ μόνον ὁ φιλόσοφος καὶ ὁ ἐπιστήμων καθόλου, δπως ἀνεύρῃ τὰ θετικὰ πορίσματα τῆς μελέτης τῆς Φύσεως, διὰ τὰς θεωρητικὰς καὶ φιλοσοφικὰς

αὐτοῦ ἐρεύνας, ἀλλὰ καὶ ὁ γεωργός, καὶ ὁ ναυτικός, καὶ ὁ ἔμπορος, καὶ ὁ βιομήχανος, καὶ ὁ μηχανικός, καὶ ὁ δικαστής, καὶ ὁ ἰατρός, καὶ ὁ ἀξιωματικός, καὶ ὁ ὑγιεινολόγος, καὶ ὁ ἀεροναύτης, καὶ ὁ πρακτικὸς ἐν γένει ἄνθρωπος, ἵνα ζητήσῃ τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς αὐτὸν ἐπιστημονικά στοιχεῖα διὰ τὴν φωτεινὴν καὶ εὐδόκιμον διεξαγωγὴν τοῦ πρακτικοῦ ἔργου του.

Τὰ ἐπιστημονικὰ ταῦτα ἴδρυματα κατέστησαν ἥδη αἱ πηγαί, ἔξ ὧν ἀπορρέουν, καὶ τὰ ὅργανα, δι’ ὧν διοχετεύεται εἰς τὴν πρακτικὴν ζωὴν τοῦ τόπου, εἰσδύων καὶ κυκλοφορῶν εἰς τὸν κοινωνικὸν ὁργανισμόν, ὁ ζωογόνος χυμὸς τῆς Ἐπιστήμης.

Τοιαῦτα εἶναι ἥδη πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου σήμερον τὰ Ἐπιστημονικὰ Ἐργαστήρια, **καὶ τοιαῦτα πρέπει νὰ γείνωσι καὶ τὰ ἡμέτερα!**

Ο φανταζόμενος αὐτὰ ἀκόμη καὶ σήμερον ὡς ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν θεωρίαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν καθαρὰν ἐπιστημονικὴν ἐρευναν ἦ καὶ ἀπλῶς εἰς τὴν ἀνωτέραν διδασκαλίαν ἀφιερωμένα, ἀπατᾶται δεινὴν ἀπάτην, εὐρισκόμενος κατὰ πολλὰς δεκαετηρίδας ὅπισθεν τῆς ἐποχῆς του! Ἐπιστημονικὰ Ἐργαστήρια, μακρὰν πάσης ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ πρακτικῆς ἐφαρμογῆς, ἀποκλειστικῶς δὲ καὶ μόνον εἰς τὴν ἀνωτέραν διδασκαλίαν ἀσχολούμενα, **οὐδαμοῦ σχεδὸν πλέον** ὑπάρχουν σήμερον! Ἀλλως, τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον, τὸ διδακτικόν, μόνον καὶ ἄνευ τῶν δύο πρώτων ἦ, τούλαχιστον, τοῦ ἐνὸς ἔξ αὐτῶν, τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, δὲν εἶναι μόνον ἀτελὲς καὶ ἄγονον πάντοτε, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον ἐνίστε.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νεωτέρων τούτων ἴδεων, πρὸς τὸν **τριπλοῦν** τοῦτον τῆς σημερινῆς Ἐπιστήμης σκοπόν, ἥτοι τῆς **θεωρητικῆς** ἐρεύνης, τῆς **πρακτικῆς** ἐφαρμογῆς καὶ τῆς **ἀνωτέρας διδασκαλίας**, διωργανώθησαν, πρὸ ἐτῶν ἥδη (ἀπὸ τοῦ 1890), καὶ αἱ ἐν τῷ ἡμετέρῳ **Ἀστεροσκοπείῳ** λειτουργοῦσαι ἐπιστημονικαὶ ὑπηρεσίαι πλὴν τῆς πρὸς τὴν Ἐπιστήμην καὶ τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν συμβολῆς αὐτῶν, σκοποῦσι καὶ τὴν ὑπο-

στήριξιν καὶ ἀνάπτυξιν, διὰ τοῦ ἴσχυροῦ καὶ ζωογόνου ἐπιστημονικοῦ φωτός, τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας καὶ ἐν γένει τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ τόπου.

Διότι εἶναι καιρὸς πλέον νὰ στηρίξωμεν καὶ ἡμεῖς, ὡς ὅλοι οἱ πεπολιτισμένοι λαοί, ἐπὶ τῶν στερεῶν θεμελίων τῆς Ἐπιστήμης τὴν λειτουργίαν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἡμετέρας ἔθνους ὡκουνιμίας. Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γνωρίσωμεν καὶ ἡμεῖς ἐπιστημονικῶς τὸν τόπον μας, τὸν ὄποιον, κατὰ μέγιστον μέρος, δυστυχῶς ἀγνοοῦμεν, ἵνα δυνηθῶμεν νὰ καιρωθῶμεν τοὺς φυσικοὺς θησαυροὺς καὶ ἐν γένει τὰς ἀνεκμεταλλεύτους ἔτι φυσικάς ἀρετὰς καὶ ἰδιότητας αὐτοῦ. Εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν φύσιν καθόλου τῆς ἡμετέρας χώρας, οὐ μόνον χάριν τῆς προόδου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ χάριν αὐτῆς τῆς ὑλικῆς εὐημερίας καὶ προαγωγῆς τοῦ ἡμετέρου Κράτους. Διότι ἄνευ τῆς μελέτης τοῦ κλίματος τοῦ τόπου, ἄνευ τῆς σπουδῆς τῶν ἐν αὐτῷ μετεωρολογικῶν φαινομένων, ἄνευ τῆς ἔξαριθμοτέρης τῆς φυσικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους, ἄνευ τῆς ὁρυκτολογικῆς ἐρεύνης αὐτοῦ, καὶ ἐν γένει ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς φύσεως τῆς χώρας ἡμῶν, πλουσία Γεωργία, ἐπιτυχῆς Βιομηχανία καὶ ἐν γένει φωτεινὴ ἐκμετάλλευσις τῶν φυσικῶν πόρων αὐτῆς εἶναι ἀδύνατος! "Ἄνευ τούτων, ή χώρα ἡμῶν θὰ παραμείνῃ, οὐαὶ καὶ σῆμερον, ἢτοι *terra incognita* φυσικῶς καί, ἐπομένως, ἀνεκμετάλλευτος ὑλικῶς. Ἐν τῷ αἰῶνι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς ἀπολύτου κυριαρχίας καὶ τῶν θαυμάτων αὐτῶν, οἱ λαοί, οἱ ὑστεροῦντες εἰς τὰς ἐπιστήμας ταύτας, στερούμενοι τῶν σημερινῶν ὄπλων τῆς πάλης καὶ ἄνευ τῶν ὁργάνων τῆς ἐπικρατήσεως καὶ τῆς προόδου ἀγωνιζόμενοι, παραμένουσι στάσιμοι καὶ ἡττῶνται, καταδικαζόμενοι νὰ ὑπολειφθῶσι μεγάλως τῶν ἀλλων ἔθνων, ἐν τῷ λυσσώδει περὶ ὑπάρξεως διεθνεῖ ἀγῶνι.

"Ἡ περὶ τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τῆς χώρας ἡμῶν ἐμπειρία, ἡ διὰ δημωδῶν προλήψεων καὶ ἀβασίμων ἐνίστε παραδόσεων

μεταδοθεῖσα διὰ μέσου τῶν αἰώνων, διαιωνίζει πολλὰς σφαλερὰς καὶ ἐπιζημίους περὶ τῆς φύσεως αὐτῆς ἰδέας καὶ συντηρεῖ τὴν περὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς συμβαινόντων φυσικῶν φαινομένων πλάνην. Σπουδαῖαι γεωργικαὶ, μεταλλευτικαὶ, βιομηχανικαὶ καὶ ἄλλαι πλουτοπαραγωγοὶ ἐπιχειρήσεις πολλάκις μέχρι τοῦτο ἀπέτυχον, δι' ἄγνοιαν τῶν φυσικῶν ἴδιοτήτων τοῦ τόπου· μεγάλα δημόσια ἔργα, πλημμελῶς, ἐλλείψει τῶν ἀναγκαίων κλιματολογικῶν στοιχείων, κατασκευασθέντα, κατεστράφησαν ἐντελῶς, συμπαρασύραντα περιουσίας, ὑπάρξεις καὶ ἄλλα σπουδαῖα δημόσια καὶ ἴδιωτικὰ συμφέροντα. Ἡ καλλιέργεια τῶν προσφυεστέρων εἰς τὸ τοπικὸν κλῖμα φυτῶν, ἡ ἐγκλιμάτισις νέων πλουσιωτέρων γεωργικῶν προϊόντων, ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν πολλῶν φυσικῶν ἀρετῶν τῆς ποικίλης ἐλληνικῆς γῆς χωλαίνει ἢ μᾶλλον εὔρισκεται εἰσέτι εἰς ἀρχέγονον κατάστασιν, ἐλλείψει τῶν ἀναγκαίων παρατηρήσεων καὶ πειραματικῶν ἐρευνῶν.

Πολύτιμα ὑλικὰ τοῦ τόπου, πολλαχῶς χρήσιμα εἰς τὴν πρόσδον ταῦτα, τὴν εὐημερίαν αὐτοῦ, παραμένουσιν ἀχρησταῖς ἢ καὶ ἄγνωστα, δι' ἄγνοιαν τῶν σπανίων φυσικῶν ἴδιοτήτων ἢ καὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν ἐγχώρια ὑλικά, ἀπαραίτητα εἰς τὴν Μηχανικήν, τὴν Οἰκοδομικήν, τὴν Βιομηχανίαν, ἀγνοοῦνται ἢ παραβλέπονται, εἰσαγομένων δι' ἀδρᾶς δαπάνης ἔξωθεν ἄλλων. Εἰς τὸν τόπον τῆς πέτρας, προτείνονται καὶ συζητοῦνται, διὰ τὴν ὅδοιςτρωσίαν τῶν πόλεων, ξένοι λίθοι καὶ ἄλλαι σχετικαὶ οὐσίαι τὸ πολύχρονον καὶ πολύτιμον ἐλληνικὸν μάρμαρον μένει σχεδὸν ἄγνωστον καί, συνεπῶς, ἀνεκμετάλλευτον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ πόσαι ἄλλαι πολύτιμοι φυσικαὶ δυνάμεις, καὶ πόσαι ἄλλαι σπάνιαι φυσικαὶ ἴδιότητες τῆς προνομιούχου ἥμαντος χώρας μένουσιν ἀνεκμετάλλευτοι, ἐλλείψει ἐπιστημονικῆς μελέτης αὐτῶν! Πόσοι φυσικοὶ θησαυροὶ αὐτῆς παρεχωρήθησαν ἢ μᾶλλον ἐδωρήθησαν εἰς ξένους ἔξι ἀγνοίας τῆς ἀξίας των!

Ἐκ μόνης τῆς συλλογῆς τῆς ὁμηρίνης, τῶν ὀλίγων ἐκ πεύκης δασῶν ἐνὸς τμήματος αὐτῆς, ἡ Γαλλία εἰσπράττει περὶ τὰ

25 ἑκατομμύρια δραχμῶν ἐτησίως, ἐνῷ ἡ βιομηχανικὴ ἐκμετάλλευσις αὐτῆς, διὰ τῆς παραγωγῆς σάπωνος, τερεβινθίνης, κολοφωνίου καὶ διαφόρων ἄλλων χημικῶν προϊόντων, δεκαπλασιάζει τὸ ποσὸν τοῦτο ὑπὲρ δλοκλήρου τῆς χώρας καὶ τοῦ Κράτους! Τί εἰσπράττει ἐκ τῆς συλλογῆς τῆς ὁητίνης καὶ τί θὰ ἡδύνατο νὰ κερδίζῃ ἐκ τῆς βιομηχανικῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτῆς ἡ πευκοσκεπής Ἑλλάς;

Ποία θὰ ἦτο ἡ ἐκμετάλλευσις, ἐν ἄλλῃ χώρᾳ, τοῦ μονοπωλίου, καθ' ὅλον τὸν κόσμον, τῆς σμύριδος, τῆς σταφίδος καὶ ἄλλων τοῦ τόπου ήμῶν μοναδικῶν εἰδῶν!

Πόσαι καλλιέργειαι πολυτίμων ἔνων προϊόντων, ἀντὶ τῶν κοινῶν καὶ πτωχῶν ἡμετέρων, θὰ εἰσήγοντο, πλουτίζουσαι καὶ ζωγονοῦσαι τὸν τόπον, ἐὰν ἐγνωρίζομεν νὰ προσαρμόσωμεν εἰς τὰς πολλὰς καὶ πολυτίμους τοῦ Ἑλληνικοῦ κλίματος ποικιλίας τὰ κατάλληλα τῶν διαφόρων γεωγραφικῶν πλατῶν τῆς Γῆς πλούσια φυτά!

Ἡ πρόγνωσις τοῦ χρόνου τῆς ὀριμάνσεως τῶν καρπῶν, καὶ ίδιᾳ τῆς σταφίδος, εἶναι ἀδύνατος, ἡ ἔξασφάλισις τῆς ἀγροτικῆς περιουσίας ἐκ τῶν καταιγίδων, τῆς χαλάζης, τῶν βροχῶν, τῶν πλημμυρῶν καὶ τῶν θεομηνιῶν ἐν γένει ἀνέφικτος, καὶ ἡ κατασκευὴ σοβαρῶν ὑδραυλικῶν καὶ ἄλλων δημοσίων ἔργων ἀκατόρθωτος ἄνευ τῶν κλιματικῶν στοιχείων τοῦ τόπου. Καὶ ἐν γένει, πολλαὶ ἐπιχειρήσεις καὶ ἄλλα ἔργα προαγωγῆς, ἀνάπτυξεως καὶ πλουτισμοῦ τῆς χώρας ήμῶν καθίστανται ἀδύνατα, ἀποτυγχάνουσιν ἢ ἀναβάλλονται, ἐλλείψει τῶν φυσικῶν στοιχείων, τῶν ὑπὸ μόνης τῆς παρατηρήσεως ἢ τῆς πειραματικῆς ἐρεύνης παρεχομένων.

Πρέπει νὰ ἐννοηθῇ καλῶς, ὅτι ἡ περιβάλλουσα ἔκαστον λαὸν φύσις, ἥτοι ἡ φύσις τῆς χώρας, ἥν κατοικεῖ, εἶναι ἡ δημιουργὸς δύναμις τῆς εὐημερίας, τῆς καταστάσεως καὶ, κατὰ μέγα μέρος, αὐτῆς τῆς τύχης του. Ἡ ἔξωτερη διαμόρφωσις καὶ ἡ ἐσωτερικὴ σύστασις τοῦ ἐδάφους, αἱ ἐν τῷ ὁργανικῷ κόσμῳ

ώς καὶ αἱ ἐντὸς τῶν σπλάγχνων τῆς Γῆς φυσικαὶ δυνάμεις, αἱ γαλούχοῦσαι τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον, εἶναι ἡ πηγὴ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀκμῆς ἑκάστου ἔθνους.

Γ'

Καὶ διὰ νὰ δεῖξωμεν σαφέστερον καὶ μᾶλλον συγκεκριμένως μέχρι τίνος μεγάλου βαθμοῦ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν φυσικῶν πόρων τῆς χώρας συνδέεται πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην τῆς φύσεως αὐτῆς, καὶ πόσον ἡ ἀκριβῆς γνῶσις τῶν φυσικῶν ἴδιοτήτων τοῦ τόπου ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ὁργανισμοῦ καὶ τῆς ὑλικῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἀρκεῖ νὰ λάβωμεν ἐν παραδειγμα ἐκ τῆς στενῆς σχέσεως, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῆς Γεωργίας καὶ τῆς Μετεωρολογίας.

Εἶναι πολλὰ καὶ περίπλοκα, ὡς γνωστόν, τὰ γεωργικὰ ζητήματα, τὰ ὅποια συνδέονται ἀναποσπάστως πρὸς τὴν Κλιματολογίαν καὶ τὴν Μετεωρολογίαν καθόλου ποικίλλουσι δὲ μετὰ τοῦ κλίματος, τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, τοῦ εἴδους τῆς καλλιεργείας, τῆς τοπογραφικῆς διαμορφώσεως τῆς χώρας κ.τ.λ. Οὕτω π.χ. ἡ μελέτη τοῦ κλίματος ἑκάστου τόπου δεικνύει:

1^ο) Τίνα τὰ εἰδη τῆς καλλιεργείας, τὰ ὅποια δύνανται νὰ εὐδοκιμῶσι μεγάλως ἐν αὐτῷ τίνα τούτων παρέχουσι τὸν μέγιστον βαθμὸν ἐπιτυχίας: καὶ τίνα, τούταντίον, ἡ Ἐπιστήμη συμβούλευει νὰ ἀποφεύγωμεν ὡς ἀσύμφορα.

Καὶ ὃν εἰς ἄλλας πολὺ μᾶλλον ἡμῶν γεωργικῶς προηγμένας χώρας, ὡς ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Αὐστρία, ἡ Ἀμερική, ἔνθα μακρὰ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ γεωργικὴ πεῖρα πρὸ πολλοῦ ἥδη καθιέρωσε τὰ κατάλληλα καὶ πλουσίως εὐδοκιμοῦντα ἐν ἑκάστῳ τόπῳ αὐτῶν εἰδη τῆς καλλιεργείας, θεωρῶσιν ἀπαραίτητον καὶ ἐργάζονται συντόνως καὶ ἀδιακόπως πάντοτε, ἵνα γνωρίσωσι τοὺς ἀναγκαίους κλιματολογικοὺς καὶ

μετεωρολογικοὺς ὅρους πρὸς ἐπιτυχῆ ἀνάπτυξιν ἐκάστου φυτοῦ, πόσον μᾶλλον ἀναγκαία καὶ χρήσιμος πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ μελέτη αὐτῇ παρ' ἡμῖν, ἔνθα οὔτε δλόκληρος ἢ χώρα ἐκαλλιεργήθη εἰσέτι, οὔτε δλα τὰ δυνάμενα νὰ εύδοκιμήσωσιν, ἐν τῇ μεγίστῃ ποικιλίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος¹, φυτικὰ εἰδη εἰσήχθησαν ἐν αὐτῇ, οὔτε μελέται κἄν πρὸς χρησιμοποίησιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῆς πολυτίμου καὶ ὑπὸ ποικίλας ἀπόφεις πλουτοφόρου ταύτης ἰδιότητος τῆς μεγάλης ποικιλίας τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος ἐγένοντο, οὔτε φυσικαὶ ἢ ἄλλαι οἰαιδήποτε ἐπιστημονικαὶ παρατηρήσεις καὶ ἔρευναι καθωδήγησαν ποτὲ τὴν ἐπιτυχῆ ἐν ἐκάστῃ γεωργικῆ περιφερείᾳ ἐκλογὴν τῆς καλλιεργείας ἀλλὰ μέγισται ἐκτάσεις δυνάμεναι, ὡς ἐκ τοῦ κλίματος καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, νὰ συντελέσωσι σπουδαίως, διὰ καλλιεργείας πλουσίων ἔνων ἢ καὶ ἐγχωρίων ἀκόμη προϊόντων, εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν οἰκονομίας καὶ τὸν πλουτισμὸν τῆς χώρας, μένουσιν ἐντελῶς ἀκαλλιεργητοι, ἐδὲν δὲν καλλιεργῶνται δι' ἀκαταλλήλων καὶ πτωχῶν εἰδῶν ἢ ἐδὲν δὲν σπείρωνται ἀκόμη, ὡς πρὸχιλιετηρίδων, διὰ κριθῆς!

2^ο) Τίς ἡ καταλληλοτέρα ἐποχὴ τῆς ἐκτελέσεως τῶν διαφό-

¹ Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τῶν νέων μάλιστα χωρῶν αὐτῆς, παρέχει σπάνιον παράδειγμα μεγίστης ποικιλίας. Ἀπὸ τῶν φαλακρῶν βράχων τῆς Λακωνίας μέχρι τῶν ἀνεξαντλήτων γονιμότητος πεδιάδων τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας, ἀπὸ τῶν ἔηρῶν καὶ λεπτῶν τοπίων τῆς Ἀττικῆς μέχρι τῶν ὑγρῶν καὶ παμφόρων κοιλάδων τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἀπαντῶσιν δλοι οἱ καρπάκτηρες τοῦ κλίματος, δλοι οἱ βαθμοὶ τῆς εὐφορίας, δλαί οἱ ποικιλίαι τῆς βλαστήσεως. Πόσαι χῶραι καὶ πάσα κλίματα συνεπικυνῶθησαν ἐντὸς τῆς μικρᾶς ταύτης γονίας τῆς Γῆς! Οὕτως, εἰς τὰς νοτίας, τὰς θερμάς σχετικῶς ἑλληνικάς χώρας, εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Μεσσηνίαν, τὴν Ζάκυνθον, τὴν Κεφαλληνίαν καὶ ἄλλαχοῦ, δὲν εύδοκιμεῖ μόνον ἡ ἔλαία, οὐδὲ ἐπιτυγχάνουσιν ἀπλῶς τῶν ἐσπεριδοειδῶν πάσαι αἱ λεπταὶ ποικιλίαι, ἀλλὰ φύεται καὶ καρποφορεῖ διφοίνει καὶ ὀριμάζει τοὺς καρποὺς τῆς αὐτῆς ἡ βανανέα· ἐνῷ ἀφ' ἐτέρου, ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὁροπεδίων τῆς Ἀρκαδίας ἀποτυγχάνει πᾶσα λεπτὴ βλαστησίς, ἐκλείπει αὐτῇ ἡ ἔλαία, καὶ ἐμφανίζεται ἡ ἔλατη! Ἀνά τὰ βόρεια παράλια τοῦ Αιγαίου, καὶ ίδια ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, τὸ κλίμα ὅμοιαζει σχεδὸν πρὸς τὸ τῆς Κεντρικῆς Γερμανίας· ὅρος δέ, οἰον δὲ "Αθως, συνενώνει ἐπὶ τῶν κλιτύων αὐτοῦ σχεδὸν δλα τὰ εἰδὴ τῶν γνωστῶν δένδρων τῆς Εὐρώπης!

ρων ἔργων τῆς καλλιεργείας ποῦ π. χ., ώς ἐκ τῆς θερμοκρασίας, τῆς ὑγρασίας καὶ ἐν γένει τῶν κλιματολογιῶν δρων, πρέπει νὰ σπείρωμεν ἐνωρίτερον καὶ ποῦ βραδύτερον ποῦ καὶ πότε νὰ φυτεύσωμεν τὰ διάφορα φυτά, ώς π. χ. τὸν βάμβακα, τὸν καπνόν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα εἴδη.

3^{ον}) Ποῦ, ώς ἐκ τῆς ὑγρασίας καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, πρέπει νὰ σπείρωμεν πυκνὰ καὶ ποῦ ἀραιά.

4^{ον}) Τίνες αἱ εὐμενεῖς καὶ τίνες αἱ δυσμενεῖς ἐπιδράσεις τῆς μεταβολῆς τῆς ἑτησίας πορείας καὶ διανομῆς τῶν μετεωρολογικῶν στοιχείων, ώς τῆς θερμότητος, τῆς βροχῆς, τῆς ὑγρασίας, ἐπὶ τῶν διαφόρων φάσεων τῆς ἀναπτύξεως τοῦ φυτοῦ καὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ προϊόντος αὐτοῦ, καὶ πῶς, διὰ καταλλήλων γεωργικῶν μεθόδων, εἶναι δυνατὸν πολλάκις νὰ προληφθῶσιν ἢ βελτιωθῶσιν αὗται.

5^{ον}) Τίνα τὰ φυσικὰ στοιχεῖα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὅποιων:

α') ἀσφαλίζεται ὑπὸ τῶν σχετικῶν ἀσφαλιστικῶν ἔταιρειῶν ἡ ἀγροτικὴ περιουσία, καὶ ἵδια ὁ καρπὸς αὐτῆς, ἐκ τῆς χαλάζης, τῶν καταιγίδων, τῶν βροχῶν, τῶν πλημμυρῶν, τοῦ παγετοῦ καὶ τῶν θεομηνῶν ἐν γένει.

β') προγινώσκεται ὁ χρόνος τῆς ὡριμάνσεως τῶν καρπῶν.

γ') κατασκευάζονται ἀσφαλῶς καὶ καρποφόρως τὰ σοβαρὰ ὑδραυλικὰ ώς καὶ τὰ τῆς συγκοινωνίας δημόσια ἔργα.

δ') ἐκμεταλλεύονται μετ' ἐπιτυχίας βιομηχανικῶς τὰ γεωργικὰ προϊόντα κ.λ.π.

Αφ' ἔτέρου, ἡ Γεωργικὴ Μετεωρολογία, γνωρίζουσα εἰς τὸν γεωργίους τὴν ὑγρασίαν τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ἐδάφους, καθιστᾷ αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ λάβωσι τὰ ἀναγκαῖα προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τῆς ἐμφανίσεως διαφόρων φυτικῶν νόσων, ώς π. χ. τοῦ περονοσπόρου, ἐκτελοῦντες ἐν καιρῷ τὰς ἀντιρρυπογαμικὰς θεραπείας, αἵτινες, διὰ νὰ εἶναι ὀφέλιμοι, πρέπει νὰ ὑποδεικνύονται ἐγκαίρως· οὕτω δὲ προηγοῦνται αὗται ἐπαρκῶς τῆς ἐμφανίσεως τῆς νόσου.

Πρὸς τούτοις, ἡ προστασία τῶν γαιῶν κατὰ τοῦ κινδύνου μακρᾶς ἔηρασίας, διὰ τῆς τεχνητῆς συντηρήσεως τῆς ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους, καὶ ἡ διὰ τεχνητῶν μέσων αὔξησις τῆς νυκτερινῆς δρόσου, ἵς ἡ εὐεργετική, κατὰ τὸ θέρος ἴδιως, ἐπὶ τῆς βλαστήσεως ἐπίδρασις, εἰς τὰ ἡμέτερα ἔηρα κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους κλίματα, εἶναι πολλάκις σωτήριος εἰς τὴν Γεωργίαν, συνδέονται ὠσαύτως πρὸς τὸ ἔργον τῆς Γεωργικῆς Μετεωρολογίας.

Θὰ ἡδυνάμεθα δὲ νὰ ἀναφέρωμεν εἰσέτι μέγα πλῆθος τοιούτων γεωργικῶν προβλημάτων, ὃν ἡ λύσις ἔξαρταται ἐκ τῆς Μετεωρολογίας καὶ τῆς μελέτης τοῦ κλίματος καὶ τῆς φύσεως καθόλου ἐκάστου τόπου ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ζητημάτων φωτεινὴ ἀρωγὴ αὐτῆς παρέχει εἰς τὴν Γεωργίαν τόσον προφανεῖς καὶ μεγάλας ἐκδουλεύσεις, ὅστε εἶναι περιπτόν, νομίζομεν, νὰ ἐπιμείνωμεν ἐπὶ πλέον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἄλλων.

Οὕτω, διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν τούτων ἔρευνῶν, οὐ μόνον ἡ τόσον ἀναγκαίᾳ ἐπέκτασις τῆς καλλιεργείας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἡ εὐδόκιμος ἐγκλιμάτισις νέων πλουσίων φυτῶν παρ' ἡμῖν θέλει βαθμηδὸν προαχθῆ, οὐ μόνον τὰ κατάλληλα καὶ πλουσίως καλλιεργήσιμα ἐν ἐκάστῃ γεωργικῇ περιφερείᾳ τῆς χώρας φυτικὰ εἴδη θέλουσιν ἐπιστημονικῶς μελετηθῆ καὶ δοισθῆ, ἀλλὰ καὶ αἱ μέθυδοι τῆς καλλιεργείας, καὶ τὰ ὄργανα τῆς προστασίας, καὶ τὰ μέσα τῆς ἀσφαλείας αὐτῆς, τῇ βοηθείᾳ τῶν φώτων τῆς Ἐπιστήμης, θέλουσι μεγάλως βελτιωθῆ.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν πρακτικῶν ὀφελειῶν, ἃς παρέχει εἰς τὴν Γεωργίαν ἡ μελέτη τῆς φύσεως τῆς χώρας, καὶ ἴδιᾳ ἡ παραλληλος πρὸς τὰς φάσεις τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ φυτοῦ παρατήρησις τῶν κλιματολογικῶν στοιχείων καὶ τῶν μετεωρολογικῶν ἐν γένει φαινομένων, καὶ αὐτῇ ἡ Βοτανικὴ ἐπιστήμη συνάγει ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν τούτων ἔρευνῶν καὶ τῶν σχετικῶν πειραμάτων σπουδαῖα φυτολογικὰ πορίσματα, μεγάλως προάγοντα καὶ ἀσφαλῶς παθοδηγοῦντα αὐτὴν ἐν ταῖς ἴδιαις ἐπιστημονικαῖς θεωρίαις καὶ ἔρευναις.

Δ'

Ἐτέρα μεγάλη ὑπηρεσία τῆς Μετεωρολογίας πρὸς τὴν Γεωργίαν, ἀπαραίτητος ἥδη εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ γεωργικοῦ ἔργου πάσης χώρας καταστᾶσα, τόσον διὰ τὰ ποικίλα τῆς καλλιεργείας ἔργα ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχῆ συλλογὴν τῶν προϊόντων αὐτῆς, εἶναι **ἡ τῆς προγνώσεως τοῦ καιροῦ**. Πρὸς πολλοῦ ἥδη ὁ γεωργός, μεθ' ὅλου τοῦ λοιποῦ κόσμου καὶ ἴδιᾳ τοῦ ναυτικοῦ, ἀνυπομόνως καὶ ἐναγωνίως ἔζητει παρὰ τῆς Ἐπιστήμης τὴν εὐεργετικὴν καὶ σωτήριον ἐνίστεται ταύτην ἀρωγήν. Καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπηρεσίας ταύτης εἶναι τόσον αἰσθητή, καὶ ἡ ἔλλειψις αὐτῆς τόσον ἐπιζήμιος, ὥστε πολλάκις ὁ γεωργὸς παρ' ἡμῖν, πρὸς μεγάλην ζημίαν καὶ ἔστιτοῦ, καὶ τῆς καλλιεργείας, καὶ τῆς καθόλου παραγωγῆς τοῦ τόπου, ἀναγκάζεται νὰ καταφεύγῃ, ὅπως κανονίσῃ ἐκάστοτε τὰ διάφορα ἔργα του, εἰς σφαλεράς ἐμπειρικὰς προβλέψεις καὶ, τοῦθ' ὅπερ ἔτι χεῖρον, εἰς αὐτὰς τὰς (ἐπιτρεπομένας ἀκόμη δυστυχῶς ἐν Ἑλλάδι) ἀγυρτικὰς καὶ τόσον ἐπιβλαβεῖς, εἰς τὴν Γεωργίαν ἰδίως, προφητείας τῶν Καζαμιῶν! . . .

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, διὰ **ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ** οὐδαμοῦ εἰσέτι ἔφθασεν εἰς τὸν ἀναγκαῖον βαθμὸν τελειότητος, ὥστε νὰ παρέχηται παρὰ τῆς Ἐπιστήμης, **ὅς ἡ τῶν ἀστρονομικῶν φαινομένων**, μετὰ **βεβαιότητος** ἀλλανθάστου. Ἡ Μετεωρολογία δὲν εὑρίσκεται δυστυχῶς εἰσέτι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, εἰς τὸν θαυμάσιον ὄντως βαθμὸν τῆς τελειότητος καὶ ἀκριβείας, εἰς ὃν ἀνῆλθε πρὸ πολλοῦ ἥδη **ἡ Ἀστρονομία**. Ἐν τούτοις, καὶ εἰς ὃ ἀτελὲς σημεῖον εὑρίσκεται αὕτη ἀκόμη σήμερον ἐν τῷ προβλήματι τούτῳ, ἔξυπηρτεῖ μεγάλως καὶ ποικιλοτρόπως τὴν κοινωνίαν, προαγγέλλουσα ἐγκαίρως εἰς τὸν γεωργόν, μεθ' ἵκανῆς **πιθανότητος** (75 - 80 %) τὴν βροχήν, τὴν καταιγίδα, τὴν χάλαζαν, τὸν παγετόν, μετὰ μεῖζονος δὲ **πιθανότητος** **ἡ σχεδὸν βεβαιότητος** (95 - 98 %) εἰς τὸν ναυτικόν, τὸν ἀλιέα καὶ τὸν

ταξειδιώτην ἐν γένει τὰς θυέλλας, τὰς τρικυμίας καὶ καθόλου τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀνέμου, ὅπως λάβωσιν ἔγκαιρως τὰ μέτρα των καὶ προλάβωσι τυχὸν καταστοφάς. Δὲν ὑπάρχει δὲ κλάδος τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, εἰς τὸν δποῖον σοβαραὶ προβλέψεις τοῦ καιροῦ, γινόμεναι ἀρκετὰ ἔγκαιρως, δὲν παρέχουσιν ἀναμφισβήτητος ὑπηρεσίας.

Τὸ Μετεωρολογικὸν Τμῆμα τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, **συμπληρούμενον δεόντως καὶ ὑπὸ τῆς τηλεγραφικῆς ὑπηρησίας ἐπαρηνῶς πρὸς τοῦτο βοηθούμενον**, δύναται καὶ πρέπει νὰ παράσχῃ εἰς τὴν Γεωργίαν καὶ τὴν Ναυτυλίαν ἡμῶν τὴν εὐεργετικὴν ταύτην ὑπηρεσίαν. Ὁφείλομεν δημοσίᾳ δὲν δύναται νὰ εἴναι οὕτε τέλειον, ώς εἴπομεν ἡδη, ἄλλος οὕτε καὶ εὔκολον παρουσιάζει πολλὰς καὶ ποικίλας δυσκολίας. Πρὸς ἐπιτυχῆ λειτουργίαν ὑπηρεσίας προγνώσεων τοῦ καιροῦ ἀπαιτοῦνται, πλὴν τῆς εὐδοκίμου ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, καὶ ἄλλοι παράγοντες, ἀνεξάρτητοι αὐτῆς· ἐκτὸς τῶν ἐκ τῆς σημερινῆς ἀτελοῦς ἔτι καταστάσεως τοῦ σχετικοῦ κλάδου τῆς Ἐπιστήμης ἀβεβαιοτήτων, δὲ προγνώσει τοῦ καιροῦ, ἔχει νὰ παλαιότερη καὶ ὑπερνικήσῃ καὶ πολλὰς ἄλλας δυσυπερβλήτους, δυστυχῶς, ἐνίστε δυσκολίας, διοικητικῆς καὶ ὑλικῆς φύσεως, ἥτοι ἀνεξαρτήτους τῆς ἀρμοδιότητος καὶ τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ. Ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ, ἐπὶ τῆς γνώσεως τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρίας εὐρυτάτης ἐκτάσεως τῆς Γῆς στηριζομένη, καὶ ἐκ τῆς ἐπισκοπήσεως καὶ μελέτης αὐτῆς ἔξαγομένη, ἀπαιτεῖ τὴν ἔγκαιρον συγκέντρωσιν καθ' ἕκαστην πρωΐαν ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐσωτερικῶν καὶ πολυαριθμοτέρων ἔτι ἔξωτερικῶν τηλεγραφημάτων τὰ τηλεγραφήματα ταῦτα περιέχουσι περιληπτικῶς καὶ συμβολικῶς τὰς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις ἐκατοντάδος καὶ πλέον ἐλληνικῶν καὶ ἔνων Μετεωρολογικῶν Σταθμῶν, εἰς μεγάλην ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς ἀκτῖνα πέριξ τῶν Ἀθηνῶν, καθ' ὅλας

τὰς διευθύνσεις, διεσπαρμένων. Ὁ μετεωρολόγος μελετᾷ καὶ διαγινώσκει τὴν κατάστασιν τοῦ σώματος τῆς ἀτμοσφαιρίας, καὶ ἐξ αὐτῆς προβλέπει τὰς μελλουσάς μεταβολὰς τοῦ καιροῦ, ὡς ὁ ίατρὸς τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου, ἦτοι ἔξετάξων καὶ στηθοσκοπῶν, οὕτως εἰπεῖν, αὐτό, τῇ βιοηθείᾳ τῶν οἰκείων ἔκαστος ἐπιστημονικῶν ὅργάνων, ὃ μὲν ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας, ὃ δὲ ἐμμέσως διὰ τῶν Μετεωρολογικῶν Σταθμῶν, ὅσον ἔνεστι εύρυτερον, βαθύτερον καί, εἰ δυνατόν, ὀλόκληρον.

Διὰ τῶν τοιούτων τηλεγραφικῶς λαμβανομένων καθ' ἐκάστην πρωΐαν προσφάτων παρατηρήσεων καὶ ἐρευνῶν τῆς ἀτμοσφαιρίας, ἐπὶ εἰδικῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν ἀμέσως καταγραφομένων, εἰκονίζεται ἐπ' αὐτῶν ἡ γενική, εἰς μεγάλην περὶ τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἔκτασιν, ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις ἐκ τῆς μελέτης δὲ τῆς εἰκόνος ταύτης τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρίας, κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, συνάγεται μετὰ **πιθανότητος** (οὐχὶ βεβαιότητος), κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον μεγάλης, ἀναλόγως τοῦ πλήθους καὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν δεδομένων στοιχείων, ἡ διὰ τὴν ἐπομένην ἢ τὸ πολὺ καὶ τὴν μεθεπομένην ἡμέραν μεταβολή, ἦτοι ἡ **πρόγνωσις τοῦ καιροῦ**. Ἀνευ τῶν στοιχείων τούτων καὶ τινῶν σχετικῶν **τοπικῶν** ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων, πρόγνωσις τοῦ καιροῦ εἶναι ἀδύνατος ἐπιστημονικῶς ὃ παρέχων αὐτὴν ἄνευ τοιούτων βάσεων ἢ διὰ μεῖζονα τῆς μιᾶς ἢ τὸ πολὺ δύο ἡμερῶν χρονικὴν περίοδον, καὶ μάλιστα μετὰ **βεβαιότητος**, ἐργάζεται ἔκτὸς τῶν ἐπιστημονικῶν μεθόδων. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ εἰς τὸν βαθμὸν ἀκόμη τῆς **πιθανότητος**, ἐγγύτατα ὅμως τῆς **βεβαιότητος**, ὡς εἴδομεν, διὰ τὸν ἄνεμον, μακράν ὅμως ἀκόμη αὐτῆς, δυστυχῶς, διὰ τὴν **βροχήν**, εὔρισκεται σήμερον, ἐπὶ τοῦ μεγάλου τούτου προβλήματος τῆς προγνώσεως τοῦ καιροῦ, ἡ Ἐπιστήμη.

Άλλὰ τὰ πολυάριθμα καὶ **ἀπαραίτητα** ταῦτα μετεωρολογικὰ τηλεγραφήματα, ἐὰν διαβιβάζωνται ἀτελῶς, καθὸ δημόσια, τὰ **ἔσωτερικά**, τούναντίον τὰ ἐκ τοῦ **ἔξωτερικοῦ** προερχόμενα,

τὰ καὶ πολυπληθέστερα καὶ χρησιμώτερα, ἀπαιτοῦσι (τοῦ Κράτους ἡμῶν μὴ ἔχοντος εἰσέτι, δυστυχῶς, ἵδια ἔξωτερικὰ καλώδια) **κολοσσιαίν δαπάνην** εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων δραχμῶν ἐτησίως ἀνερχομένην καί, ἐπομένως, δὲν τις δυσανάλογον πρὸς τὰ ὑλικὰ μέσα, ἅτινα δύναται νὰ διαθέσῃ τὸ δημόσιον ταμεῖον ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀστεροσκοπείου.

Πρὸς τούτοις, **διὰ νὰ εἶναι χρήσιμα** τὰ μετεωρολογικὰ τηλεγραφήματα, πρὸς ἔγκαιρον καί, ἐπομένως, **χρήσιμον** πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ, **εἶναι ἀπαραίτητον νὰ φθάνωσι πάντα σχεδὸν ἔγναίρως καὶ τακτικῶς**, πρὸς μεσημβρίας, εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον. Τοῦτο δῆμος ἀπαιτεῖ οὐ μόνον τὴν ἔγκαιρον ἐκ μέρους τῶν Σταθμῶν ἀποστολήν, ἥτις, διὰ τὰ τηλεγραφήματα τῆς δυτικῆς Εύρωπης, ἔνεκα τῆς μεγάλης σχετικῶς διαφορᾶς τῆς ὥρας αὐτῆς ἀπὸ τῆς τῶν Ἀθηνῶν, ὑπόκειται εἰς **ἀναπόφευκτον βραδύτητα**, ἀλλὰ καὶ τηλεγραφικὴν ὑπηρεσίαν ἐν Ἑλλάδι, ἔννοοῦσαν τὴν **σπουδαιότητα** καὶ τὸ **ἐπεῖγον** τῶν τηλεγραφημάτων τούτων καί, ἐπομένως, προθύμως σπεύδουσαν νὰ **προτιμᾶται** ταῦτα, καθὸ ἔξαιρετικῶς ἐπείγοντα, **ὡς καθιερώθη καὶ γίνεται πανταχοῦ καὶ πάντοτε.**

Παρ’ ἡμῖν, δυστυχῶς, συμβαίνει συνήθως τὸ ἐναντίον· ἡ τηλεγραφικὴ ἡμῶν ὑπηρεσία ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, πλὴν δλίγων ἔξαιρέσεων, ἔξ ἀγνοίας τῆς χρησιμότητος αὐτῶν ἥ καὶ ἔξ ἀπλῆς Ἰδιοτροπίας ἐνίστε, δσάκις δὲν παραλείπῃ τὴν μεταβίβασιν τῶν μετεωρολογικῶν τηλεγραφημάτων, ἀμελεῖ ἥ καὶ ἀφίνει ταῦτα τελευταῖα, καὶ ἀφοῦ προηγηθῶσι πάντα τὰ Ἰδιωτικά!... ‘Υπὸ τοιούτους τηλεγραφικοὺς ὅρους, ἔννοεῖται εὐκόλως, ὅτι ὑπηρεσία προγνώσεως καιροῦ ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἀδύνατος· δσάκις δὲ αὕτη καθίσταται δυνατή, καθὸ μὴ τακτικὴ καὶ Ἰδίᾳ καθὸ μὴ ἔγκαιρος, εἶναι πρακτικῶς ἄχρηστος διὰ τὸν τόπον. ‘Η σπουδαιότης τῆς ὑπηρεσίας ταῦτης καὶ τὸ ἐπεῖγον καὶ ἔγκαιρον τῆς ἀποστολῆς τῶν μετεωρολογικῶν τηλεγραφημάτων κατενοήθη τοσοῦτον καὶ ἔξετιμή εἰς τοιοῦτον βαθμὸν σήμερον, καθ’ ὅλον

τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ὥστε οὐ μόνον ἀμέσως μεταβιβάζονται ταῦτα, προτιμώμενα παντὸς ἄλλου, ἀλλ' ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἴδιας τηλεγραφικὰς γραμμάς, διὰ κολοσσιαίων δαπανῶν, δὲν ἐδίστασαν νὰ ἐγκαταστήσωσι, χάριν τῆς ταχείας καὶ τακτικῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν.

Καὶ τὸ μὲν ζήτημα τῆς ἐγκαίρου καὶ τακτικῆς συγκεντρώσεως τῶν τηλεγραφημάτων εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἔξαρταται ἐκ τῆς τηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας, δύναται βεβαίως, ὡς εἶναι πρέπον, νὰ λυθῇ εὐκόλως διὰ τῶν ἀναγκαίων διοικητικῶν μιέτρων ἀρκεῖ νὰ θελήσῃ τοῦτο τὸ Κράτος. Ἄλλὰ τὸ τῆς δαπάνης τῶν ἔξωτερικῶν τηλεγραφημάτων, ὑπερβολικῶς μεγάλης δυστυχῶς, παρίσταται ἐκ πρώτης ὅψεως, τούλαχιστον, ὡς **ἄλυτον!** Ἄλλαχοῦ τὰ μετεωρολογικὰ τηλεγραφήματα, οὐ μόνον τὰ ἐσωτερικὰ ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἔξωτερικά, δυνάμει εἰδικῆς συμβάσεως μεταξὺ τῶν διαφόρων Κρατῶν, ἔχοντων ἴδιας μετὰ τοῦ ἔξωτερικοῦ τηλεγραφικὰς συγκοινωνίας, διαβιβάζονται **δωρεάν**. Τοῦτο ὅμως, ἐλλείψει δημοσίου μετὰ τοῦ ἔξωτερικοῦ διὰ καλωδίων τηλεγραφικοῦ συνδέσμου, εἶναι ἀδύνατον ἐν Ἑλλάδι τὸ Κράτος πληρώνει εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Ἐταιρείαν, εἰς ἣν ἀνήκουσι τὰ σχετικὰ τηλεγραφικὰ καλώδια, πάντα τὰ εἰς τὸ ἔξωτερικὸν ἀποστελλόμενα ὑπ' αὐτοῦ δημόσια τηλεγραφήματα.

Καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὑπηρεσία τῆς προγνώσεως τοῦ καιροῦ ἐν ἀρχῇ τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἐν ἔτει 1890, ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἀπελπισθείσης πρὸ τοῦ ἀνυπερβίλητου τούτου προσκόμματος τῆς κολοσσιαίας δαπάνης, ὡς ἀδύνατος καὶ ἀκατόρθωτος ἐν Ἑλλάδι. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ παρ' ἥμιν γεωργικὸς καὶ ναυτικὸς κόσμος κατεδικάζετο οὕτω νὰ στερηθῇται διὰ παντὸς τῆς εὐεργετικῆς καὶ ἀπαραιτήτου εἰς αὐτὸν ὑπηρεσίας ταύτης τῆς Ἐπιστήμης, δὲ τόπος ἐν γένει νὰ παραμείνῃ ἄνευ τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου στοιχείου, ἐνὸς τῶν ὀργάνων τῆς προσόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἄλλ' ἡ ἐλλειψις τῆς ἀνταλλαγῆς μετὰ τοῦ ἔξωτερικοῦ μετεω-

ρολογικῶν τηλεγραφημάτων δὲν ἔχει μόνον ὡς συνέπειαν τὴν στέρησιν τῆς ὑπηρεσίας τῶν προγνώσεων τοῦ καιροῦ, ἀλλὰ μετ' αὐτῆς καὶ τὴν πλήρη ἄγνοιαν τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῆς θαλάσσης ἐκτὸς τῶν ἐλληνικῶν συνόρων καὶ τῶν ἐλληνικῶν ἀκτῶν, ὡς καὶ τὴν διακοπὴν πάσης τοιαύτης ἐπικοινώνιας μετὰ τοῦ ἔξω πεπολιτισμένου κόσμου.

Καὶ ἡ ἐπικοινωνία αὕτη δὲν εἶναι ἀσήμαντος, οὐδὲ ἡ ἐντεῦθεν μόνωσις καὶ ὁ τοιοῦτος ἀποκλεισμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνευ ἐπιζημίων ἥθυκῶν καὶ ὑλικῶν συνέπειῶν. Ἀποχωριζομένη διὰ τοῦ χάσματος τούτου ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τῶν λοιπῶν πεπολιτισμένων Κρατῶν, θὰ ἦτο ἡ μόνη ἐν Εὐρώπῃ χώρα, τῆς ὁποίας ἡ ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις θὰ παρέμενε, καθ' ἐκάστην, ὡς ἡ τῶν ἀγρίων τόπων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀφρικῆς, ἀγνωστος εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν δημόσιον καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Τουρκία δὲν ἀρνεῖται τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην εἰς τὴν διεθνῆ μετεωρολογικὴν διοργάνωσιν, οὐδὲ στερεῖται τῶν ἐντεῦθεν πλεονεκτημάτων. Καὶ θεωρεῖται ἡ τοιαύτη ἐπικοινωνία, ὡς καὶ εἶναι ὄντως, σπουδαῖον πλεονέκτημα διὰ πᾶσαν χώραν καὶ ἴδιαιτέρως δι' ἐκείνας, αἵτινες, ὡς ἡ Ἑλλάς, δύνανται καὶ ἐπιδιώκουν νὰ προσελκύσου τὸ πλουτοφόρον ὕενα τῶν ξένων μεταξὺ ἄλλων μέσων καὶ διὰ τακτικῆς καθημερινῆς δημοσιεύσεως ἐν τῷ Τύπῳ τῆς ἔξαιρετικῆς ὥραιότητος καὶ λαμπρότητος κατὰ τὸν χειμῶνα, τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον, τοῦ κρατοῦντος ἐν αὐταῖς καιροῦ καὶ ἐν γένει τῆς γλυκύτητος τοῦ ἥπιον μεσημβρινοῦ κλίματός των.

Εἶναι δὲ γνωστόν, ὁποίας προσπαθείας καὶ πόσας δαπάνας καταβάλλουσιν ἄλλοι μεσημβρινοὶ τόποι, δπως διαφημίζηται καθ' ἐκάστην, διὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ Τύπου, δὲν αὐτοῖς ἐπικρατῶν καιρός δὲν διστάζουν δὲ νὰ καταφεύγωσι καὶ εἰς ἔξογκάσεις τῶν τοπικῶν θερμοκρασιῶν καὶ εἰς ἀποσιωπήσεις τῶν κακοκαιριῶν αὐτῶν, χάριν τῆς καλουμένης **βιομηχανίας τῶν ξένων**. Εύτυχῶς, ἡ Ἑλλὰς δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην, δπως καταφεύγῃ εἰς τοιαῦτα τεχνάσματα· τὸ κλῖμα αὐτῆς, κατὰ

τὰς τρεῖς μὴ θεομάς ὥρας τοῦ ἔτους, ἔχει τοιαῦτα φυσικὰ θέλγητρα, ὅστε ἀρκεῖ μόνον νὰ καθιστᾶ τὸν ἐν αὐτῇ κρατοῦντα καιρὸν γνωστὸν ἔξω, ὅπως προσελκύῃ τοὺς ἔνοντας, ἐὰν παρέχῃ συγχρόνως εἰς αὐτὸν καὶ τὰ μέσα ἀνέτου καὶ εὐαρέστου διαμονῆς¹.

’Αλλ’ ἐὰν, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρῳ, ἡ Κυβέρνησις ἀπηλπίσθη τότε καὶ ἐθεώρησε τὸ ζήτημα τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν μετεωρολογικῶν τηλεγραφημάτων μετὰ τοῦ ἔξωτερικοῦ ἄλυτον, εὔτυχῶς

¹ Τὸ Ἐθνικὸν Ἀστεροσκοπεῖον εἶχε κατορθώσει ἄλλοτε (1892) νὰ δημοσιεύηται εἰς τινας μεγάλας παρισινάς ἐφημερίδας ἐκ τοῦ Δελτίου τοῦ Κεντρικοῦ Μετεωρολογικοῦ Γραφείου τῶν Παρισίων ὃ ἐν Ἀθήναις καὶ Κερκύρᾳ ἐπικρατῶν καιρός. Δυστυχῶς ὅμως τοῦτο, ἔνεκα τῆς βραδύτητος τῶν πρωϊνῶν μετεωρολογικῶν τηλεγραφημάτων μας, δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ. Τὰ τηλεγραφήματα ταῦτα, διὰ νὰ λαμβάνωνται ὑπ’ ὅψιν καὶ δημοσιεύωνται ἐν τῷ Δελτίῳ τοῦ Μετεωρολογικοῦ Γραφείου, πρέπει νὰ φθάνωσιν εἰς Παρισίους, ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐνδωπαῖκας πρωτευούσας, πρὸ τῆς 11ης π. μ. ἀλλὰ τοῦτο, ἔνεκα τῆς βραδύτητος τῆς ἀποστολῆς των ἐξ Ἀθηνῶν, συχνάκις δὲν κατορθώνται καὶ, ἐπομένως, πολλάκις ἐλλείπουσιν ἐκ τῶν ἐκεῖ μετεωρολογικῶν δελτίων, τόσον τῶν ἐπισήμων ὅσον καὶ τῶν εἰς τὰς ἐφημερίδας δημοσιευομένων.

Δυστυχῶς, ὅλαι αἱ μέχρι τοῦδε γενόμεναι ἐνέργειαι καὶ διαμαρτυρίαι τοῦ Ἀστεροσκοπείου παρὰ τῇ τηλεγραφικῇ ὑπηρεσίᾳ, ὅπως ἐπισπεύδῃ τὴν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἀποστολὴν τῶν μετεωρολογικῶν τηλεγραφημάτων καὶ τὴν ἐντεῦθεν διαβίβασιν αὐτῶν εἰς τὸ ἔξωτερικόν, παρὰ τὰς ἑκάστοτε ἀξιεπαίνους συστάσεις τῆς ἀνωτέρας διευθύνσεως αὐτῆς, ἀπέβησαν εἰς μάτην. Πολλὰ ὅμοια διαβήματα ἐγένοντο, πρὸ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, καὶ παρὰ τῷ ‘Υπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπὸ τῶν διευθυντῶν τῶν μεγάλων ἔνοδοχείων τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ίδιως τοῦ τῆς Μεγάλης Βρετανίας, χάριν τῆς προσελκύσεως ἔνων· ἀλλὰ καὶ αὐτά εἰς οὐδὲν ὀφέλησαν δυστυχῶς. ‘Ομοίως εἰς οὐδὲν ἵσχυσαν καὶ αἱ σχετικαὶ αἰτήσεις ἔνων πρεσβειῶν ἐν Ἀθήναις, κατόπιν ὑποδειξεων ἐκ μέρους τῶν οἰκείων Μετεωροσκοπείων.

”Οταν ἡ Ἑλλὰς ἐννοήσῃ καλῶς καὶ, ἐπομένως, ἀποφασίσῃ νὰ σκεφθῇ σοβαρῶς περὶ τῆς ἀναπτύξεως ἐν αὐτῇ τῆς πλουτοπαραγωγοῦ βιομηχανίας τῶν ἔνων καὶ τοῦ τρόπου τῆς προσελκύσεως καὶ τῆς συρροής αὐτῶν καὶ εἰς τὴν χώραν ἡμῶν, τότε βεβαίως, ἀλλὰ τότε μόνον, θὰ καταστῆ δυνατὸν νὰ ληφθῶσι σοβαρὰ καὶ ἀποτελεσματικά μέτρα, ὅπως τὰ διεθνῆ μετεωρολογικὰ τηλεγραφήματα ἀποστέλλωνται εἰς τὸ ἔξωτερικόν καὶ λαμβάνωνται εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀστεροσκοπεῖον ἐγκαίρως. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πᾶσα πρὸς τοῦτο ἐνέργεια ἀποβαίνει, δυστυχῶς, ματαιοπονία.

Είναι δῆμος καιρός, νομίζομεν, τώρα μάλιστα, ὅτε προσεγγίζει ἡ περιπολήτος ἐνωσις τῶν ἐλληνικῶν σιδηροδρόμων μετὰ τῶν τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, νὰ σκεφθῶμεν καὶ ἡμεῖς περὶ ἐξμεταλλεύσεως τῶν φυσικῶν καλλονῶν, τῶν κλιματικῶν χαρισμάτων, τῶν τεχνικῶν θησαυρῶν καὶ τῶν ιστορικῶν τόπων τῆς μοναδικῆς ἀπὸ τοιαῦτης ἀπόφεως ἐλληνικῆς χώρας, πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἐν Ἑλλάδι βιομηχανίας τῶν ἔνων, ἀνταξίας αὐτῆς.

τὸ δὲ ἡμέτερον Ἀστεροσκοπεῖον, δπερ, ἀπὸ τῆς ἀναδιοργανώσεως αὐτοῦ, πολλὰς καὶ μεγάλας ὑλικὰς δυσκολίας εἶχε νὰ ὑπερπηδήσῃ καὶ εὔτυχῶς ὑπερεπήδησεν, ἀνευ μάλιστα τῆς συνδρομῆς τοῦ Κράτους, δὲν ἀπηλπίσθη καὶ αὐτὸ καὶ δὲν ὠπισθοδρόμησε πρὸ τοῦ κολοσσιαίου τούτου ὑλικοῦ σκοπέλου ἀλλ' ἔχον ὑπ' ὅψιν τὴν μεγάλην σπουδαιότητα τῶν τηλεγραφημάτων τούτων, οὐ μόνον διὰ τὸ καθαρῶς ἐπιστημονικὸν ἔργον καὶ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν του ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰ τὰ μεγάλα ἥμικα καὶ ὑλικὰ συμφέροντα τοῦ τόπου, προέβη εἰς πᾶσαν ἐξ αὐτοῦ ἔξαρτωμένην δυνατὴν ἐνέργειαν πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῶν. Καὶ εὐτυχῶς αἱ ἴδιαιτέραι αὗται προσπάθειαι ἡμῶν δὲν ἀπέβησαν εἰς μάτην τούταντίον, αἱ ἐνέργειαι αὗται ἐστέφθησαν ὑπὸ πλήθους ἐπιτυχίας. Οὕτω δὲ τὸ ξήτημα τοῦτο κατωρθώθη ἡδη πρὸ πολλοῦ νὰ λυθῇ κατ' εὐχὴν καὶ ἀνευ οὐδεμιᾶς δαπάνης τοῦ Κράτους!

Καὶ αὐτὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ εἶναι ὄντως ἡ μεγίστη τῶν ὑλικῶν δυσχερειῶν, ἃς εἶχε νὰ ὑπερνικήσῃ καὶ ἡ μεγίστη τῶν διοικητικῶν ἐπιτυχιῶν, ἃς ἀριθμεῖ, κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον, τὸ ἡμέτερον Ἀστεροσκοπεῖον. Δι' ἐπιτυχοῦς ἐν τῷ ἔξωτερικῷ παρὰ τοῖς ἔνοις Μετεωροσκοπείοις συνδυασμοῦ τοῦ ἰδίου ἔργου πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τὸ ἔργον ἑκάστου αὐτῶν, ἐν τῇ διεθνεῖ ἐπιστημονικῇ συνεργασίᾳ, τὸ ἡμέτερον Ἀστεροσκοπεῖον κατώρθωσεν, δπως τὸ ξήτημα τῆς μετ' αὐτῶν ἀνταλλαγῆς τῶν ἡμερησίων μετεωρολογικῶν τηλεγραφημάτων ἀποβάλῃ τὸν Ἑλληνικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ προσλάβῃ γενικωτέραν, διεθνῆ μιօρφήν οὕτω, μεταβληθείσης τῆς ἀπόψεως αὐτοῦ, υἱοθετήθη ὑπὸ τῶν ἱδρυμάτων τούτων καὶ ἐθεωρήθη, οἶνον καὶ πράγματι εἶναι, ὡς κοινοῦ καὶ διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος. "Οθεν, τῇ συνδρομῇ τῶν διαφόρων ξένων Μετεωροσκοπείων καὶ τῇ εὐμενεῖ συναινέσει τῆς Ἀγγλικῆς Τηλεγραφικῆς Ἐταιρείας Eastern, ἐπετεύχθη¹

¹ Πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου παρέσχον ἡμῖν προθύμως τὴν συνδρομὴν αὐτῶν οἱ ἑκάστοις κ. κ. Γενικοὶ Διευθυνταὶ τῶν Ταχυδρομείων καὶ Τηλεγράφων, ἐπίσης δὲ καὶ δὲν Ἀθήναις κ. Διευθυντὴς τῆς Τηλεγραφικῆς Ἐταιρείας Eastern.

οῦτως, ὅπως καὶ τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν ἀνταλλάσσῃ, καθ' ἑκάστην, μετὰ πολλῶν τοιούτων ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων, **δωρεάν**, μέγαν ἀριθμὸν μετεωρολογικῶν τηλεγραφημάτων, προερχομένων ἐξ ὅλων σχεδὸν τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ πολλῶν ἐνδιαφερόντων σημείων τῆς Μεσογείου, τῶν ὀκτῶν τῆς Β. Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐλάχιστα δὲ τηλεγραφήματα ὑπολείπονται ἀκόμη, ὅπως συμπληρωθῇ τελείως τὸ πρὸς κανονικὴν λειτουργίαν τῆς ὑπηρεσίας τῶν προγράμματος τοῦ καιροῦ ἀναγκαῖον διεύθυντος μετεωρολογικὸν δίκτυον ἡμῶν· τὸ δίκτυον δὲ τοῦτο, ἐκτεινόμενον μέχρι τῶν ὀκτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, καθίσταται οὕτως ἐν τῶν πληρεστέρων, εἰ μὴ τὸ πληρότερον, τῶν ἐν Εὐρώπῃ.

Πρὸς τούτοις, χάριν τῆς ἐντελεστέρας λειτουργίας τῆς ὑπηρεσίας ταύτης, καὶ ἴδιᾳ πρὸς ἔξασφάλισιν αὐτῆς ἀπὸ πάσης τυχὸν διακοπῆς, συνεπείᾳ ἐνδεχομένης καὶ ἀναποφεύκτου ἐνίστε βραδύτητος τῶν συνήθων τηλεγραφημάτων, τῇ αἰτήσει ἡμῶν ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς ἐν Παρισίοις συνελθούσης **Διεύθυνος Συνδιασμέψεως τῆς ὁρας** ἡ ἀποστολὴ καθ' ἑκάστην πρωῖαν ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις **Κεντρικοῦ Μετεωρολογικοῦ Γραφείου**, διὰ τοῦ Ραδιοτηλεγραφικοῦ Σταθμοῦ τοῦ Πύργου Eiffel, ἐνὸς γενικοῦ μετεωρολογικοῦ τηλεγραφήματος, χρησιμωτάτου οὐ μόνον πρὸς μερικήν, ἐν ἀνάγκῃ, ἀναπλήρωσιν τῶν ἐλλειπόντων συνήθων μετεωρολογικῶν τηλεγραφημάτων, ἀλλὰ καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τούτων διὰ γενικωτέρων στοιχείων τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας.

Οὕτω λοιπόν, χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας ταύτας τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπείου, ἔξησφαλίσθησαν ἥδη καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα τὰ ἀναγκαῖα ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα πρὸς ἀπόκτησιν **ὑπηρεσίας προγράμματος τοῦ καιροῦ**, ἦτοι σπουδαίου ὀργάνου ὑλικῆς προαγωγῆς καὶ ἀναπτύξεως, ἀλλὰ καὶ ἀπαραιτήτου συμβόλου προόδου καὶ πολιτισμοῦ τοῦ τόπου.

Τὸ σπουδαιότερον καὶ δυσκολώτερον μέρος τοῦ προβλήματος τούτου ἐλύθη ἥδη κατ' εὐχήν· ἐξ ἡμῶν δὲ πλέον ἔξαρταται

σήμερον ή συμπλήρωσις τῆς ὑπηρεσίας ταύτης καὶ ή πρακτικὴ ἐκμετάλλευσις αὐτῆς. Διὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ συγκεντρουμένων πολυτίμων ἐπιστημονικῶν στοιχείων, εάν, πλὴν τῆς καθαρᾶς ἐπιστημονικῆς μελέτης, εἰς ἣν ταῦτα μέχρι τοῦτο χρησιμεύουσι, θελήσωμεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν αὐτὰ καὶ πρακτικότερον, θέλει ταχέως καταστῆ δυνατὴ καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ἐπιτυχὴς λειτουργία ὑπηρεσίας προγνώσεων τοῦ καιροῦ καὶ, συνεπῶς, ή καθ' ἑκάστην τηλεγραφικὴ προαγγελία εἰς μὲν τοὺς λιμένας τῶν θυελλῶν καὶ τῶν τριχυμιῶν, χάριν τῆς ναυτιλίας, εἰς δὲ τοὺς δήμους ἐν γένει τοῦ Κράτους, χάριν τῆς Γεωργίας καὶ τῆς κοινωνίας καθόλου, τῆς βροχῆς, τῶν ἀνέμων, τῶν καταιγίδων καὶ ἐν γένει τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν.

E'

Τῇ βοηθείᾳ τῶν φωτεινῶν καὶ προστατευτικῶν τούτων προόδων τῆς Ἐπιστήμης, ή Γεωργία κατώρθωσεν ἀλλαχοῦ, βελτιοῦσα τὴν καλλιέργειαν καὶ ἔξασφαλίζουσα τοὺς καρποὺς αὐτῆς, νὰ διπλασιάσῃ καὶ τριπλασιάσῃ τὴν παραγωγὴν της. Τὰ γεωργικὰ προϊόντα δὲν ἀφίνονται πλέον, ὡς ἄλλοτε, ἐντελῶς ἔκθετα καὶ εἰς τὴν διάκρισιν τῆς βροχῆς, τῶν καταιγίδων, τῶν θυελλῶν, τῆς χαλάζης, τοῦ παγετοῦ, τῆς ἔηρασίας καὶ ἐν γένει τῶν δυσμενῶν ἀτμοσφαιρικῶν στοιχείων, οὐδὲ οἱ μόχθοι καὶ αἱ δαπάναι τῆς καλλιεργείας ὁίπτονται τυχαίως καὶ εἰς μάτην εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ ἀγνώστου, θύματα σφαλερῶν ἐμπειρικῶν προβλέψεων ἢ ἀβασίμων καὶ ἀγυρτικῶν προφητειῶν τοῦ Καζαμίου (!): ἀλλ' ἐπέτευχεν αὕτη, χρησιμοποιοῦσα τὰ νεώτερα ἐπιστημονικὰ ὅπλα, νὰ ἀποφεύγῃ, κατὰ μέγα μέρος, τὰς ἐκ τῶν θεομηνιῶν τούτων καταστρεπτικὰς ζημίας, αἴτινες καὶ παρ' ἡμῖν ἀκόμη ἀνέρχονται ἐνίοτε εἰς ἑκατομμύρια διλόκληρα¹.

¹ Ἐν Ἀμερικῇ, αἱ ὑπὸ τοῦ Μετεωρολογικοῦ Γραφείου τῆς Οὐασιγκτῶνος παρεχόμεναι ὑπηρεσίαι εἰς τὸ Ἐμπόριον, τὴν Βιομηχανίαν, τοὺς Σιδηροδρόμους κ.τ.λ.

Καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ πεπολιτισμένα Κράτη, καὶ οὐ μόνον τὰ μεγάλα ἄλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ μικρότερα, προστρέχοντα εἰς τὰ φῶτα τῆς νεωτέρας Ἐπιστήμης· οὕτω παρέχουσιν εἰς τὸν γεωργὸν τὰς πρακτικὰς αὐτῆς βοηθείας καὶ προστατεύουσιν αὐτὸν ἀποτελεσματικῶς κατὰ τῶν ἐπιβλαβῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων καὶ τῆς μάστιγος τῶν φυτικῶν νόσων, αἵτινες καθιστῶσι τόσον ἀγόνους τοὺς κόπους καὶ ματαίας τὰς δαπάνας, ὅσον ἐπισφαλὲς καὶ ἀχάριστον πολλάκις, δυστυχῶς, τὸ ἔργον του.

Καὶ πρὸς ἐπίτευξιν τούτου δὲν ἐδίστασαν ἐκεῖ νὰ προβῶσιν εἰς δαπάνας μεγίστας καὶ ἀναλόγους τῆς μεγάλης σπουδαιότητος καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἔργου, ὅπως διοργανώσωσι τελείως τὰς μετεωρολογικὰς αὐτῶν ὑπηρεσίας. Μόνον αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς B. Ἀμερικῆς ἀφιερώνουν ὑπὲρ τῆς μετεωρολογικῆς

εἶναι τοιαῦται, ὡστε ἐπανειλημμένως οἱ Ἐμπορικοὶ Σύλλογοι καὶ τὰ Ἐμπορικὰ Ἐπιμελητήρια τῶν γεωργικῶν τόπων ἔξεφρασαν εἰς αὐτὸν τὴν εὐγνωμοσύνην των δι' αὐτάς. Εἰς τὴν Καλιφορνίαν, μέγα κέντρον ὀπωροφόρων δένδρων, ἔνθα τὸ θέρος εἶναι, ὡς παρ' ἡμῖν, λίαν θερμὸν καὶ σχεδὸν ἄνευ βροχῆς, περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ φθινοπώφου οἱ παραγωγεῖς ξηραίνουν μεγίστας ποσότητας καρπῶν (σταφίδα, όδοκίνα, βερύκοκκα κ.τ.λ.) ἐν ὑπαίθρῳ, ὡς ἐν Ἑλλάδι οἱ σταφιδοκήμονες τὴν σταφίδα. "Οθεν μία αἰφνιδία βροχή, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, θὰ ἥρκει νὰ καταστρέψῃ αὐτούς, ὡς συνέβαινεν ἄλλοτε. Ἀλλὰ σήμερον, χάρις εἰς τὰς εἰδικὰς προγνώσεις τῆς βροχῆς, δύναται τις νὰ εἴτῃ, διτὶ ἡ ἐπιτυχία τῆς συγκομιδῆς ἔξαρταῖται ἐκ τοῦ Μετεωρολογικοῦ Σταθμοῦ τοῦ τόπου" οἱ παρατηρηταὶ παρακολουθοῦν ἐπισταμένως τὰ τοῦ καιροῦ καὶ εἰδοποιοῦν ἐγκαίρως τοὺς γεωργούς, ὅπως λάβωσι τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς προφύλαξιν τοῦ καρποῦ των.

Ἄλλα καὶ ἡ προαγγελία τοῦ παγετοῦ τοῦ ἔαρος, εἰς τινας τόπους, ὡς π. χ. εἰς τὴν Καλιφορνίαν, τὴν Φλωρίδα καὶ ἄλλαχοῦ, προσφέρει σπουδαίας εἰς τὴν καλλιέργειαν ὑπηρεσίας. Αἱ προβλέψεις γίνονται 12-24 ὥρας πρότερον καὶ οὕτως, ὡστε διγεωργὸς διαθέτει ἐγκαίρως τὰ ἀναγκαῖα μέσα, ὅπως πολεμήσῃ διὰ τεχνητοῦ καπνοῦ (ἀνάπτων μεταξὺ τῶν φυτῶν πυράς ἐξ ἐλαίου) ἡ καλύψη διὰ χόρτου ἢ ὑφάσματος τὰ φυτά των. Ἀνάλογοι προφυλάξεις λαμβάνονται καὶ διὰ τὰ ἐσπεριδοειδῆ κατὰ τῶν παγετῶν τοῦ Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου.

Καὶ ἡ σπουδαιότης τῶν προβλέψεων τούτων εἶναι τοιαῦτη, ὡστε, εἰς τινα μέρον τῆς Φλωρίδος, ἡ πρόβλεψις τοῦ παγετοῦ μᾶς καὶ μόνης νυκτὸς ἔσωσεν ἐσχάτως προϊόντα ἡμίσεος ἐκατομμυρίων δραχμῶν.

Κατὰ τὸ 1910 οὐδεμία ἀποτυχία προβλέψεως παγετοῦ ἐσημειώθη καὶ οὐδεὶς παγετός διέφυγε τὴν πρόβλεψιν.

νπηρεσίας των περὶ τὰ 8 ἑκατοιμύρια δραχμῶν ἐτησίως, 2.150
ὑπαλλήλους, 7.800 ἐλευθέρους παρατηρητάς, ἵτοι ἐν δλῳ περὶ¹
τὰς 10.000 προσώπων, καὶ ἴδιαιτέρων τηλεγραφικὴν γραμμήν.
Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία, ἡ Αὐστρία, ἡ Ἰταλία καὶ τὰ
λοιπὰ μεγάλα Κράτη δαπανῶσι πρὸς τοῦτο ἑκατοντάδας χιλιά-
δων δραχμῶν ἐτησίως. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ μικρότερα Κράτη τῆς
Εὐρώπης δὲν ὑστεροῦσι, σχετικῶς, τῶν ἄλλων ἐν τῷ σταδίῳ
τούτῳ τῆς προόδου ἡ Ρουμανία π. χ. δαπανᾷ ὑπὲρ τὰς 120
χιλιάδας δραχμῶν ἐτησίως, ἀπέναντι τῶν 2 - 3 χιλιάδων δραχμῶν,
ἃς μόλις καὶ μετὰ βίας διαθέτει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μέχρι¹
τοῦδε ἡ Ἑλλάς !

Ἄλλα, πλὴν τῆς λειτουργίας τῶν μεγάλων τούτων ἐν ἔκαστῃ
χώρᾳ μετεωρολογικῶν ὑπηρεσιῶν, ἐγένετο πρὸ μικροῦ καὶ ἐπίση-
μος διεθνῆς συνασπισμὸς ὅλων δικοῦ τῶν Κρατῶν πρὸς πλη-
ρεστέρων χρησιμοποίησιν καὶ μεῖζονα ἔτι ἐνίσχυσιν τῶν ὅπλων
τῆς Μετεωρολογίας, διὰ τὴν ἀμυναν καὶ τὴν προστασίαν τῆς
Γεωργίας ἐν γένει κατὰ τῶν συνήθων καταστροφῶν αὐτῆς ἐκ
τῆς μάστιγος τῶν ἐπιβλαβῶν ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων καὶ
τῶν φυτικῶν νόσων. Πρὸς τοῦτο ἰδρύθη ἐσχάτως Διεθνῆς Ἐπι-

¹ Διὰ νὰ δεῖξωμεν μᾶλλον συγκεκριμένως διοίαν σπουδαιότηταν ἀποδίδουν ἀλλα-
χοῦ εἰς τὰς φυσικὰς ἐρεύνας καὶ πόσον θεμελιώδη θεωροῦνται σίμερον τὰ κλιματι-
λογικὰ στοιχεῖα ἔκαστου τόπου, οὐ μόνον διὰ τὴν Γεωργίαν ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν
Βιομηχανίαν αὐτοῦ, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν τὸ ἔξῆς γεγονός: "Οταν, πρό τινων ἐτῶν,
μεγάλη Γαλλικὴ Οἰνοποιητικὴ Ἐταιρεία ἡθέλησε νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Εὐβοἴᾳ, ὅπως
χρησιμοποιήσῃ βιομηχανικῶς τοὺς οἶνους αὐτῆς, τὸ πρῶτον βῆμα αὐτῆς ήτο νὰ
ζητήσῃ παρὰ τοῦ Ἀστεροσκοπείου τὰ κλιματικὰ στοιχεῖα τῆς νήσου ταῦτης. Καὶ
ὅταν ἤμαθεν, ὅτι ὁ Μετεωρολογικὸς Σταθμὸς Χαλκίδος, ἀπὸ διλίγων μόλις ἐτῶν τότε
λειτουργῶν, δὲν είχεν εἰσέπι παράσχει ἀσφαλῆ τοιαῦτα στοιχεῖα, προετίμησε νὰ ἀνα-
βάλῃ μᾶλλον τὴν ἐπιχείρησιν εἰς ἀπώτερον μέλλον ἢ νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὸν κίνδυνον τῆς
ἀποτυχίας, ἐλλείψει τῶν ἀπαραίτητων διὰ τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν ἐπιστημονικῶν βάσεων.

Είναι δὲ γνωστόν, ὅτι αὐτὸν τὸ Κράτος ἥμαν, πλὴν τῶν ἔκαστοτε μεγάλων,
δυστυχῶν, ζημιῶν αὐτοῦ εἰς δημόσια ἔργα, κατ' ἀνάγκην, ἐλλείψει τῶν ἀπαραίτητων
κλιματικῶν στοιχείων τοῦ τόπου, κακῶς κατασκευασθέντα, ὑπεβλήθη εἰς ματαίας,
πρὸ τινων ἐτῶν, δαπάνας ἑκατοντάδων χιλιάδων δραχμῶν, δι' ἀνωφελεῖς ἐν Θεσσα-
λίᾳ ὑδραυλικάς μελέτας, ἀνεν τῆς θεμελιώδους βάσεως τῶν κλιματικῶν στοιχείων
γενομένας.

τροπὴ Γεωργικῆς Μετεωρολογίας, ἡς κύριον ἔργον εἶναι ἡ μελέτη τῶν μέσων, δι’ ὃν θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ διάγνωσις τῶν σχέσεων τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παρασιτικῶν καὶ ἄλλων καταστρεπτικῶν τῆς Γεωργίας νόσων, ἡ ἀσφαλής πρόγνωσις τοῦ καιροῦ χάριν τῆς βελτιώσεως καὶ ἀσφαλείας τοῦ ἔργου τοῦ γεωργοῦ, καὶ καθόλου ἡ προστασία τῆς Γεωργίας διὰ τῶν ἔρευνῶν καὶ τῶν προόδων τῆς Μετεωρολογίας.

Ἐνῷ δὲ τοιαῦτα σοβαρὰ ἐπιστημονικὰ μέτρα λαμβάνονται πανταχοῦ καὶ ἐνῷ εἰς τοιαῦτα μεγάλα πρακτικὰ ἀποτελέσματα κατέληξαν ἀλλαχοῦ, παρ’ ἡμῖν ἡ Γεωργία εἶναι μέχρι τοῦδε, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ἐγκαταλειπμένη εἰς τὴν τύχην τῆς, θῦμα τῆς ἀγνοίας καὶ τοῦ ἐμπειρισμοῦ, ἔρματον τῶν δυνάμεων τῆς Φύσεως καὶ τοῦ πεπρωμένου! Εἶναι ἐν τούτοις καιρὸς πλέον νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ φῶτα καὶ τὰς προόδους τῆς Ἐπιστήμης πρὸς ἀνάπτυξιν, ἐκμετάλλευσιν καὶ προστασίαν τῶν παρεγγωγικῶν δυνάμεων τῆς ἡμετέρας χώρας. Ἐπ’ αὐτῆς καὶ μόνης πρέπει νὰ θεμελιώσωμεν καὶ ἡμεῖς ἐφεξῆς τὴν διοργάνωσιν ἡμῶν ὡς Κράτους οὔτω, καὶ μόνον οὔτω, θὰ δυνηθῶμεν νὰ συμβαδίσωμεν μετὰ τῶν λοιπῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν ἐν τῇ μεγάλῃ λεωφόρῳ τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Γεωργίας, ἡ ἀσφάλεια τῆς Ναυτιλίας, ἡ ἐνίσχυσις τῆς Βιομηχανίας, ἡ πρόοδος τοῦ Ἐμπορίου παρ’ ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ διεθνῆς φήμη τῆς Ἑλλάδος, ἐπιβάλλουσι τὴν διοργάνωσιν ἐν αὐτῇ πλήρους μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται νὰ εὐρύνωμεν καὶ ἐνισχύσωμεν τὸ σχετικὸν τμῆμα τοῦ Ἀστεροσκοπείου, νὰ συμπληρώσωμεν καὶ ἔξασφαλίσωμεν τὸ προσωπικὸν αὐτοῦ, νὰ ἐκτείνωμεν καθ’ ὅλην τὴν παλαιὰν καὶ νέαν Ἑλλάδα τὸ δίκτυον τῶν Σταθμῶν του, νὰ ἀμείνωμεν δεόντως τοὺς δωρεὰν καὶ δι’ ἀγγαρείας, συνεπῶς δὲ ἀπροθύμως καὶ μετὰ γογγυσμοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐργαζομένους ἥδη ἐν αὐτοῖς, νὰ ὑποστηρίξωμεν διὰ τακτικῆς καὶ προθύμου τηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας τὸ ἔργον του, δπως καταστήσωμεν

τὸ ίδρυμα τοῦτο ἵκανὸν καὶ ἐπαρκές, ἵνα οὐ μόνον διὰ τῶν ίδίων ἐν Ἑλλάδι τοπικῶν παρατηρήσεων, ἐρευνῶν καὶ δημοσιεύσεων, ὡς καὶ διὰ πλήρους προγνώσεως τοῦ καιροῦ, προσφέρῃ τὴν ἀναγκαίαν ἐπιστημονικὴν συνδρομήν του εἰς τὸν τόπον, ἀλλὰ καὶ δυνηθῇ νὰ συμμετάσχῃ δεόντως τῶν ἐργασιῶν τῆς εἰρημένης Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς Γεωργικῆς Μετεωρολογίας, καὶ εἰσαγάγῃ ἐν Ἑλλάδι τὰ ἐκ τῶν ἐρευνῶν αὐτῆς πρακτικὰ ὑπὲρ τῆς Γεωργίας ἐπιστημονικὰ μέτρα.

Καὶ τὴν διοργάνωσιν ταύτην τῆς μετεωρολογικῆς ἡμῶν ὑπηρεσίας δὲν ἐπιβάλλει, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρῳ, μόνον ἡ ὑλικὴ ἀνάπτυξις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ διεθνὴς ὑπόληψις τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῷ ξένῳ κόσμῳ, ὡς πεπολιτισμένης χώρας. Τὰ παραπλέοντα ἡ καὶ προσεγγίζοντα τὴν Ἑλλάδα πολυάριθμα ξένα ἐμπορικὰ καὶ πολεμικὰ πλοῖα, ὡς καὶ οἱ ἐπισκεπτόμενοι καὶ περιγγούμενοι αὐτὴν πολλοὶ ξένοι, δικαίως ἀξιοῦσι νὰ εὔρωσιν, ἐν τῇ χώρᾳ ταύτη τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ καιροῦ τῶν τόπων, ἔνθα διαμένουσιν ἡ πρόκειται νὰ ταξειδεύσωσιν ἡ ἔχουν συμφέροντα δυνάμενα νὰ πάθωσιν.

Καὶ ἡ ἀξίωσις αὕτη τοῦ ταξειδεύοντος ξένου κόσμου, καὶ μάλιστα τοῦ ναυτικοῦ, δὲν εἶναι οὕτε ὑπερβολικὴ οὕτε ἄδικος, ἀφοῦ καὶ αὐτὰ τὰ μικρότερα Κράτη τῆς Εὐρώπης δημοσιεύονταν καθ' ἑκάστην πλῆρες μετεωρολογικὸν δελτίον μετὰ προγνώσεων τοῦ καιροῦ ἡ ἀνάγκη αὐτοῦ κατέστη σήμερον τόσον ἐπιτακτικὴ καὶ ἡ ἔλλειψις τοῦ στοιχειώδους τούτου ὁργάνου τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ τόσον αἰσθητὴ καὶ ἐπιζήμιος, ὥστε δὲν ἐπιτρέπεται πλέον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἥτις δικαίως ἀξιοῖ, διὰ οὐ μόνον δὲν ὑστερεῖ ἀλλὰ καὶ προηγεῖται τῶν λοιπῶν Κρατῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν Ἐπιστήμην καὶ τὸν πολιτισμὸν καθόλου, νὰ στερηθῇ τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου στοιχείου. Καὶ ἔχει πρὸς τοῦτο οὐ μόνον ἡθικὸν καθῆκον ἀπαραίτητον, ἀλλὰ καὶ ὑλικὸν συμφέρον σπουδαιότατον· παρέχουσα εἰς τὸν ναυτικὸν καὶ τὸν

γεωργικὸν κόσμον τὰ ἔφοδια τῆς Ἐπιστήμης, ὃν ἔχει οὗτος ἀπόλυτον ἀνάγκην, διευκολύνουσα παντὶ σθένει καὶ προσελκύουσα δι’ ὅλων τῶν μέσων τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ πρὸς ἑαυτὴν τὸ πλουτοφόρον ὁένυμα τῶν ξένων, ἐκ τῆς συρροῆς τῶν δποίων ἔξωγονήθη ἡ Ἰταλία, πλουτίζει δὲ καὶ ἀκμάζει ἥδη ἡ Ἐλβετία, πολλὰ καὶ μεγάλα ἥθικὰ καὶ ὑλικὰ κέρδη ἔχει νὰ ἀντλήσῃ καὶ αὐτὴ ἐντεῦθεν.

C'

Ἐὰν ἡ Μετεωρολογία, ἐπιστήμη νέα, τῆς δποίας πολλοὶ κλάδοι εὑρίσκονται εἰσέτι εἰς τὰ σπάργανα, προσφέρῃ ἥδη τοιαύτας πρακτικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν Γεωργίαν καὶ τὴν κοινωνίαν καθόλου καί, διαρκῶς προαγομένη, προώρισται νὰ καταστῇ εἰς τὸ μέλλον εἰς τῶν χυριωτέρων παραγόντων τῆς γεωργικῆς προόδου καὶ εἰς τῶν σπουδαιοτέρων ἐπιστημονικῶν συμβούλων τοῦ γεωργοῦ, ἡ Ἀστρονομία ἀφ’ ἐτέρου ἀποτελεῖ πρὸ πολλοῦ ἥδη τὸ θεμέλιον τῆς σοβαρᾶς ναυτικῆς ἐπιστήμης, τῆς καὶ Ἀστρονομικῆς Ναυτιλίας ἐντεῦθεν καλούμενης. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς γνωστόν, ἡ σπουδὴ τῶν ἀστέρων ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς ναυτιλλομένους, ὅπως ἀναγινώσκωσιν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τὴν θέσιν καὶ τὸν δρόμον των ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὁ Ὁδυσσεὺς συνεβουλεύετο τὴν Μεγάλην Ἀρκτον καὶ τὸν Βοώτην, διὰ νὰ εὔρῃ τὴν πρὸς τὴν Ἰδάκην ἄγουσαν. Ἡ ἐπιστημονικὴ Ναυτιλία εἶναι μία τῶν σπουδαιοτέρων καὶ χρησιμωτέρων ἐφαρμογῶν τῆς Ἀστρονομίας, ἡ μᾶλλον ἀποτελεῖ ἔνα τῶν ὀραιοτέρων πρακτικῶν αὐτῆς κλάδων. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἔργον καθόλου τοῦ Ἀστεροσκοπείου συνδέεται στενῶς πρὸς τὸ ἐμπορικὸν καὶ τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, καὶ ἐνδιαφέρει μεγάλως τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῶν. Εἰς τὴν Πρακτικὴν Ἀστρονομίαν καταφεύγει κανονικῶς, πολλάκις τῆς ἡμέρας, ὁ ναυτικός, ἵνα προσδιορίσῃ μετ’ ἀκριβείας τὸ σημεῖον τῆς θαλάσσης, ἔνθα εὑρίσκεται, ἐλέγχῃ τὴν ἀκριβῆ λειτουργίαν τῆς πυξίδος του καὶ κανονίσῃ ἀσφαλῶς

τὸν δρόμον, ὃν θὰ ἀκολουθήσῃ ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Ἡ πυξίς μόνη δὲν ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο· ἄνευ τῆς ἀστρονομικῆς παρατηρήσεως, ἀσφαλής Ναυτιλία ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ εἶναι ἀδύνατος. Διὰ νὰ καθορίσῃ ὁ ναυτικὸς ἀκριβῶς τὴν διεύθυνσιν τοῦ πλοίου του, πρέπει νὰ προσδιορίσῃ ἀστρονομικῶς καθ' ἑκάστην τὸ γεωγραφικὸν μῆκος καὶ τὸ γεωγραφικὸν πλάτος τοῦ σημείου τῆς θαλάσσης, ἔνθα εὑρίσκεται τοῦτο· κατόπιν, σημειῶν τὴν οὔτως εὑρεύεται θέσιν τοῦ πλοίου του ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ χάρτου, καράσσει εὐκόλως ἐπ' αὐτοῦ τὴν διεύθυνσιν, ἥν πρέπει νὰ τηρήσῃ διὰ τῆς πυξίδος ὃ ἀξων τοῦ πλοίου του, ἵνα φυάσῃ εἰς τὸν τόπον, πρὸς ὃν κατευθύνεται.

Ἄλλα, διὰ νὰ προσδιορίσῃ τὰ στοιχεῖα ταῦτα τῆς θέσεως τοῦ πλοίου του, ὁ ναυτικὸς ἔχει ἀνάγκην ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων, καὶ ἵδιᾳ ἐπὶ τοῦ Ἡλίου, καθ' ἑκάστην, περὶ τὴν πρωΐαν, τὴν μεσημβρίαν καὶ τὴν ἑσπέραν, διὰ τοῦ ἔξαντος καὶ τοῦ χρονομέτρου γινομένων καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἀστρονομικῶν Ἐφημερίδων ἀκολούθως ὑπολογιζομένων. Ἡ χρῆσις τοῦ ἔξαντος εἶναι ἀποτέλεσμα εἰδικῆς ἑκάστου ναυτικοῦ πείρας, διὰ τῆς ἀσκήσεως ὑπ' αὐτοῦ ἀποκτωμένης¹. ἀλλ' ἡ πρὸς τοιαύτην χρῆσιν ἀπαραίτητος παρασκευὴ τοῦ χρονομέτρου, ὅπερ πρέπει νὰ ἔχῃ καλῶς προηγουμένως καὶ ἐπὶ μακρὸν μελετηθῆ καὶ κανονισθῆ, ὥστε ἡ προείδηση τοῦ νὰ εἶναι ὅσον ἔνεστι κάλλιον γνωστὴ καὶ σταθερά, ὡς καὶ αἱ βάσεις καὶ τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῶν

¹ Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ἐν γένει χάριν τῆς πληρεστέρως ἀστρονομικῆς καταρτίσεως τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ, ἀπὸ πρακτικῆς ἴδιᾳ ἀπόψεως, εἰς ἄλλας χώρας, ὡς ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Ἀμερικῇ κλπ., ὑπάρχουσιν εἰδικὰ Ναυτικὰ Ἀστεροσκοπεῖα, εἰς τὰ ὅποια ἀποστέλλονται οὗτοι, ὅπως ἀσκηθῶσιν ἐπαρκῶς καὶ δεόντως εἰς τὰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις καὶ τοὺς σχετικοὺς ὑπολογισμούς. Καὶ παρ' ἡμῖν δέ, πρό τινων ἔτῶν, είχε ληφθῆ τοιοῦτο μέτρον, ὅπως οἱ νέοι ἀξιωματικοὶ παραμένωσι καὶ ἐργάζωνται ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν καὶ ὅντως δέ, μία διάλογηρος σειρὰ ἐκ 12 διακεκριμένων καὶ ἐπιστημονικῶν κατηγορισμένων ἀξιωματικῶν τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ ἡμῶν εἰργάσθησαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1898, ἐπὶ τινας μῆνας ἐν αὐτῷ. Μεταξὺ τούτων ὁ Γερ. Ζωχίδης παρέμεινεν, ὡς εἴδομεν ἥδη, εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τακτικῶς καὶ εὐδοκίμως ἐργάζομενος ὑπέρ τὴν διετίαν.

ἐτησίως ὑπὸ τῶν Ἀστρονομικῶν Γραφείων ἐκδιδομένων Ἀστρονομικῶν Ἐφημερίδων, εἶναι προϊὸν τοῦ ἔργου τῶν Ἀστεροσκοπείων.

Οὐδεν δύο τῶν κυριωτέρων ὀργάνων τῆς Ἀστρονομικῆς Ναυτιλίας, τὸ Χρονόμετρον καὶ αἱ Ἀστρονομικαὶ Ἐφημερίδες, συνδέονται ἀρρήτως πρὸς τὴν ἐν τοῖς Ἀστεροσκοπείοις τελουμένην ἐπιστημονικὴν ἔργασίαν.

Ἡ μελέτη καὶ ὁ κανονισμὸς τοῦ Χρονομέτρου εἶναι ἄμεσος καὶ ἔμμεσος ἀπόρροια αὐτῆς· αἱ δὲ Ἀστρονομικαὶ Ἐφημερίδες, αἱ ἀποτελοῦσαι τὸν ἀπαραίτητον διδηγὸν καὶ τὸν ἀχώριστον σύμβουλον τόσον τοῦ ἀστρονόμου δσον καὶ τοῦ ναυτικοῦ, καθὸ πηγὴ πολύτιμος, ἔξ ἡς ἀμφότεροι οὗτοι ἀρύνονται τὰ ἀναγκαῖα ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας των, εἶναι ἀποτέλεσμα ἀστρονομικῶν ὑπολογισμῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ παρατηρήσεων καὶ θεωρητικῶν ἔρευνῶν γινομένων.

Τὸ στάδιον ὅμως τῶν πρακτικῶν ἐφαρμογῶν τῆς Ἀστρονομίας καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀστεροσκοπείου δὲν περιορίζεται εἰς μόνην τὴν Ναυτιλίαν, ἀλλ’ ἐκτείνεται καὶ εἰς τὴν Γεωγραφίαν, τὴν Υδρογραφίαν, τὴν Γεωδαισίαν κ.τ.λ.· ὁ ταξειδιώτης γεωγράφος χρησιμοποιεῖ τὰς αὐτὰς μὲ τὸν ναυτικὸν ἀστρονομικὰς μεθόδους, καταφεύγει μετὰ τοῦ ὑδρογράφου καὶ τοῦ γεωδαιίτου εἰς τὰ αὐτὰ ἀστρονομικὰ στοιχεῖα, ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀστεροσκοπείου βασιζόμενα καὶ ἔξ αὐτοῦ πηγάζοντα.

Καὶ διὰ τοῦτο εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι τὸ ἔργον τῶν Ἀστεροσκοπείων, καίπερ ἀπαραίτητον ὅργανον καὶ σπουδαιότατος παραγων τῆς Ναυτιλίας, τὸν Ἐμπορίου καὶ ἄλλων διαφόρων σπουδαίων κλάδων τῆς πρακτικῆς ζωῆς, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἔμμέσως μόνον καὶ ἀφανῶς διὰ τοὺς πολλοὺς συντελεῖ πρὸς κανονικὴν λειτουργίαν τῆς κοινωνικῆς μηχανῆς, ἀγνοεῖται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ ὑποτιμᾶται, ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, ὑπὸ τοῦ πολλοῦ κόσμου συνήθως· μὴ ἐρχόμενον εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὸ πλῆθος,

θεωρεῖται ὑπὸ τῶν μὴ ἐρευνώντων βαθύτερον τὰ πράγματα ὡς ἀποκλειστικῶς ἐπιστημονικὸν καὶ ἀσχετον πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον! Καὶ δικαίως, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρῳ, ἀνευ τοῦ ἔργου τούτου, εἰς τῶν πρωτευόντων πνευμόνων τῆς ὑλικῆς ζωῆς, ἡ Ναυτιλία, δὲν δύναται νὰ λειτουργήσῃ.

Ο πολὺς κόσμος θαυμάζει, καὶ δικαίως, τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας, τὰς δοπίας προσφέρει δ ἀσύρματος τηλέγραφος εἰς τὰ ναυαγοῦντα πλοῖα καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἐπιβάτας αὐτῶν ἀλλ' ἀγνοεῖ, ὅτι, ἀνευ τῆς ἀρωγῆς τῆς Ἀστρονομίας, ἡ ὑπηρεσία αὕτη θὰ καθίστατο ἀδύνατος ἢ ἀχρηστος. Ἐν ὥρᾳ κινδύνου, δ ἀσύρματος τηλέγραφος τοῦ πλοίου προσκαλεῖ τὰ περὶ αὐτὸ εὑρισκόμενα σκάφη, ἵνα τρέξωσιν εἰς βοήθειάν του καὶ αὐτὰ πράγματι, εὐθὺς ὡς λάβωσι τὸ τηλεγράφημα, μεταβάλλουν δρόμον καὶ προστρέχουν ἐπειγόντως πανταχόθεν, δπως προσφέρωσι τὴν συνδρομήν των. Ἄλλὰ πῶς ἀνευρίσκεται τὸ κινδυνεῦον πλοῖον ὑπὸ τῶν ἄλλων, τίς διευθύνει αὐτὰ εἰς τὸν τόπον, ἐνθα εὑρίσκεται τὸ καλοῦν εἰς βοήθειαν σκάφος; τίς ἄλλος ἔκτος τῆς Ἀστρονομίας δδηγεῖ ἀσφαλῶς τὰ πλοῖα ταῦτα κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο; Διὰ τῆς ἀρωγῆς ταύτης τῆς Ἐπιστήμης, ἐπανειλημμένως ἦδη, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, χιλιάδες ἀτόμων ἐσώθησαν, ὡς γνωστόν, ἐκ βεβαίου θανάτου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρῳ βλέπομεν, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ Ναυτικοῦ ἡμῶν ἐπιβάλλουσι τὴν διοργάνωσιν μιᾶς, τουλάχιστον, τελείως κατηρτισμένης **Χρονομετρικῆς Υπηρεσίας**, ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ, πρὸς μελέτην καὶ κανονισμὸν τῶν χρονομέτρων τοῦ τε Βασιλικοῦ καὶ τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ. Τὴν σπουδαιότητα τῆς ὑπηρεσίας ταύτης περιττὸν νὰ ἔξαρσμεν ἐπὶ πλέον ἐνταῦθα ἀρκεῖ νὰ εἰπωμεν μόνον, ὅτι ἀνευ χρονομέτρου καλῶς ὑπὸ τοιαύτης ὑπηρεσίας μελετηθέντος καὶ κανονισθέντος, ἀσφαλῆς **ναυτιλία εἰς ἀνοικτὸν πέλαγος εἶναι ἀδύνατος** μόνον τὰ ἀκτοπλοοῦντα πλοῖα ἐπιτρέπεται νὰ ἀποπλεύσωσι τοῦ λιμένος, ἀνευ τοῦ ἀπαραιτήτου τούτου ναυτικοῦ ἔργαλείου. Ἡ

σπουδαιότης τῆς Χρονομετρικῆς ὑπηρεσίας ἐπέβαλε, πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τὴν ἴδρυσιν, πλὴν τῶν μεγάλων Ἀστεροσκοπείων, καὶ ἄλλων εἰδικωτέρων, μικρῶν, τῶν ναυτικῶν, κύριον ἔργον ἔχοντων, μετὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ, καὶ τὴν μελέτην τῶν χρονομέτρων τῶν πλοίων¹.

Τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἡμῶν, ἀπὸ τῆς διοργανώσωες του, ἐν ἔτει 1890, ἴδρυσεν ἐν τῷ Ἀστρονομικῷ τμήματι αὐτοῦ **Χρονομετρικὴν ὑπηρεσίαν**, ἥτις πολλὰς καὶ μεγάλας ὑπηρεσίας προσήνεγκε μέχρι τοῦδε, καὶ ἔτι μείζονας εἰς τὸ μέλλον προώρισται νὰ προσφέρῃ, εἰς τε τὰ ἡμέτερα καὶ τὰ ἔνεα πολεμικὰ καὶ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ δρμοῦντα ἐν Πειραιεῖ. Καὶ αἱ ὑπηρεσίαι αὗται, αἴτινες πολλάκις προεκάλεσαν τὰς εὐχαριστίας τῶν ἔνεων ναυτικῶν διὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς ἐκδουλεύσεις ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ ἔργου των, θεωροῦνται ἐπίσης πολύτιμοι καὶ ἀπαραίτητοι διὰ τὸ ἐλληνικὸν ναυτικὸν καὶ ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν ἀρμοδίων. Διακεκριμένος δὲ ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ δὲν ἐδίστασε νὰ κηρύξῃ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς, πρό τινων ἔτῶν, ὅτι, ἀπὸ τῆς διοργανώσεως τῆς ὑπηρεσίας ταύτης τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀστεροσκοπείου, τὰ ἡμέτερα πολεμικὰ πλοῖα, φέροντα κανονικῶς ἥδη καὶ αὐτά, ὡς ὅλα τὰ πολεμικὰ σκάφη, τὰ ἀναγκαῖα χρονομετρικὰ ἐφόδια, ταξιδεύουσιν ἀσφαλῶς ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ².

¹ Χάριν τῆς ὑπηρεσίας ταύτης τῶν χρονομέτρων τοῦ Ναυτικοῦ, ἔκαστον ναυτικὸν Κράτος είναι ὑποχρεωμένον νὰ διατηρῇ ἐν τούλαχιστον Ἀστεροσκοπεῖον, ἀν οὐχὶ ἐν εἰς ἔκαστον λιμένα του. Ως εἰτομεν ἥδη, διὰ τοῦ χρονομέτρου οἱ ναυτικοί, γνωρίζοντες ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν καὶ μετὰ μεγίστης ἀκριβείας τὴν ὥραν τοῦ πρώτου μεσημβρινοῦ, δοίζουν τὸ γεωγραφικὸν μῆκος τοῦ σημείου, ἐνθα εὑρίσκονται. Πρὸς τοῦτο ὅμως, δοφείλει δὲ ναυτικός, πρὸν ἔξελθη τοῦ λιμένος, νὰ κανονίσῃ τὴν ὥραν τοῦ χρονομέτρου του καὶ νὰ προσδιορίσῃ ἐπιτυχῶς τὴν ἡμερησίαν πορείαν του. Ολόκληρος δὲ ἡ ἀξία τοῦ χρονομέτρου ἔγκειται εἰς τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῶν δύο τούτων στοιχείων ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ. Μικρὰ ἀνακρίβεια ἐν τῷ προσδιορισμῷ τῆς ἡμερησίας πορείας (μεταβολῆς) τοῦ χρονομέτρου, ἐπιφέρει ἐν τῷ ὑπολογισμῷ τῆς θέσεως τοῦ πλοίου ἐπὶ τῆς θαλάσσης σφάλμα, ὅπερ, πολλαπλασιαζόμενον ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ συνέχως αὐξάνον μετὰ τῆς διαρκείας τοῦ ταξειδίου, δύναται νὰ προξενήσῃ σπουδαίας ζημίας καὶ καταστροφάς ἔνιοτε.

² Είναι γνωστὸν τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἡμετέρας Ναυτικῆς Σχολῆς τῶν Δοκίμων, ἥτις,

Τὰ ἡμέτερα πολεμικὰ πλοῖα ἥδη καὶ διὰ τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν αὐτῶν, ὅταν σταθμεύωσι, καὶ πρὸς κανονισμὸν τοῦ θαλασσίου δρόμου τῶν, ὅταν ταξιδεύουν, ἐφοδιάζονται παρὰ τοῦ Ἀστεροσκοπείου διὰ χρονομέτρων καλῶς μελετηθέντων καὶ δυναμένων νὰ ὀδηγήσωσιν αὐτὰ κατὰ τὸν πλοῦν τῶν μετ' ἀκριβείας, ἀσφαλῶς καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς νεωτέρας ναυτικῆς ἐπιστήμης. Εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον κατατίθενται πάντοτε, μετὰ τὸ πέρας ἐκάστου πλοῦ, τὰ χρονομετρικὰ ἔργαλεῖα τοῦ ἡμετέρου Β. Ναυτικοῦ, δπως μελετηθῶσι καὶ κανονισθῶσι δεόντως ὑπὸ τῆς ἐν αὐτῷ Χρονομετρικῆς ὑπηρεσίας, παραλαμβανόμενα καὶ πάλιν ὀλίγον πρὸ τοῦ ἀπόπλου ἐκάστου πλοίου, κανονικῶς λειτουργοῦντα καὶ ἔτοιμα πρὸς χρῆσιν μετὰ τῶν σχετικῶν δελτίων τῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἡμερησίας πορείας τῶν.

Ἄλλὰ καὶ τὰ μεγάλα ἡμῶν ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ ὑπερωκεύνεια, τὰ φορτηγὰ καὶ ἐν γένει τὰ εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν ταξιδεύοντα, εὑρίσκουσιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ τοῦ Ἐδνικοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἄνευ οὐδεμιᾶς δαπάνης, ἀσφαλὲς καταφύγιον πρὸς κανονισμὸν τῶν χρονομέτρων τῶν. Ἐκτὸς αὐτοῦ, οὐδὲν ἄλλο ἐπιστημονικὸν ἴδομα, πρὸς ἔξυπηρέτησιν τῆς σπουδαίας ταύτης ἀνάγκης τοῦ Ναυτικοῦ, ὑπάρχει παρ' ἡμῖν ὡς καὶ καθ' ὅλην τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Ἡ μοναδικὴ ὅμως αὕτη καὶ ἀπαραίτητος ἐν Ἑλλάδι ναυτικὴ ὑπηρεσία τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπείου, ἡτις ἀποτελεῖ οὐ μόνον τῆς ἡμετέρας Ναυτιλίας σπουδαῖον παράγοντα ἀσφαλείας καὶ προόδου ἀλλὰ καὶ τὸ μόνον καταφύγιον τῶν ἐν τῷ. Αἰγαίῳ πλεόντων ξένων στόλων, οἵτινες εἰς αὐτὸν καταφεύγουν πάντοτε ζητοῦντες τὴν συνδρομήν του πρὸς κανονισμὸν τῶν χρονομέτρων τῶν, ἀνάγκη νὰ καταστῇ ὅσον

πρὸ τῆς διοργανώσεως τῆς ὑπηρεσίας ταύτης τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ταξιδεύοντα διὰ χρονομέτρου, κακῶς, ἐλλείψει ταχικῆς Χρονομετρικῆς ὑπηρεσίας παρ' ἡμῖν, κανονισθέντος, ἀπεμακρύνθη τόσον πολὺ τοῦ δρόμου τῆς, ὥστε διηγείνθη εἰς ἄλλον λιμένα, μακρὰν ἐκείνου, εἰς ὃν ἥθελε νὰ καταπλεύσῃ! ...

ἔνεστι τελειοτέρα καὶ πληρεστέρα. Εἶναι τοῦτο ἡθικὸν καὶ ὑλικὸν συμφέρον, ἀλλὰ καὶ καθήκον ἐπιτακτικὸν συγχρόνως τῆς Ἑλλάδος, ώς πεπολιτισμένης χώρας, ἀπέναντι τοῦ διεθνοῦς ναυτικοῦ κόσμου. Πρὸς τοῦτο, πρέπει ἐν πρώτοις νὰ συμπληρωθῇ αὕτη δι’ ὅλων τῶν ἀναγκαίων σχετικῶν ὁργάνων, μικρᾶς ἀλλως χρηματικῆς ἀξίας. Εἰς τὰς διὰ τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων γινομένας ἥδη μελέτας τῶν χρονομέτρων ἀνάγκη νὰ προστεθῶσι καὶ αἱ διὰ τῶν καταλλήλων συσκευῶν πειραματικαὶ δοκιμασίαι τῆς ἡμερησίας πορείας αὐτῶν ὑπὸ διαφόρους θέσεις καὶ τεχνητὰς θερμοκρασίας. Οὕτω μόνον δ ναυτικὸς δύναται νὰ εἴναι ἀσφαλής, ὅτι ταξειδεύων κέκτηται ὁργανον, τοῦ ὅποιου γνωρίζει πάσας τὰς ἰδιότητας καὶ μεταβολὰς ὑπὸ τοὺς διαφόρους ἀτμοσφαιρικοὺς ὅρους, οὓς δύναται νὰ συναντήσῃ κατὰ τὸν πλοῦν του. Ἀφ’ ἔτερου, ἀντὶ ἣ ἐκτέλεσις τῆς χρονομετρικῆς ταύτης ὑπηρεσίας τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἐλλείψει ἐπαρκοῦς πρὸς τοῦτο προσωπικοῦ ἐν αὐτῷ, νὰ ἐπιβάλληται ὡς πρόσθετον βάρος, κατ’ ἀνάγκην, παρὰ τὰ πολλὰ ἄλλα ἐπιστημονικὰ καθήκοντα αὐτοῦ, εἰς ἓν τῶν ὀλίγων βιοηθῶν τοῦ ἴδρυμανος τούτου, πρέπον εἶναι νὰ ἀνατεθῇ εἰς ἴδιον ἐπιστήμονα, εἰδικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς περὶ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν χρονομέτρων καὶ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου ἀσχολούμενον. Τοῦτο δῆμος θὰ ἀπαιτήσῃ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ὅπως ἀποκτήσῃ ἐπάρκειαν προσωπικοῦ, ἢς πόρῳ ἀπέχει μέχρι τοῦδε τὸ ἴδρυμα τοῦτο. Ἀλλως, διὰ τῆς τοιαύτης ἀνεπαρκείας τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἡ χρονομετρικὴ αὐτοῦ ὑπηρεσία, χάριν ἀτόπου φειδοῦς καὶ ὅλως ἀσημάντου οἰκονομίας, κινδυνεύει ἐκάστοτε, ἐν ἐνδεχομένῃ καὶ ἀναποφεύκτῳ ἐνίστε περιπτώσει ἐλλείψεως τοῦ σχετικοῦ βιοηθοῦ, νὰ λειτουργῇ ἀτελῶς ἦ καὶ νὰ διακοπῇ παντελῶς, πρὸς ζημίαν οὐ μόνον τῆς ἡμετέρας Ναυτιλίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἐνώπιον τῶν ἔνων ὑπολήψεως καὶ φήμης τῆς Ἑλλάδος.

Πρὸς τούτοις, ἡ τελειοποίησις τῆς ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Χρο-

νομετρικῆς ὑπηρεσίας ὑπαγορεύεται καὶ ὑπὸ βιομηχανιῶν λόγων.
Ἡ ἀνάπτυξις καὶ τελειοποίησις τῆς ὀδοιλογοποίας παρ' ἡμῖν
εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ ἄνευ Χρονομετρικῆς ὑπηρεσίας
τελείως λειτουργούσης ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ· ὁ ὀδοιλογοποιός,
πρὸς ἐκτέλεσιν λεπτῆς καὶ ἐπιμεμελημένης ἐργασίας, ἔχει ἀπόλυ-
τον ἀνάγκην τῆς ἀκριβοῦς ὥρας· πρὸς ἐφαρμογὴν δὲ πρωτοτύ-
που τινὸς ἰδέας ἢ καὶ ἀπλῶς πρὸς κατασκευὴν ἐν αὐτῷ τῷ ἐργο-
στασίῳ του οἰουδήποτε ἰδίου ἐργού, δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ
σοβαρὰ ἀποτελέσματα ἄνευ τοῦ διὰ τῆς χρονομετρικῆς ἐν τῷ
Ἀστεροσκοπείῳ ὑπηρεσίας ἐλέγχου καὶ κανονισμοῦ.

Z'

Ποραλείπομεν νὰ ἐνδιατρύψωμεν ἐν ἐκτάσει καὶ ἐνταῦθα
περὶ τὴν Σεισμολογικὴν Ὑπηρεσίαν τοῦ Ἐδνικοῦ Ἀστερο-
σκοπείου, περιοριζόμενοι μόνον νὰ ἀναφέρωμεν ἀπλῶς τὴν
χρησιμότητα αὐτῆς. Εἰς τόπον, τόσον συχνάκις καὶ τόσον δει-
νῶς ἐνίοτε, δυστυχῶς, πάσχοντα ὑπὸ τῶν σεισμῶν, δὲν εἶναι
μόνον ἐπιτακτικὸν πρὸς τὴν Ἐπιστήμην καθῆκον ἢ μελέτη καὶ
ἡ ἔρευνα τοῦ μεγάλου τούτου γεωλογικοῦ φαινομένου, ἀλλὰ καὶ
σπουδαῖον τοπικὸν συμφέρον διὰ τὴν διάγνωσιν καὶ ἐπιστημο-
νικὴν σπουδὴν τῆς φύσεως αὐτῆς, ἡς οὐδεμίᾳ ἅποψις καὶ οὐδε-
μία ἴδιότης στερεῖται ἐνδιαφέροντος καὶ σπουδαιότητος ἢ
ἐπιτρέπεται νὰ μένῃ ἄγνωστος.

Ἄλλ' ἡ Σεισμολογικὴ ὑπηρεσία τοῦ Ἀστεροσκοπείου ἡμῶν
ἐνῷ, διὰ τῶν πολυαριθμῶν καὶ συχνῶν σεισμιῶν ἐν Ἑλλάδι
παρατηρήσεων καὶ τῶν σχετικῶν ἔρευνῶν αὐτῆς, συμβάλλει σπου-
δαίως εἰς τὴν πρόοδον τῆς Ἐπιστήμης καθόλου, δὲν στερεῖται
ἀφ' ἑτέρου καὶ πρακτικοῦ ἐνδιαφέροντος, δρίζουσα μετ' ἀκρι-
βείας τὰ σεισμικὰ κέντρα τῆς χώρας καὶ τὸν βαθμὸν τῆς εὐπα-

θείας αὐτῶν, καὶ ἐν γένει παρέχουσα τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐπιστημονικῶν ἔρευνῶν αὐτῆς εἰς τὰς σχετικὰς δημοσίας ὑπηρεσίας.

H'

Καὶ τοιαῦται μὲν εἶναι αἱ κυριώτεραι πρακτικαὶ ὑπηρεσίαι τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπείου. Θὰ ἦτο ὅμως ἄτοπον καὶ ἀνακριβὲς νὰ ἔξαχθῇ ἐντεῦθεν τὸ συμπέρασμα: ὅτι μόναι αἱ πρακτικαὶ ὑπηρεσίαι τοῦ ἰδρύματος τούτου εἶναι χρήσιμοι καὶ ἀπαραίτητοι παρ' ἡμῖν ἢ ὅτι εἶναι αἱ μόναι, ἃς τὸ ἡμετέρον Ἀστεροσκοπεῖον, ἀπὸ τῆς ἀναδιοργανώσεως αὐτοῦ, προσφέρει διὰ τῶν ποικίλων ἔργασιῶν του εἰς τὸν τόπον. Διὰ τῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐν γένει ἔρευνῶν αὐτοῦ τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν ἔξυπηρετεῖ καὶ τὴν Ἐπιστήμην καθόλου. Ἀκολουθοῦν τὴν πρὸς καιρὸν ἐν αὐτῷ διακοπεῖσαν ἐπιστημονικὴν παράδοσιν, ἣν ἐνεκαίνισε, διὰ σοβαρῶν ἐπιστημονικῶν ἔργασιῶν, ἡ πρώτη αὐτοῦ διεύθυνσις, καὶ καθιέρωσε, διὰ τῶν περιφήμων παρατηρήσεων αὐτῆς, ἐπὶ μακρὰν περίοδον χρόνου, ἡ δευτέρα, συνεχίζει ἥδη συστηματικῶν τὸ ἔνδοξον αὐτοῦ παρελθόν. Ἡ δευτέρᾳ ἐκείνῃ περίοδος τῆς δράσεως τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπείου, ἐὰν δὲν διακρίνεται, καὶ βεβαίως δὲν διεκρίθη, ὡς εἴδομεν ἥδη, διὰ τὸ ὄργανωτικὸν ἢ διοικητικὸν αὐτῆς πνεῦμα, οὐδὲ ἀφῆκε διοργάνωσίν τινα τῶν ἐν αὐτῷ ὑφισταμένων ἥδη ὑπηρεσιῶν ἢ ἵχνος κανὸν αὐτῶν, αἵτινες πᾶσαι καὶ δλόκληροι εἶναι δημιούργημα τῆς τελευταίας περιόδου αὐτοῦ, οὕτε ἔλαμψεν ἀναμφιβόλως διὰ τὰς ἐν τῇ Ἐπιστήμῃ θεωρητικὰς αὐτῆς ἔρευνας, διὰ τὰς ὁποίας ἡ διεύθυνσις αὐτῆς οὐδόλως ἦτο παρεπενασμένη, ἔλαμπρύνθη ὅμως ἔξοχως καὶ προσήνεγκε σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἐπιστήμην, ἀφῆσασα ἐποχὴν ἐν αὐτῇ, διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν θαυμασίων αὐτῆς παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς Φύσεως καθόλου καὶ τῶν σχετικῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἔρευ-

νῶν καὶ ἀνακαλύψεων. Τὴν τοιαύτην δρᾶσιν αὐτοῦ συνεχίζον καὶ συμπληροῦν τὸ ἡμέτερον Ἀστεροσκοπεῖον, ἐκτελεῖ πληρέστατα τὴν δευτέραν τῶν τριῶν κυρίων ἐντολῶν, ἃς ἀνέθηκεν αὐτῷ ἡ Πόλιτεία: **τὴν τῆς προαγωγῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης.**

Καὶ δὲν εἶναι ἡ ἡμικὴ αὕτη ὑπηρεσία κατωτέρᾳ ἢ ἀνεξάρτητος τῆς πρώτης, οὐδὲ ἄσχετος πρὸς αὐτὴν τὴν ἐν γένει πρόδοδον καὶ εὐημερίαν τῆς χώρας. Διότι, τίς θὰ ἐτόλμα νὰ χαρακτηρίσῃ οἰονδήποτε τμῆμα τῆς Ἐπιστήμης ὡς ἄχρηστον καὶ ἀνάξιον προσοχῆς καὶ μάλιστα σήμερον, ὅτε βλέπομεν, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα, κατὰ τὸ φαινόμενον, ψυχία αὐτῆς ἀπεδείχθησαν πολλάκις γονιμώτατα εἰς καταπληκτικὰς συνεπείας καὶ πλουσιώτατα εἰς σπουδαίας ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητος;

Θὰ ἦτο δὲ ἀφ' ἔτερου ἀνάρμοστος κατάπτωσις καὶ ἀρνησις τοῦ μεγάλου ἐπιστημονικοῦ παρελθόντος τοῦ τόπου τούτου, ἐὰν ἐδηλοῦμεν, ὅτι ἐν Ἑλλάδι, τῇ πρώτῃ ταύτῃ κοιτίδι τῆς ἀληθοῦς Ἐπιστήμης, ἔνθα ἡ Φύσις, καὶ μάλιστα ὁ θαυμάσιος οὐρανός, παρέχει τόσον εὐρὺν τὸ στάδιον τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν πρὸς προαγωγὴν αὐτῆς καὶ ἀνάπτυξιν τῶν γνώσεων τοῦ ἀνθρώπου καθόλου, ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἔνθα ἐκηρύχθη καὶ ἐλατρεύθη, ὡς ἐθνικὸν δόγμα, ἡ θεμελιώδης ἐπιστημονικὴ ἀρχή: ἡ **Ἐπιστήμη χάριν τῆς Ἐπιστήμης**, ἡμεῖς κατεπέσαμεν εἰς τόσον χαμηλὸν πνευματικὸν ἔδαφος, ὥστε περιοριζόμεθα μεταφέροντες αὐτήν, ὡς μεταπράται, ἔξωθεν ὡς ἔνον ἐμπόρευμα· τοῦτο θὰ ἦτο ὁρτὴ ὅμολογία, ὅτι εἴμεθα πλέον ἀνίκανοι νὰ τὴν καλλιεργήσωμεν καὶ τὴν προαγάγωμεν, ἀρκούμενοι ἐπομένως, κατ' ἀνάγκην, εἰς μόνας τὰς πρακτικάς, τὰς ἀπαραιτήτους διὰ τὸν ὑλικὸν βίον ἐφαρμογὰς αὐτῆς.

Οἱ περιορισμὸς ὅμως οὗτος δὲν θὰ ἦτο μόνον ἀνάξιος τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲ ἐπιβλαβής μόνον εἰς τὴν φήμην τοῦ νεωτέρου ἐλληνικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ

ἀδύνατος. Διότι, ἂνευ τῆς ἀνωτέρῳ ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἀρχῆς, ἂνευ δηλαδὴ τῆς καλλιεργείας τῆς Ἐπιστήμης χάριν αὐτῆς τῆς Ἐπιστήμης καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν πρακτικῶν αὐτῆς ἐφαρμογῶν, ή Ἐπιστήμη δεσμεύεται καὶ καταπίπτει ἡ μένει στάσιμος καὶ καθίσταται ἄγονος, ως ἂνευ τῆς ἐλευθέρας καλλιτεχνικῆς ἐμπνεύσεως ἡ Τέχνη καταρρέει καὶ καταντῷ βάναυσον ἐπάγγελμα.

Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐφήρμοσαν δόρμεμφύτως ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, τόσον ἐν τῇ Ἐπιστήμῃ ὅσον καὶ ἐν τῇ Τέχνῃ, οἱ ἀρχαῖοι καὶ δι' αὐτὸν ὑπῆρξαν καὶ θὰ παραμείνωσιν αἰώνιως οἱ μέγιστοι τοῦ κόσμου καλλιτέχναι, καὶ δι' αὐτὸν ἐθαυματούργησαν ώς ἐπιστήμονες.

«Ἐπιστήμη διὰ τὰς ἐφαρμογὰς μόνον προωρισμένη εἶναι ἀδύνατος, λέγει ὁ πολὺς H. Poincaré αἱ ἀλήθειαι τότε μόνον εἶναι γόνιμοι, δταν εἶναι ἀλληλένδετοι. Ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς μόνας ἔκεινας, παρὰ τῶν δοπίων ἀναμένομεν ἀμεσον ἀποτέλεσμα, οἱ διάμεσοι κρίκοι θὰ ἐκλείψωσι καὶ δὲν θὰ ὑπάρχῃ πλέον ἄλυσος. Οἱ ἀνθρώποι, οἱ τὰ μάλιστα περιφρονοῦντες τὴν θεωρίαν, εὑρίσκουσιν ἐν αὐτῇ, ἐν ἀγνοίᾳ των, καθημερινὴν τροφήν· ἐὰν ἐστερούμεθα τῆς τροφῆς ταύτης, ή πρόοδος θὰ ἔπαινε καὶ θὰ ἔναρκούμεθα ἐν τῇ στασιμότητι τῆς Κίνας». (La valeur de la Science, σελ. 138).

Θ'

‘Αλλ’ ἡ Ἀστρονομία, ἡ ὑπάτη τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἥτις, διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν μεθόδων, τὴν δύναμιν καὶ τὴν λεπτότητα τῶν ὁργάνων, καὶ τὸ καταπληκτικὸν μεγαλεῖον τῶν θαυμασίων ἀνακαλύψεων αὐτῆς, ἐφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τελειότητος, ὥστε δικαίως θεωρεῖται ως τὸ πρότυπον τῶν ἐπιστημῶν καθόλου, δὲν εἶναι μόνον ἡ κυριωτέρα πηγὴ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας καὶ ὁ ἀπαραίτητος σύμβουλος τῆς Ναυτιλίας, ἀλλ’ ἀποτελεῖ καὶ πολύτιμον ὁργανὸν βαθείας ἐπιστημονικῆς μορφώσεως τοῦ σπου-

δαστοῦ ἐν γένει τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ διδασκαλία τῶν ἐπιστημῶν τούτων θὰ ἡτο ἀτελῆς καὶ μονομερῆς ἂνευ τῆς κορωνίδος αὐτῶν, τῆς Ἀστρονομίας· αὐτὴ μετέδωκε διαδοχικῶς εἰς πάσας τὰς ἐπιστήμας ταύτας τὰς ἴδιας μεθόδους παρατηρήσεως καὶ λογικῆς ἐπαγωγῆς. Ἀφ' ἑτέρου, ἐν τῇ Ἀστρονομίᾳ κατοπτρίζεται καὶ ἐκδηλοῦται, ἐν τῇ μεγαλοπρεπεστέρᾳ καὶ τελειοτέρᾳ μορφῇ αὐτῆς, ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀκρίβεια τῶν μεθόδων καὶ τῶν δργάνων τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν καθόλου· ἐν αὐτῇ ἐφαρμόζεται μετ' ἄκρας λεπτότητος χειρισμοῦ καὶ ἀπαραμίλλου δεξιότητος ἐφαρμογῆς, ἐπὶ τῶν μεγίστων προβλημάτων τῆς Φύσεως, τοῦ μαθηματικοῦ λογισμοῦ ἡ μεγάλη δύναμις καὶ τῶν νεωτέρων φυσικῶν δργάνων ἡ θαυμαστὴ τελειότης.

Ἐντεῦθεν αἱ θνητάσιαι μέθοδοι, τὰ λεπτεύλεπτα δργανα, καὶ τὸ πρακτικὸν καθόλου ἔργον τοῦ Ἀστεροσκοπείου ἀποτελοῦσι τὸ πολυτιμώτερον πρακτικὸν δίδαγμα ἐπιστημονικῆς καὶ πρακτικῆς μορφώσεως διὰ τὸν περὶ τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας ἀσχολούμενον σπουδαστήν. Ἀσκούμενος εἰς τὰς ἀστρονομικὰς ἔρεύνας, ἀποκτῷ τὴν ἔξιν καὶ τὴν πεῖραν τῆς παρατηρήσεως τῆς Φύσεως, τὴν δεξιότητα τοῦ χειρισμοῦ τῶν λεπτοτάτων ἀστρονομικῶν μετρήσεων, ἔξουσιειοῦται εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν φυσικῶν φαινομένων καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ μεγαλεῖον, καὶ συνηθίζει εἰς τὴν ἀκριβῆ ἀντίληψιν καὶ τὴν πιστήν περιγραφὴν καὶ ἀπεικόνισιν τῶν διαφόρων φάσεων καὶ τῶν πολυπλόκων συστατικῶν μερῶν αὐτῶν, ἐν τῇ ταχείᾳ καὶ ἀπροόπτῳ διαδοχῇ των.

Καὶ ἡ πεῖρα αὐτὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐν τῇ παρατηρήσει τῶν φαινομένων, καὶ ἡ ἔξις αὐτῇ τῆς χειρὸς ἐν τῇ λεπτῇ χρήσει τῶν δργάνων, καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτῇ μόρφωσις τῆς διανοίας ἐν τῇ ἀκριβείᾳ τῶν μεθόδων τῆς Ἀστρονομίας εἶναι πολύτιμον ἐφόδιον διὰ τὰς ἴδιας παρατηρήσεις, τὰ πειράματα καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς καθόλου ἔρεύνας τοῦ μέλλοντος ἐπιστήμονος.

“Οθεν τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, ὅπερ, ὡς εἴδομεν, ἀποτελεῖ τὸ

ἀνώτερον ἐκπαιδευτήριον πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν καὶ τῆς πρακτικῆς μορφώσεως τοῦ ναυτικοῦ, εἶναι συγχρόνως, ὡς τὸ Νοσοκομεῖον διὰ τὸν ἴατρόν, τὸ πρακτικὸν καὶ ὑψηλὸν σχολεῖον ἀναπτύξεως καὶ τελειοποίησεως τοῦ σπουδαστοῦ τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν ἐν γένει.

’Αλλά, πλὴν τοῦ διδακτικοῦ τούτου ἔργου, ἡ δρᾶσις τοῦ ’Αστεροσκοπείου ἔχει καὶ ἄλλα εὐδύτερα καὶ γενικώτερα ἀποτελέσματα ἐν τῇ καθόλου προόδῳ καὶ τῇ ἀναπτύξει τῆς ἀνθρωπότητος:

« ’Η ’Αστρονομία, γράφει ὁ πολὺς H. Poincaré, εἶναι χρήσιμος, διότι μᾶς ἀνυψώνει ἀνωθεν ἡμῶν αὐτῶν εἶναι χρήσιμος, διότι εἶναι μεγάλη· εἶναι χρήσιμος, διότι εἶναι ὡραία. Αὐτὴ μᾶς δεικνύει πόσον ὁ ἀνθρωπός εἶναι μικρὸς τὸ σῶμα καὶ μέγας τὸ πνεῦμα, ἀφοῦ τὴν λάμπουσαν αὐτὴν ἀπειρίαν, ἐν τῇ ὅποιᾳ τὸ σῶμα του εἶναι μόνον σκοτεινὸν σημεῖον, ἡ διάνοιά του δύναται νὰ τὴν ἐναγκαλισθῇ δλόκληρον καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν σιγηλὴν ἀρμονίαν της. Οὕτως ἀποκτῶμεν συνείδησιν τῆς δυνάμεως ἡμῶν· καὶ τοῦτο ἔχει μεγίστην ἀξίαν, διότι ἡ συνείδησις αὕτη μᾶς καθιστᾷ ἰσχυροτέρους.

’Αλλ᾽ ὅτι ἥθελον νὰ δεῖξω πρὸ παντὸς εἶναι μέχρι τίνος σημείου ἡ ’Αστρονομία διηγούλυνε τὸ ἔργον τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν, τῶν ἀμεσώτερον χρησίμων, διότι αὐτὴ μᾶς παρεσκεύασε ψυχὴν ἵκανὴν νὰ ἔννοῃ τὴν Φύσιν'....

’Η ’Αστρονομία μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι ὑπάρχουσι **νόμοι**. Οἱ Χαλδαῖοι, οἱ ὅποιοι πρῶτοι παρετήρησαν τὸν οὐρανὸν μετά τίνος προσοχῆς, εἶδον, ὅτι τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν φωτεινῶν σημείων δὲν πλανᾶται τυχαίως, ἀλλ᾽ εἶναι στρατὸς πειθαρχικός....

Καὶ οὗτο, διδαχθέντες ἐντεῦθεν, παρετηρήσαμεν καλλίτερον τὸν μικρὸν ἡμῶν γῆινον κόσμον· ὑπὸ τὴν φαινομενικὴν ἀταξίαν του, εὔρομεν καὶ ἐν αὐτῷ τὴν ἀρμονίαν, τὴν ὅποιαν ἡ μελέτη τοῦ οὐρανοῦ μᾶς εἶχε διδάξει.

Ποσάκις οἱ φυσικοί, ἀπογοητευμένοι ἐκ τόσων ἀποτυχιῶν, δὲν θὰ ἀπεθαρρύνοντο, ἐὰν δὲν εἶχον, διὰ νὰ ἐνισχύωσι τὴν

πίστιν των, τὸ λαμπρὸν παράδειγμα τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἀστρονόμων! Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἔδεικνυεν εἰς αὐτούς, ὅτι ἡ Φύσις ὑπείκει εἰς νόμους· δὲν ἔμενε πλέον ἢ νὰ μάθωσιν εἰς ποίους νόμους.

Ἡ Ἀστρονομία δὲν μᾶς ἔμαθε μόνον, ὅτι ὑπάρχουσι νόμοι, ἀλλ᾽ ὅτι οἱ νόμοι οὗτοι εἶναι ἀδιάλλοατοι, ὅτι δὲν ἐπιδέχονται συμβιβασμούς· πόσος χρόνος θὰ ἔχρειάζετο νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο, ἐὰν εἴχομεν γνωρίσει μόνον τὸν γήινον κόσμον, ἔνθα ἐκάστη στοιχειώδης δύναμις ἐμφανίζεται πάντοτε ὡς ἐν πάλῃ ἐναντίον ἄλλων δυνάμεων!

Εἴχον λοιπὸν ἄδικον νὰ εἴπω, ὅτι ἡ Ἀστρονομία μᾶς παρεσκεύασε ψυχὴν ἵκανην νὰ ἐννοῇ τὴν Φύσιν καὶ ὅτι, ἄνευ τῶν ἀστέρων, ἡ Γῆ αὐτὴ θὰ ἥτο δι᾽ ἡμᾶς ἀκατανόητος, ὅτι δὲν θὰ ἐβιλέπομεν ἐπ᾽ αὐτῆς ἢ τὴν ἴδιοτροπίαν καὶ τὴν ἀταξίαν, καὶ ὅτι, μὴ γνωρίζοντες τὸν κόσμον, δὲν θὰ ἡδυνάμεθα καὶ νὰ τὸν ὑποτάξωμεν; Καί, δημιλῶν οὕτως, ἀποβλέπω εἰς τὴν ἀποψιν ἐκείνων, οἵτινες ἐκτιμῶσι μόνον τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογάς. Ἐγώ, τούναντίον, ἐὰν θαυμάζω τὰς κατακτήσεις τῆς Βιομηχανίας, τὰς θαυμάζω, διότι αὗται, ἀπαλλάσσουσαι ἡμᾶς τῶν ὑλικῶν φροντίδων, θὰ δώσωσιν ἡμέραν τινὰ εἰς ὅλους τὴν εὔκαιρίαν νὰ μελετήσωσι τὴν Φύσιν. Δὲν λέγω, ὅτι ἡ Ἐπιστήμη εἶναι χρήσιμος, διότι μᾶς μανθάνει νὰ κατασκεύάζωμεν μηχανάς· λέγω: αἱ μηχαναὶ εἶναι χρήσιμοι, διότι, ἐργάζόμεναι δι᾽ ἡμᾶς, θὰ μᾶς ἀφήσωσι μίαν ἡμέραν πλείονα χρόνον, διὰ νὰ καλλιεργήσωμεν τὴν Ἐπιστήμην.

Ἄλλα θὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἡ Ἀστρονομία ἔδωκεν εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας ὅτι ἡδύνατο νὰ δώσῃ, καὶ τώρα, ὅτε ὁ οὐρανὸς μᾶς ἐπρομήθευσε τὰ ὅργανα, τὰ ὅποια μᾶς ἐπιτρέπουσι νὰ σπουδάσωμεν τὴν γηῖνην φύσιν, θὰ ἡδύνατο νὰ λείψῃ διὰ παντός. Ἄλλ᾽ δημοίως θὰ ἡδύναντο νὰ σκεφθῶσι καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πτολεμαίου· καὶ τότε ἐνόμιζον, ὅτι ἐγνώριζον τὰ πάντα, καὶ ὅμως εἴχον ἀκόμη νὰ μάθωσι τὰ πάντα.

Οἱ ἀστέρες εἰναι παμμέγιστα ἐργαστήρια, γιγάντιαι χοάναι, τὰς δποίας οὐδεὶς χημικὸς δύναται νὰ ὄνειρευθῇ. Ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουσι θερμοκρασίαι, τὰς δποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ πραγματοποιήσωμεν. Τὸ μόνον ἐλάττωμά των εἶναι, ὅτι εὑρίσκονται ὀλίγον μακράν· ἀλλὰ τὸ τηλεσκόπιον θὰ τοὺς προσεγγίσῃ πρὸς ἡμᾶς, καὶ τότε θὰ ἴδωμεν πῶς διατελεῖ ἐν αὐτοῖς ἡ ὥλη. Ὁποία τύχη διὰ τὸν φυσικὸν καὶ τὸν χημικόν! Ἰσως μάλιστα οἱ ἀστέρες μᾶς διδάξουν ἡμέραν τινὰ τίποτε καὶ περὶ τῆς ζωῆς· τοῦτο φαίνεται ἀνόητον ὄνειρον καὶ δὲν βλέπω ποσῶς πῶς θὰ ἡδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ· ἀλλὰ πρὸ ἔκατὸν ἐτῶν ἡ Χημεία τῶν ἀστρων δὲν θὰ ἐφαίνετο ὠσαύτως ἀνόητον ὄνειρον; » (*La valeur de la Science σελ. 156 - 168.*)

Πρὸ τοῦ Poincaré καὶ ὁ μέγας Laplace εἶχεν εἴπει:

« Ἡ Ἀστρονομία, διὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ θέματος, διὰ τὴν τελειότητα τῶν θεωριῶν της, εἶναι τὸ ὕραιότερον μνημεῖον τοῦ ἀνθρωπίνου πνέυματος, ὁ εὐγενέστερος τίτλος τῆς διανοίας του. Ἄς διατηρήσωμεν ἐπιμελῶς καὶ ἡς αὐξήσωμεν τὸ ἀπόθεμα τῶν ὑψηλῶν τούτων γνώσεων (τῆς Ἀστρονομίας), τῶν θελγήτρων τούτων τῆς ἀνθρωπότητος. Προσφέρουν σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ναυτιλίαν καὶ τὴν Γεωγραφίαν· ἀλλὰ τὸ μέγιστον εὐεργέτημα αὐτῶν εἶναι, ὅτι διέλυσαν τοὺς φόβους τῶν οὐρανίων φαινομένων καὶ ἔξηφάνισαν τὰς πλάνας τῆς ἀγνοίας τῶν ἀληθῶν σχέσεων ἡμῶν μετὰ τῆς Φύσεως, πλάνας καὶ φόβους, οἱ δποῖοι ταχέως θὰ ἀναγεννηθῶσιν, ἐὰν ἡ λαμπτὰς τῶν ἐπιστημῶν ἥθιελέ ποτε σβεσθῇ. »

I'

Καὶ τοιαῦτα μὲν εἶναι τὰ ἔργα καὶ τὰ πολλαπλᾶ καθήκοντα, τὰ δποῖα ἀπὸ τῆς ἀναδιοργανώσεως αὐτοῦ ἀνέθηκεν ἡ Πολιτεία εἰς τὸ ἡμέτερον Ἀστεροσκοπεῖον, ἔργα, ἐφ' ὃν, ὡς εἰδομεν, βασίζεται, κατὰ μέγα μέρος, ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς Γεωργίας, τῆς Ναυτιλίας, τῆς Βιομηχανίας καὶ ἀλλων σπουδαίων

κλάδων τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν οἰκονομίας, καθήκοντα, ἐκ τῶν ὅποιων
ἔξαρταται ἐν πολλοῖς ἢ ἀνάπτυξις τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων
τῆς χώρας.

‘Αλλ’ ἐνῷ τοσαῦται καὶ τόσον σοβαραὶ ὑποχρεώσεις ἀνετέθεντο εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν τοῦτο ἰδρυμα, τὸ προσωπικόν, ὅπερ διὰ τοῦ εἰρημένου ‘Οργανισμοῦ ἐδίδετο εἰς αὐτό, ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀνάγκας ταύτας τοῦ τόπου, ἐκ κακῶς ἐννοουμένης ἵσως φειδοῦς καὶ οἰκονομίας ἢ καὶ, ὅπερ πιθανότερον, ἐξ ἀγνοίας τοῦ μεγέθους τῆς πρακτικῆς σημασίας καὶ τῆς ποικιλίας τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἀπετελεῖτο ἐν μὲν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ, πλὴν τοῦ Διευθυντοῦ, ἐξ ἐνὸς ἐκανονιταδράχμου τακτικοῦ βοηθοῦ, ἐνὸς ἐβδομηχονταδράχμου ἐκτάκτου βοηθοῦ καὶ ἐνὸς ἐβδομηχονταδράχμου δοκίμου ἐν ἐκάστῳ τῶν τριῶν τημάτων αὐτοῦ¹, ἐν δὲ τοῖς ἐπαρχιακοῖς Σταθμοῖς ἐξ ἀμίσθων(!) παρατηρητῶν, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀπολύτως ἴδιαιτέρας ἀμοιβῆς ἐργαζομένων, πολλάκις δὲ τῆς ἡμέρας καὶ ἐν ὕρᾳ νυκτὸς ἀκόμη καθ’ ἐκάστην ἐκτὸς τῆς κατοικίας των καὶ ὑπὸ οἰουσδήποτε ἀτμοσφαιρικοὺς δρους μεταβαίνοντων, ὅπως ἐκτελέσωσι τὰς μὴ ἐπιδεχομένας διακοπὴν ἢ παράλειψιν μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις.

Εύτυχῶς δικαίως ἡ ἀστοργία αὕτη τῆς Πολιτείας πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ἀστεροσκοπείου δὲν ἵσχυσεν, ὅπως μαράνη τὴν δραστηριότητα καὶ ἀνακόψῃ τὴν πρόοδον αὐτοῦ. Καὶ πῶς μὲν τὸ Ἑλληνικὸν Ἀστεροσκοπεῖον, μεθ’ ὅλην τὴν γλισχρότητα τῶν ὄλικῶν μέσων, ἀτινα διαθέτει, τὴν στέρησιν ἐπαρκοῦς καὶ ἐπαξίως τῆς ἐπιτόνου ἐν αὐτῷ ὑπηρεσίας του² μισθοδοτούμενου

¹ Μετὰ πολυετῆ ὑπηρεσίαν προάγονται βαθμιδὸν δὲν τακτικὸς βοηθός (πτυχιοῦχος) μέχρι 290 δραχμῶν κατὰ μέγιστον δρον, δὲκτακτος μέχρις 120 δρ., δὲ δόκιμος, δοτις ἐν ἀρχῇ ἐπὶ τρεῖς τούλαχιστον μῆνας εἶναι ἀμισθος(!), παραμένει αἰωνίως ἀνευ οὐδεμιᾶς προαγωγῆς! . . .

² Υπηρεσίας ἀπαιτούσης (μετὰ τοῦ χρόνου τῆς ἀνόδου καὶ καθόδου ἐκ τοῦ Ἀστεροσκοπείου) δεκάωρον περίστον ἡμερησίαν ἀποκλειστικὴν ἀπασχόλησιν, φύσει δυσκόλου καὶ ἐπιτόνου, ἐν ὑπαίθρῳ συνήθως, ἡμέρας καὶ νυκτὸς πάντοτε, καὶ ὑπὸ δρους δυσχερεῖς πολλάκις, ἀλλὰ καὶ μετὰ πορείαν δυσάρεστον καὶ ἐπικίνδυνον ἐνίστε

προσωπικοῦ, τὰς ὑπερομέτρους δυσχερείας τῆς λειτουργίας δι’ ἀμίσθουν καὶ, ἐπομένως, δυστροποῦντος ἦ καὶ ἀντιδρῶντος πολλάκις προσωπικοῦ τῶν Σταθμῶν του, τὴν ἐν Ἑλλάδι ἔλλειψιν συγγενοῦς ἐπιστημονικῆς ἀτμοσφαιρικῆς, τὴν τελείαν ἐρημίαν ἐπιστημονικῆς ἀλληλοβοηθείας, τόσον χρησίμου καὶ πολλάκις ἀπαραιτήτου εἰς τοιαύτας ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας, τὰς συνήθεις ἀνωμαλίας καὶ διακοπὰς τῆς τηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας, πῶς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἡμῶν, μεθ’ ὅλας τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς δυσκολίας ταύτας, κατώρθωσε νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν τριπλοῦν σκοπόν, ὅστις ἀνετέθη εἰς αὐτό, ἵτοι: τὴν προαγωγὴν τῆς Ἐπιστήμης, τὴν διὰ τῶν ἐφαρμογῶν αὐτῆς ἐξυπηρέτησιν τῆς ὑλικῆς (καὶ μάλιστα τῆς γεωργικῆς, βιομηχανικῆς καὶ ναυτικῆς) ζωῆς τῆς χώρας, καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως παρ’ ἡμῖν, ἀνταποχρινόμενον εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου καὶ τάς, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ὑλικῶν καὶ προσωπικῶν ὅρων, ὑφ’ οὓς λειτουργεῖ τοῦτο ἐν Ἑλλάδι, ὑπερβολικὰς σχετικῶς ἀξιώσεις τῶν ξένων Ἀστεροσκοπείων καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων, μεθ’ ὧν τηλεγραφικῶς καθ’ ἐκάστην ἦ διὰ πυκνῆς ἀλληλογραφίας καὶ τῶν δημοσιευμάτων του ἐπικοινωνεῖ, δεικνύουν:

1^{ον}) Αἱ ἑκατὸν περίπου ποικίλαι ἐπιστημονικαὶ πραγματεῖαι, τὰς ὁποίας εἰς τὰς ἔξω Ἀκαδημίας, τὰς ἔνεας ἐπιστημονικὰς Ἐταιρείας, τὰ ἐν Εύρωπῃ εἰδικὰ Περιοδικὰ καὶ τὰ Διεθνῆ Ἐπιστημονικὰ Συνέδρια ἀνεκοίνωσεν, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν πρὸς τὸ Υπουργεῖον Ἐτησίων Ἐκθέσεων τοῦ Διευθύντοῦ αὐτοῦ τῶν ἐν

ἐκτελουμένης, ἵτοι μετὰ κοπιώδη ἄνοδον πεζῇ εἰς μεγάλην ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν, ὑπὸ οίουσδήποτε ἀτμοσφαιρικοὺς ὅρους, μὲ βροχήν, ἄνεμον, χιόνα καὶ καταγίδα πολλάκις, δι’ ἀποκέντρων καὶ ἐρήμων ὅδῶν, ἐστερημένων πάσης ἀσφαλείας, εἰς μέρος, δύπερ θεωρεῖται καὶ εἶναι ὅτας τὸ νυκτερινὸν καταφύγιον πολλῶν ἐκ τῶν κακοποιῶν στοιχείων τῶν Ἀθηνῶν, πολλάκις μέχρι τοῦδε ἐπιτεθέντων, διὰ λωποδυτικοὺς σκοπούς, κατὰ ὑπαλλήλων τοῦ Ἀστεροσκοπείου ἀνερχομένων τὴν νύκτα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας των, ὡς γνωρίζει ἡ Ἀστυνομία ἐξ ἀναφορῶν τῆς Διευθύνσεως τοῦ ἰδρύματος τούτου.

ταῖς Ἐτησίαις Λογοδοσίαις τῶν Πρυτάνεων τοῦ Πανεπιστημίου τακτικῶς δημοσιευμένων.

2^{ον}) Οἱ ἔπτα ὁγκώδεις τόμοι τῶν ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων καὶ λοιπῶν ἐρευνῶν, ἃς μέχρι τοῦτο, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Annales de l'Observatoire National d'Athènes» γαλλιστὶ ἐδημοσίευσεν.

3^{ον}) Αἱ εὐρεῖαι κλιματολογικαὶ μελέται, ἃς εἰς δύο ὁγκώδεις τόμους ἐλληνιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος» καὶ ἐν ἑτέρῳ γαλλιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Le climat d'Athènes», ἔξεδωκεν.

4^{ον}) Ὁ τόμος τῶν Πρακτικῶν Ὀδηγιῶν, ἃς, πρὸς κανονικὴν λειτουργίαν τῆς ἐν αὐτῷ καὶ τοῖς Σταθμοῖς του μετεωρολογικῆς καὶ σεισμολογικῆς ὑπηρεσίας καὶ καθοδήγησιν εἰς τὰς σχετικὰς παρατηρήσεις τῶν παρατηρητῶν ἐν γένει, εἰς δύο μέχρι τοῦτο ἐκδόσεις ἐδημοσίευσεν.

5^{ον}) Αἱ πολυάριθμοι εὐμενέσταται καὶ ἐνθουσιώδεις πολλάκις κρίσεις, ὃν ἔτυχον τὰ ἔργα του ἐκ μέρους τῶν διαπρεπεστέρων εἰδικῶν ἐπιστημόνων¹ ἐν Ἀκαδημίαις, Ἐπιστημονικαῖς Ἐταιρείαις, εἰδικοῖς περιοδικοῖς καὶ ἄλλοις συγγράμμασιν.

6^{ον}) Τὰ διπλώματα τιμῆς, τὰ χρυσᾶ βραβεῖα, τὰ πολύτιμα μετάλλια, δι' ὧν εἰς μεγάλας παγκοσμίους Ἐκθέσεις (Paris, Bordeaux κλπ.) καὶ ὑπὸ ἔνων μεγάλων Ἐπιστημονικῶν Ἐταιρειῶν, τῇ προτάσει εἰδικῶν Ἐπιτροπῶν, ἔξοχως τὸ κατάστημα καὶ ἰδιαιτέρως ἡ διεύθυνσις αὐτοῦ ἐτιμήθησαν.

7^{ον}) Ἡ ἀξία καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῷ γινομένων ποικίλων ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων, πολλαὶ τῶν ὅποιων, ἐλλείψει τῶν ἀπαιτουμένων ὑλικῶν μέσων, παραμένουσιν ἀνέκdotοι, ἢν καὶ, κατὰ τὴν ἔγκυρον γνώμην ἐπιφανῶν εἰδικῶν ἐπιστημό-

¹ Loewy, Partsch, Philippson, Abbe, Helmann, Angot, Lebeuf, Bigourdan, Puiseux, Darboux, Hann, Flammarion, Claparède, Wachsmuth, Judeich, Krugler, Comas Sola, Schellenberg, Stange, Zanon, Treibert, κτλ. κτλ.

νων, ἀποτελοῦσιν ἐπιστημονικοὺς θῆσανδρούς¹, δυναμένους νὰ προσφέρωσι μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἐπιστήμην καὶ τὴν μελέτην τῆς φύσεως τοῦ τόπου.

8^{ον}) Αἱ πολυάριθμοι καὶ θεομαὶ ἔγγραφοι καὶ προφορικαὶ εὐαρέσκειαι καὶ εὐχαριστίαι, ἃς οἱ Ναύαρχοι καὶ οἱ Πλοιάρχοι τῶν ἐν Πειραιῃ ἑκάστοτε δρμούντων ξένων στόλων καὶ ἄλλων πολεμικῶν καὶ ἐμπορικῶν πλοίων ἀπτύθυνναν εἰς τὸ κατάστημα διὰ τὰς πολυτίμους ἐπιστημονικὰς ὑπηρεσίας, ἃς παρέσχεν εἰς αὐτούς.

9^{ον}) Ἡ υπέροχος φήμη, ἣν παρὰ τῷ ξένῳ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ διὰ τῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν δημοσιεύσεών του ἀπέκτησεν².

10^{ον}) Αἱ συχναὶ καὶ εὐμενεῖς προσκλήσεις, δι’ ὧν ἀδιακόπως τιμᾶται παρὰ τῶν ξένων ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων, ὅπως συμμετέχῃ, μετὰ τῶν ἀρίστων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς

¹ Τῶν παρατηρήσεων τούτων μικρὸν μόνον μέρος ἐδημοσιεύθη μέχρι τοῦδε, καὶ τοῦτο ἐν περιλήψει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κατ’ ἀνάγκην χάριν οἰκονομίας, διὰ τῶν *Annales* τοῦ Ἀστεροσκοπείου, τοῦ *Κλίματος* τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων τινῶν δημοσιευμάτων· τὸ μέγιστον μέρος αὐτῶν παραμένει, καὶ θά παραμείνῃ ἵσως ἐπὶ πολὺ ἀκόμη, ἀνέκδοτον, εἰς τὰ ἀρχεῖα αὐτοῦ, πρὸς ζημίαν τῆς Ἐπιστήμης, τῆς μελέτης τῆς φύσεως τῆς χώρας, καὶ αὐτῆς τῆς ἐπιστημονικῆς θέσεως τοῦ Ἀστεροσκοπείου. Ἐκ τῆς δημοσιευθείσης δὲ περιλήψεως ταύτης κρίνων διάσημος Γερμανός ἐπιστήμων, ὁ πολὺς καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς Γεωγραφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας κ. J. Partsch, γράφει:

«Ἀλλὰ πλήρη ἱδέαν τῶν δσων ἡ Ἐπιστήμη δφείλει εἰς τὴν δργανωτικὴν δραστηριότητα τοῦ Αἰγινήτου καὶ εἰς τὴν ἐνδελεχῆ παρατηρητικὴν ἐργασίαν τοῦ Ἀστεροσκοπείου θὰ ἔχωμεν εἰς τὸ μέλλον, ὅταν δ ἐν Ἀθήναις ἐργαζόμενος μετεωρολόγος θὰ λάβῃ καιρὸν νὰ ἐπεξεργασθῇ λεπτομερῶς τὸ σύνολον τοῦ ἀπὸ τοῦ 1890 συσσωρευμένου θῆσανδροῦ ἀκριβῶν παρατηρήσεων Ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν δύο ἐτησίων περιόδων (1895 - 1896), αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν πλήρεις μέχρι τοῦδε, δειμηνύει δποία λεπτὴ μετεωρολογικὴ ἐργασία ὑπάρχει ἐν Ἀθήναις ἔτοιμη πρὸς χρησιμοποίησην εἰς τὸ μέλλον, χάρις εἰς τὴν δραστηρίαν ἐνέργειαν τοῦ Αἰγινήτου. Βεβαίως τὴν χρησιμοποίησην ταύτην ἀνέβαλεν δ Ἀιγινήτης ἐπὶ τοῦ παρόντος, διότι σκοπεῖ τὴν συγκομιδὴν τῶν καθ’ ὅλην τὴν Ἑλλάδα γινομένων παρατηρήσεων νὰ συμπεριλάβῃ ὑπὸ τὴν στέγην ἐνδὸς μοναδικοῦ ἔργου.» (*Göttingischen gelehrten Anzeigen* Nr. 4, 1909).

² Ἐν σχετικῇ εὐμενεστάτῃ κρίσει αὐτοῦ περὶ τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, τῆς διοργανώσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ ἔργου του, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων καὶ διακεκριμένους Αὐστριακὸς ἀστρονόμος καὶ Διευθυντῆς τοῦ περιοδικοῦ *Astronomische Rundschau* ἀποκαλεῖ αὐτό: «πρότυπον ἀληθῶς Ἀστεροσκοπείον. (B. II, Nr. 16).

Αστεροσκοπείων, Μετεωροσκοπείων καὶ Σεισμοσκοπείων, εἰς μεγάλα διεθνῆ ἐπιστημονικὰ ἔργα, πρὸς προαγωγὴν τῆς καθόλου Ἐπιστήμης.

11^{ον}) Ἡ ἐκ 15.000 τόμων καὶ ἐκ σπουδαιοτάτων καὶ πολυτίμων ἀστρονομικῶν, μετεωρολογικῶν, σεισμολογικῶν καὶ ἐν γένει φυσικομαθηματικῶν συγγραμμάτων ἀποτελουμένη εἰδικὴ καὶ μοναδικὴ ἐν Ἑλλάδι Βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ, ἀπαραίτητος διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς ἔρευνας τοῦ ἴδρυματος τούτου καὶ χρήσιμος ἐν γένει πρὸς διάδοσιν καὶ ὀνάπτυξιν τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν παρ' ἡμῖν, τὴν ὥποιαν ἐκ τοῦ μηδενός, ἐντὸς ὀλίγου σχετικῶς χρόνου, ἀπὸ τῆς ἀναδιοργανώσεως αὐτοῦ (1890), δι' ἀνταλλαγῆς τῶν δημιοσιευμάτων του, ἀδαπάνως σχεδὸν κατήρτισεν.

12^{ον}) Ἡ ἐκ 50 περίπου σπουδαίων περιοδικῶν, εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἴδιᾳ τὴν Ἀστρονομίαν, τὴν Μετεωρολογίαν καὶ τὴν Γεωλογίαν ἀναφερομένων καὶ δωρεὰν πρὸς αὐτό, χάριν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν δημοσιευμάτων του, πανταχόθεν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου τακτικῶς ἀποστελλομένων, πολύτιμος καὶ μοναδικὴ ἐν Ἑλλάδι συλλογὴ τοῦ Ἀναγνωστηρίου του¹.

13^{ον}) Ἡ ἴδρυσις καὶ διοργάνωσις 50 περίπου Μετεωρολογικῶν καὶ Σεισμολογικῶν Σταθμῶν καὶ ἡ μόδιφωσις 1.000 περίπου παρατηρητῶν, εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου, πρὸς μελέτην τῆς φύσεως αὐτῆς διεσπαρμένων.

14^{ον}) Ἡ δι' ἴδιωτικῶν εἰσφορῶν, ἄνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ δημοσίου ταμείου, ἀναδιοργάνωσις καὶ ἀναμόρφωσις αὐτοῦ, διὰ νέων κτιρίων, μεγάλων τηλεσκοπίων καὶ δλων τῶν λοιπῶν

¹ Ἐν τοῖς Ἀστεροκοπείοις, ὡς εἴδομεν ἥδη, τὰ εἰδικά περιοδικά, ἀπαραίτητα πρὸς παρακολούθησιν τῆς ἐπιστημονικῆς κινήσεως καὶ ἀσφαλῆ δῦνησιν εἰς τὰς καθημερινὰς ἐρεύνας καὶ παρατηρήσεις αὐτῶν, ἀποτελοῦσι τὸν κυριώτερον δῦνηγόν ἐν τῇ κανονικῇ λειτουργίᾳ των. Ἐκ τούτων οὐδὲ ἐν ἐλαμβάνετο ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν παραλαβὴν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς σημερινῆς διευθύνσεως.

ἀναγκαίων ἐπιστημονικῶν ὁργάνων, καθ' ὅλους τοὺς νεωτέρους κανόνας τῆς Ἐπιστήμης λειτουργούντων.

15^{ον}) Ἡ ἔμμεσος καὶ ἄμεσος παροχὴ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ φότων, ποικίλων ἐπιστημονικῶν στοιχείων, διαφόρων πληροφοριῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐν γένει εἰς τε τὴν Πολιτείαν καὶ τὴν Κοινωνίαν καθόλου καὶ ἡ εἰς αὐτὸν ἀδιάκοπος προσφυγὴ τοῦ Κράτους, τῶν δήμων, τῶν δικαστηρίων, τῶν δημοσίων ἔργων, τοῦ ναυτικοῦ, τοῦ στρατοῦ, τῶν ἀσφαλιστικῶν καὶ διαφόρων ἄλλων ἐταιρειῶν καὶ τῶν ἴδιωτῶν ἐν γένει, πρὸς λύσιν πολυαριθμών ζητημάτων καὶ πλήρωσιν ποικίλων ἀναγκῶν αὐτῶν, ὡς π.χ. **ὑδρεύσεως** καὶ **ἀρδεύσεως** (βροχομετρικὰ καὶ ἀνεμομετρικὰ στοιχεῖα), **καλλιεργείας παλαιῶν** καὶ **εἰσαγωγῆς νέων φυτῶν** (στοιχεῖα κλίματος, σύγκρισις τοπικοῦ πρὸς ξένα κλίματα, ὡς π.χ. βάμβαξ Αἰγύπτου κ.τ.λ.), **βιομηχανικῶν** καὶ **ἄλλων τοιούτων ἐπιχειρήσεων** (στοιχεῖα κλίματος δι' οἰνοποιητικὰς καὶ ἄλλας πολλὰς βιομηχανικὰς ἔργασίας), **ἀσφαλείας ἀγροτικῶν προϊόντων** (συγχόνης καταιγίδων, χαλάζης κ.τ.λ.), **δικαστικῶν** καὶ **ἰδίᾳ ἀσφαλιστικῶν ὑποθέσεων** (πιστοποιητικὰ καιροῦ, θυελλῶν, τρικυμίας, διμήλης, βροχῆς, καταιγίδος, σεισμοῦ, διὰ ναυάγια πλοίων, πλημμύρας ποταμῶν, καταστροφὰς κτημάτων καὶ ἐν γένει θεομηνῶν), **στρατιωτικῶν** (στοιχεῖα κλίματος διὰ τὴν βολὴν καὶ ἄλλας σχετικὰς ἀνάγκας τοῦ Στρατοῦ), **δημοσίων ἔργων** (πρὸς κατασκευὴν γεφυρῶν, σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ὑδραυλικῶν καὶ ἀντιπλημμυρικῶν ἔργων κλπ.) **γεωδαιτικῶν** καὶ **γεωγραφικῶν ἔργασιῶν** (ἀστρονομικὰ στοιχεῖα, γεωγραφικὰ μήκη καὶ πλάτη κ.λ.π.), **δημοσίας ὑγιεινῆς** (κλιματικὰ στοιχεῖα καὶ ἄλλαι σχετικαὶ μελέται μετεωρολογικῶν φαινομένων ἐν σχέσει πρὸς ἐπιδημίας κλπ.), **ναυτικῶν** (μελέτη χρονομέτρων, κατάστασις ἀτμοσφαίρας, μελέτη βαρομέτρων, μαγνητικὰ στοιχεῖα, ἀσκήσεις ἀξιωματικῶν ναυτικοῦ, πρόγνωσις καιροῦ κλπ.), **ἱδρούσεως θεραπευτηρίων** (στοιχεῖα κλίματος καὶ σχετικαὶ μελέται δι' ἀεροθεραπείαν, ἥλιοθεραπείαν καὶ ἐν γένει φυσιοθεραπείαν), **ἀε-**

ροπλοῖας (ύψηλοὶ Σταθμοί, πληροφορίαι καὶ μελέται διευθύνσεως καὶ δυνάμεως ἀερίων ὁευμάτων), **σιδηροδρόμων** καὶ **τηλεγράφων** (ἀκοιβήσ ὅρα), **μελέτης χρησίμων ἐπιστημονικῶν ἔργαλείων** (ἰατρικῶν καὶ ἄλλων θεομομέτρων, βαρομέτρων, ὑψομέτρων, ὁρολογίων, κ.λ.π.).

IA'

Τοιαύτη, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ἡ πραγματικὴ κατάστασις τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπείου. Προάγον καὶ τιμῶν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπιστήμην, συντελοῦν εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν τῆς χώρας, συμπληροῦν καὶ βοηθοῦν τὴν Ἀνωτέραν Ἐκπαίδευσιν αὐτῆς, ἐνῷ ἀφ' ἐνὸς ἔξυπηρετεῖ πολυτρόπως τὰ μεγάλα ἥθυτὰ καὶ ὑλικὰ συμφέροντα τοῦ τόπου, ἀντιπροσωπεύει ἀφ' ἐτέρου ἐνώπιον τοῦ ξένου ἐπιστημονικοῦ κόσμου, ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ σταδίῳ, διὰ τῶν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων δημοσιευμάτων του, τῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἔρευνῶν αὐτοῦ καθόλου, ἐπαξίως αὐτῆς τὴν Ἑλλάδα.

Ἄλλὰ τὸ πολύτιμον τοῦτο ἐπιστημονικὸν ἴδρυμα, τὸ μόνον ἀνὰ τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον, ὅπερ ἔρευνῃ τὴν φύσιν αὐτῆς καὶ τῆς ἐλληνικῆς χερσονήσου ἴδιᾳ, καὶ ἔξυπηρετεῖ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἡμετέρου καὶ τοῦ ξένου ναυτικοῦ κόσμου παρ' ἡμῖν, ἀφοῦ διὰ πολλῶν μόρχων καὶ προσωπικῶν ἐνεργειῶν καὶ θυσιῶν ἐδημιουργήθη, ἀφοῦ διὰ μακρᾶς καὶ πολυμόρχου διοικητικῆς δράσεως διωργανώθη, ἀφοῦ δι' εἰκοσιπενταετοῦς ἀόκνου ἐπιστημονικῆς ἔργασίας ἀνώνυμη εἰς τὴν σημερινὴν διεθνῆ περιωπὴν αὐτοῦ, θὰ ἦτο μεγάλη ἥθυτὴ καὶ ὑλικὴ ζημία τοῦ τόπου, ἐὰν ἀφίνετο νὰ καταπέσῃ ἢ καὶ νὰ καταστραφῇ ἐντελῶς, καὶ μετ' αὐτοῦ ἔχανοντο ἢ ἀπέβαινον εἰς μάτην πάντα ταῦτα, ἐλλείψει προσωπικοῦ, χάριν μικρᾶς οἰκονομίας. Εἶναι πρέπον καὶ ἐπάναγκες, τούναντίον, νὰ ἔξασφαλισθῇ καὶ βελτιωθῇ ἡ λειτουργία του, συμπληρουμένη διὰ τοῦ ἀπαραιτήτου προσωπικοῦ καὶ στερεούμενη ἐπὶ ἔδραιών

καὶ ἀκλονήτων ὁργανικῶν θεμελίων. Σήμερον μάλιστα, ὅτε προσπάθεια καταβάλλονται, ὅπως ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν οἰκουνομία στηριχθῇ ἐπὶ τῶν στερεῶν βάσεων τῆς Ἐπιστήμης, οὐ μόνον ἡ βελτίωσις τοῦ ἀπαραιτήτου πρὸς τοῦτο ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ ἰδρύματος ἐπιβάλλεται ἐκ τῶν πρώτων, ἀλλὰ καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν, θὰ ἦτο ἀνάγκη ἐπείγουσα νὰ ἴδρυθῃ.

Ἐὰν δὲ τὸ Κράτος ἐλάχιστα ἐδαπάνησε καὶ ἐμερίμνησε μέχρι τοῦτο διὰ τὴν ἴδρυσιν, τὴν διοργάνωσιν καὶ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν αὐτοῦ, τῶν πλείστων πρὸς τοῦτο δαπανῶν (ὑπερβαινουσῶν τὸ ἐν καὶ ἡμισυ ἐκατομμύριον) γενομένων ὑπὸ φιλογενῶν ἴδιωτῶν¹, ἔχει ἥδη ἐπιτακτικὸν καθῆκον, ἀλλὰ καὶ μέγα ἥθικὸν καὶ ὑλικὸν συμφέρον συγχρόνως, ὅπως μεριμνήσῃ, τούλαχιστον, περὶ τῆς ἔξασφαλίσεως καὶ τῆς χρησιμοποίησεως τούτων.

Πρὸς τοῦτο, παρίσταται ἐπείγουσα ἀνάγκη νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸ τὸ προσῆκον ἐπιστημονικὸν προσωπικόν, οὐ μόνον ἀπαρκὲς καὶ ἀριθμὸν ἀλλὰ καὶ ἀντάξιον τοῦ ἔργου κατὰ ποιόν. Καί, ἵνα δυνηθῇ νὰ προσελκύσῃ καὶ στρατολογήσῃ τοὺς ἀναγκαίους ἴκανους, δραστηρίους, εἰς τὴν Ἐπιστήμην ἀφωσιωμένους καὶ εἰς τὸ ὑψος τῆς τοιαύτης ἀποστολῆς των εύρισκομένους νέους ἐπιστήμονας, τοὺς πανταχοῦ δυστυχῶς, διὰ τὸ πλῆθος τῶν συγχρόνως ἀπαιτουμένων πνευματικῶν, σωματικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν προ-

¹ Ως γνωστόν, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ πρώτου Διευθυντοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἀειμήνου καθηγητοῦ Γ. Βούρη, ἰδρύθη (1842 - 1846) δαπάνῃ ἡμίσεος περίπου ἐκατομμυρίου δραχμῶν διὰ τὸ γήπεδον, τὰ κτίρια καὶ τὰ ὄργανα, ὑπὸ τοῦ βαρόνου Γεωργίου Σίνα· ἔτερον ἡμισυ σχεδὸν ἐκατομμύριον δραχμῶν ἐδαπάνησε βραδύτερον, κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον, πρὸς συντήρησιν ἰδίᾳ αὐτοῦ, διὰ τούτου Σίμων Σίνας. Περὶ τὰς 300.000 ἐδαπανήθησαν (εἰς ὄργανα, κτίρια, κτλ.) κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον, διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν αὐτοῦ, ἐξ ἴδιωτικῶν κυρίων εἰσφορῶν καὶ τοῦ κληροδοτήματος Δωρίδου. Εἰς 200.000 δραχμῶν περίπου ἀνέρχεται ἡ ἀξία τῶν βιβλίων τῆς Βιβλιοθήκης του, σχεδὸν δύων ἐκ δωρεῶν προερχομένων. Ἐτεραιί δὲ 200.000 δραχμῶν, ὡς εἰδομεν, ἐκληροδοτήθησαν ἐσχάτως ὑπὲρ τοῦ ἰδρύματος τούτου ὑπὸ τοῦ ἀειμήνου Μ. Κοργιαλένου καὶ πρόκειται νὰ δαπανηθῶσι προσεχῶς πρὸς ἀγορὰν νέου μεγάλου ίσημερινοῦ τηλεσκοπίου.

σόντων, σπανίζοντας, πρέπει νὰ ἀσφαλισθῇ τὸ μὲν παρὸν αὐτῶν δι' ἀναλόγου πρὸς τὴν βαρεῖαν ὑπηρεσίαν, τὰς πολλαπλᾶς ἀπαιτήσεις τῆς καὶ τὴν ἀσυνήθη ἰδιοφύϊαν τῶν μισθοῦ, τὸ δὲ μέλλον διὰ δικαίας βαθμιαίας προαγωγῆς.

Οὕτως, οὐ μόνον ἵκανὸν καὶ μόνιμον εἰδικὸν προσωπικὸν θέλει καταρτισθῆ καὶ παραμείνει ἐν αὐτῷ, οὐ μόνον πολύτιμος καὶ χρήσιμος δι' ἄλλα ἔργα χρόνος, εἰς ματαίαν καὶ ἀχαριν ἥδη ἔργασίαν ἀδιακόπως δαπανώμενος, πρὸς ἀέναον κατάρτισιν νέου προσωρινοῦ προσωπικοῦ, ἐκ τῶν προτέρων πάντως προωρισμένου, ἐλλείψει μέλλοντος καὶ προαγωγῆς, νὰ φύγῃ, δπως τραπῇ εἰς ἄλλα στάδια, δὲν θὰ σπαταλᾶται ἐφεξῆς εἰς μάτην, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναγκαία παρ ἥμιν μόρφωσις καὶ ἄλλων, πλὴν τοῦ Διευθυντοῦ, εἰδικῶν ἐπιστημόνων, δυναμένων νὰ βοηθῶσι μὲν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος, νὰ ἀναπληρῶσι δὲ ἀπόντα ἥ καὶ ἀντικαταστήσωσιν ἀποσυρόμενον, θέλει ταχέως ἐπιτευχθῆ. Τοῦτο δικαίως εἶναι ἀδύνατον, ὑπὸ τοὺς σημερινοὺς δρους, νὰ κατορθωθῇ διότι τὸ ἐν αὐτῷ ὑπάρχον εὐάριθμον προσωπικόν, διαθέτον διοικητῶν τὸν χρόνον αὐτοῦ, δπως ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ὑπερομέτρους καὶ ἐπειγούσας ἀνάγκας τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἰδρύματος, ἀδυνατεῖ νὰ ἀφιερώσῃ μέρος τῆς ἐνεργείας του εἰς εὐρυτέραν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν καὶ εἰς ἴδιας πρωτοτύπους ἐρεύνας.

Καὶ ἐὰν ἡ ἔλλειψις τοῦ ἀναγκαίου καὶ ἐπαρκῶς μισθοδοτούντου προσωπικοῦ καὶ ἡ ἀέναος ἀνανέωσις αὐτοῦ ἥπειλει μέχρι τοῦδε τὴν πρόοδον τῆς κανονικῆς λειτουργίας ἥ καὶ αὐτὴν τὴν παντελῆ διακοπὴν τῶν ἔργασιῶν τοῦ ἰδρύματος, ἥδη, μετὰ τὸν διπλασιασμὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἀναγκαίαν μεγάλην ἐπέκτασιν τῶν ἐν αὐτῷ ὑπηρεσιῶν, ἥ ἔξακολούθησις τῆς τοιαύτης καταστάσεως αὐτοῦ καθίσταται δλως ἀδύνατος. Ἐχομεν σήμερον ἐν Ἑλλάδι περὶ τοὺς 50 Μετεωρολογικοὺς καὶ Σεισμολογικοὺς Σταθμούς, εἶναι δὲ ἀνάγκη, ἐὰν θέλωμεν νὰ μελετήσωμεν τὸ κλῖμα καὶ ἐν γένει τὴν φύσιν διοικήσου τῆς ἀνωμάλου καὶ πολυποικίλου φυσικῶς χώρας ἥμπων, νὰ τριπλασιά-

σωμεν σχεδὸν τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν! Τοῦτο ὅμως εἶναι προφανῶς ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τοῦ τόσον εὐαρίθμου προσωπικοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου.

Ἄλλὰ καὶ περὶ ἀμοιβῆς τινος, ἔστω καὶ μικρᾶς, τοῦ προσωπικοῦ τῶν Σταθμῶν εἶναι καιρὸς καὶ ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ ληφθῇ πλέον φροντίς. Αἱ ὑπηρεσίαι, τὰς δοποίας παρέσχον οὗτοι μέχρι τοῦδε εἰς τὴν Κλιματογνωσίαν, τὴν Μετεωρολογίαν, τὴν Σεισμολογίαν καὶ ἐν γένει τὴν φυσικὴν μελέτην τῆς χώρας ἡμῶν εἶναι ἀναμφιβόλως μέγισται· θὰ ἥσαν δὲ αὗται βεβαίως πολὺ μεῖζονες καὶ ιδίως προθυμότεραι καὶ γενικῶς πληρέστεραι, ἐὰν δὲν ἐπεβάλλοντο διὰ τῆς βίας, ὑπὸ τύπου ἀγγαρείας, δωρεὰν καὶ ἄνευ οἰασδήποτε ἀμοιβῆς, ἀλλὰ παρείχοντο εὐχαρίστως καὶ προθύμως, ἀμειβόμεναι διὰ μικρᾶς τινος ἀποζημιώσεως, ὡς εἶναι ἄλλως δίκαιον καὶ πρέπον.

Καὶ πῶς μέν, διὰ τοιούτου ἀμίσθου, εἰς βαρεῖαν ἀγγαρείαν ὑποβαλλομένου καί, συνεπῶς, δυστροποῦντος καὶ ἀντιδρῶντος προσωπικοῦ, κατορθοῦται μέχρι τοῦδε ἡ ἴδρυσις καὶ ἡ κανονικὴ λειτουργία τῶν Σταθμῶν, εἶναι ζήτημα, ὅπερ μόνη ἡ ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ καθιερωθεῖσα σιδηρᾶ πειθαρχία δι' ἀγρύπνου ἐπιβλέψεως, αὐστηρῶν ἐνίστε ποιῶν, πολλάκις ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου, δυστυχῶς, μετριαζομένων, καὶ ἀδιακόπου ἐλέγχου, κατώρθωσε νὰ λύσῃ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι βεβαίως οὕτε ὁρθὸν διοικητικῶς, οὕτε συμφέρον ἐπιστημονικῶς, οὕτε δίκαιον κάνει ὑπηρεσιακῶς νὰ παραταθῇ ἐπὶ πλέον ἡ τοιαύτη ἀνώμαλος κατάστασις· διότι δὲν ἀρμόζει, οὐδὲ συμφέρει βεβαίως εἰς τὸ Κράτος, χάριν μικρᾶς καὶ ἀναξίας λόγου, δσον καὶ ἀδίκου ἄλλως, οἰκονομίας, νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς διευθύνοντας τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ τοιαύτας δυσχερείας περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των, δυσχερείας προκαλούσσας καὶ συνεπαγομένας οὐ μόνον τὴν προσωπικὴν ἔχθραν τῶν ὑφισταμένων πρὸς τοὺς προϊσταμένους, οὐ μόνον τὴν καθημερινὴν δυσφορίαν καὶ ἀγανάκτησιν τούτων ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῆς ὑπηρεσίας των, ἀλλὰ καὶ ἀπαύστους ἀνωμαλίας ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτῆς.

ΙΒ'

"Οσοι ἐδοκίμασαν ἐν Ἑλλάδι νὰ καταρτίσωσιν ἐκ τοῦ μηδενὸς σοβαρὸν καὶ παραγωγικὸν ἐπιστημονικὸν ὕδρυμα, ὅσοι ἐπεχείρησαν νὰ μετατρέψωσι τέσσαρας καταρρέοντας τούχους εἰς ἐπιστημονικὸν Ἐργαστήριον συνδεόμενον καὶ ἐφαμίλλως συνεργαζόμενον μετὰ τοῦ λοιποῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου, ὅσοι ἀνευ μέσων, ἀνευ ὑλικῆς ὑποστηρίξεως ἐπαρκοῦς, προσεπάθησαν νὰ ὑπερνικήσωσι τὰς μυρίας παρεμβαλλομένας ἢ μὴ δυσκολίας, ἵνα διοργανώσωσι νέας ὑπηρεσίας, καταρτίσωσι καὶ συγκρατήσωσιν ἐν τῷ ἔργῳ προσωπικὸν γλίσχρως ἢ καὶ δωρεάν, μετὰ γογγυσμοῦ, ἐργαζόμενον, καὶ εἰσαγάγωσι νέους θεωρητικοὺς καὶ πρακτικοὺς κλάδους τῆς Ἐπιστήμης εἰς τὸν τόπον, ἐκεῖνοι θὰ δυνηθῶσι νὰ κρίνωσι δεόντως καὶ ἀσφαλῶς περὶ τῆς συντελεσθείσης κατὰ τὴν λήξασαν είκοσιπενταετίαν, ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν, διοικητικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐργασίας.

Διὰ τοῦτο ὅμως δὲν πρέπει νὰ μείνωμεν ἔως ἐδῶ ὑπάρχει ἀνάγκη καὶ συμφέρον τοῦ τόπου νὰ συνεχίσωμεν τὸ ἔργον, ἵνα φθάσωμεν εἰς σημεῖον ἀνάλογον πρὸς τὰς μεγάλας πρακτικὰς καὶ ἡθικὰς ὑπηρεσίας, ἃς τὸ ὕδρυμα τοῦτο δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν χώραν, εἰς ὄψος ἀντάξιον τῆς θέσεως, ἢν δύναται νὰ καθέξῃ ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ τὸ Ἑλληνικὸν Ἀστεροσκοπεῖον.

